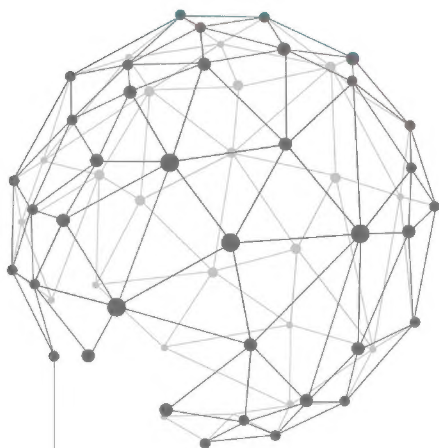
09
مەوسووعەی بەرەو باشتر پێگەیشتن و تێگەیشتن

عەلی باپیر

ڕەوشت بەرزیی
دروشمی سەرەکیی جەماوەری موسڵمانان

2021-1442

www.alibapir.com

ڕەوشت بەرزی

دروشمی سەرەكیی جەماوەری موسڵمانان

ڕەوشت بەرزیی دروشمی سەرەکیی جەماوەری مسوڵمانان

نووسین: عەلی باپیر

چاپی یەکەم ١٤٤٢ك - ٢٠٢١ز

نوسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوکردنەوە

هەولێر- شەقامی 30 مەتری تەنیشت منارەی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

/TafseerOffice

ئامادەکردنی پێڕست - نوسینگەی تەفسیر

عـــەلی بـــاپیر (نووسەر)

ڕەوشت بەرزیی دروشمی سەرەکیی جەماوەری مسوڵمانان

٢١٩ لاپـــەڕە

١٤ * ٢١ سـم

بابـەت : ئایینی

ISBN : 978-99-22-632-11-7

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان - هەرێمی کوردستان

ژمارە سپاردنی (٢١٩) ی ساڵی ٢٠٢٠ پێدراوە

"بیروبۆچونی ئەم کتێبە، مەرج نیە هەمان بیرو بۆچونی نوسینگەی تەفسیر بێ"

خـەتی بـەرگ : نـــەوزاد کۆیـــی

دیزاینی ناوەوە : زەردەشت کاوانی

مەوسووعەی

بەرەو باشتر تێگەیشتن و پێگەیشتن

- کتێبی ٩ -

ڕەوشت بەرزیی

دروشمی سەرەکیی جەماوەری موسڵمانان

نووسینی

عەلی باپیر

www.alibapir.com

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ خُذِ ٱلۡعَفۡوَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡعُرۡفِ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡجَٰهِلِينَ ١٩٩ ﴾

الأعراف.

پێشکەش بێ

به هەر براو خوشکێکی مسوڵمان کە:

پێش قسەو وتاری ڕێك و ڕەندی، لە ئاوێنەی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسندی دا، جوانیی و ڕەونەقی بەرنامەی تێرو تەواوی خوا، پێشانی دۆست و نەیاری دەداو، لەلایان شیرین دەکات.

پێشەکی و ڕێ خۆشکردن

إنَّ الْحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ باللّهِ مِنْ شرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَن يَهْده اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَن لاَ إلَهَ إلاّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسولُهُ.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢ ﴾آل عمران.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١ ﴾النساء.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١ ﴾الأحزاب.

أَمَّـــا بَعْـــدُ:

فَإِنَّ أَصْدَقَ الحَدِيثِ كَلاَمُ الله، وَخَيْرَ الْهَدِي هَدْيُ مُحَمَّد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثاتُها، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَة، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ، وَكُلَّ ضَلاَلَةٍ فِـي النَّار.

خوێنەرە بەڕێزەكان!

بە درێژایی مێژووی بەشەر، یەكێك لە كێشە هەر گەورە بە دەگمەن چارەسەركراوەكانی، بریتی بووە لە دووانەتیی (إزدواجیة) ی مرۆڤەكان بە گشتیی و، بە تایبەت چینی حوكمڕان و بڕیار بە دەستی كۆمەڵگایەكان، لە نێوان: قسەو كردەوە، یان وتارو ڕەفتاریاندا و، گەلێك قسەو وتاری باشیان لێ بیستراون، بەڵام بەزۆری كردەوەو ڕەفتاری دزێوو ناقۆڵایان لێ بینراون و، پەندەكانی:

١- دووركوژی نیزیك خەسار

٢- ڕواڵەت جوانی نێوەڕۆك وێران

٣- بە حەڵوا حەڵوا دەم شیرین نابێ

بەسەر حاڵەتەكەیان دا چەسپاون.

ئنجا لەو حاڵەتەدا دەگمەنە هەڵاوێردراوەدا، كە ئاماژەمان پێكرد، هەمیشە پێغەمبەرانی خوا (صلی الله علیهم وسلم) سەرقافڵەو سەر مەشق بوون و، هەرگیز شتێكی باشیان بە خەڵك نەفەرمووە، كە خۆیان پێش هەمووان جێبەجێیان نەكردبێ و، پێوەی پابەند نەبووبن و، هەڵبەتە شوێنكەوتووانی پێغەمبەرانیش، لە هاوەڵانیان و دڵسۆزانیان، هەر كەسە بە ئەندازەی خۆی، پشك و بەشیان لەو ڕاستیی و ساغیی و، دڵ و زمان و كردەوە یەكبوونەدا، هەبووە.

هۆكاری هەڵاوێردرانی پێغەمبەرانی پایەبەرزی خوا (عَلَیْهِم مِنَ اللهِ أَفْضَلُ الصلوات وأتم التسلیمات وأحسن البركات)و، هاوەڵان و شوێنكەوتووانی ڕاست و ڕەسەنیشیان، لەو یاسا گشتییەی دووانەتیی و دووفلیقانەیی (إزدواجیة) هەر ئەوەیە، كە مرۆڤ هەتا دڵی بە

خواوە پەیوەست نەبێ و، بە ئیمان و خوا بەیەکگرتن بێدار نەبێ، هەرچەندە عەقڵ و هۆشی زاناو هۆشیار بێ، خۆی پێ لە کاریگەرییە خراپەکان (التأثيرات السيئة)ی دەوروبەر، وەك: ترس و تەماع و ئارەزوو و چەواشەکاریی و سۆزو عاتیفە و، لاسایی کردنەوەو ... هتد، دەرباز ناکرێ، بەڵێ بناغەی لەگەڵ خەڵکدا چاکبوون، لەگەڵ خوادا ڕاستبوونە: (صدق مع الحق، وخلق مع الخلق).

ئنجا ئێمە لەم کتێبەدا، کە کتێبی نۆیەمی: {مەوسووعەی: بەرەو باشتر تێگەیشتن و پێگەیشتن}ە، هەوڵدەدەین بۆ زیاتر ناساندنی ڕێبازی ڕاست و ڕوونی جەماوەری مسوڵمانانی، درێژە پێدەری ڕێبازی پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد (صلى الله عليه وسلم)، دوای ئەوەی باسی هەر کام:

(بنەما گشتییەکانیان) و (تایبەتمەندییە فیکریی و ئیمانییەکانیان) مان کردن، باسی:

{ڕەوشتبەرزیی}یشیان بکەین، وەك دروشمی زەق و سەرەکیی پێ ناسرانیان.

شایانی باسیشە:

ئەم کتێبە سەرجەم لە حەوت (٧) بەش پێکهاتوە، بەم ناوونیشانانەی خوارێ:

بەشی یەکەم: پێناسەی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند.

بەشی دووەم: گرنگیی و پێگەو پایەی، ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند.

بەشی سێیەم: ئەنجام و بەرهەمی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند.

بەشی چوارەم: چۆن ڕەوشت و ئاکاری جوان دەزانین و، وەدەست دێنین؟!

بەشی پێنجەم: بازنە و بوارەکانی ڕەوشتی بەرزو پەسند.

بەشی شەشەم: سەرژمێرێکی خێرای سێ جۆرە سەرەکییەکانی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند.

بەشی حەوتەم: چواردە (١٤) ڕەوشتی بنەڕەتیی جەماوەری مسوڵمانان.[1]

هیواداریشم ئەم کتێبەش وەك هاوەڵەکانی دیکەی، مایەی بەرچاو ڕوونیی و شارەزایی باشتری خوشك و برایانی مسوڵمانم بێ، بۆ دینداریی کردنی خۆیان و، هاوکاریی کردن و دەستگرتنی دەوروبەرو کۆمەڵگاکەشیان بە گشتی و، ئاستی لە ئیسلام تێگەیشتن و تێدا پێگەیشتنییان ببەنە ئاستێکی بەرزەوە، کە شایستەی بەرزیی و تێرو تەواویی ئیسلام بێ، هەڵبەتە - وەك پێشتریش چەند جارێك گوتوومانە - زمانی ڕەوشت و ئاکارو کردار، گۆیاترین و پاراو (فصیح)ترین زمانەو، هیچ کەس نیە لێی تێنەگات، بۆیە پێویستە جەختی زۆر لەسەر بەکارهێنانی ئەو زمانە ڕوون و پاراوە بکەینەوە، لە بانگکردن و تێگەیاندن و پێگەیاندنی خەڵکدا.

٢٠/ ڕەجەب /١٤٤١ك

٢٠٢٠/٣/١٥ز

---

(١) پێویستە بگوترێ کە هەرکام لە بەشەکانی: یەکەم و دووەم و سێیەم و چوارەم و پێنجەم و شەشەم، لە: (مەوسووعەی: ڕەوشت و ئاکاری ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا) وەرگیراون و، بەشی حەوتەمیش، هەمان بەشی سێیەمی کتێبی دووەمی: (مەوسووعەی: بیرکردنەوەی ئیسلامیی)ە.

بەشی یەکەم

پێناسەی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند لە ڕوانگەی شارەزایانی زمان و زاراوەکانەوە

بۆ ڕوونکردنەوەی چەمك و واتای: {ڕەوشت و ئاکاری پەسند} و پێناسە کردنی، لە ڕوانگەی زاناو شارەزایانی زمان و زاراوەکانەوە، دوازدە (١٢) پێناسەم هێناون، کە یازدەیان هی زانایانن، یەکێکیشیان هی خۆمە، ئنجا با سەرنج بدەین، داخۆ ڕەوشت و ئاکاری ئیسلامییانە[١] چییەو چۆنە؟:

١- (إبن فارس) ئاوا پێناسەی ڕەوشت و ئاکار دەکا، دەڵێ:

{الأَخلاق في اللُّغة: جَمع خُلُق، والخُلُق إِسم لِسَجيّة الإنسان وطَبيعتِهِ الَّتي خُلِقَ عَلَيها، وَهوَ مَأخوذ مِن مادَّة (خ، ل، ق) الَّتي تَدلُّ على تَقدير الشَّيء، ومِن هذا المَعنى: الخُلُق، وهوَ السَجيّة لأَن صاحِبَهُ قَد قُدِّرَ عَليهِ.. وخُلِقَ بكذا: أَي قادِر عليهِ وَجَديرٌ بِهِ... والخَلاق: النَّصيب}[٢].

واتە: وشەی (الأَخلاق) لە زماندا، کۆی (خُلُق)ە، (خُلُق)یش بریتیە لەو سروشتەی، لەو فیترەتەی، کە ئینسانی لەسەر دروست کراوە، وشەی (خُلُق) لە ماددەیەکی سێ پیتیی: (خ، ل، ق) وەرگیراوە، کە لە ئەصلی زماندا دەلالەت دەکا لەسەر ئەندازەگیریی شتێك، هەر لێرەشەوەیە، کە گوتراوە: (خُلُق)، واتە: ئەو سروشتەی کە خاوەنەکەی بۆی دیاریی کراوە، یان لەسەری خوڵقێنراوە، دەگوترێ: (خليقٌ بكذا) واتە: لەسەر ئەو شتە بەتوانایە، یان شایستەی ئەو

---

(١) لێرەدا پێویستە ئەوە بڵێم: کە ڕەوشت و ئاکار بە کوردیی، لە زمانی عەرەبیدا مانای: (أخلاق) یاخود (خُلُق)ە، ئنجا ئەگەر بویسترێ بگوترێ: ڕەوشتی جوان دەگوترێ: (الخُلُق الحَسن)، یان (الأخلاق الحَسَنة).

(٢) مقاييس اللغة، ج٢ ص٢١٤.

شتەیە، وشەی (خَلاق)یش بەمانای پشك و بەش دێ، واتە: ئەو بەشەی کە بۆ ئەو ئینسانە دیاریی کراوە.

٢- (راغب الأصفهاني) دەڵێ:

{الخَلق، والخُلُق، والخُلْق: في الأَصل واحِد، كالشَّرب والشُّرب، والصَّرم والصُّرم، لكِن خُصَّ الخَلقُ بِالهَيئات والأَشكال والصُّوَر المُدرَكة بالبَصَر، وخُصَّ الخُلُق بِالقِوى، والسّجايا المُدرَكة بالبَصيرة}[1].

واتە: وشەی (خَلْق) کە بەمانای دروستبوونە و، وشەی (خُلُق) و وشەی (خُلْق)، هەر سێکیان دەچنەوە بۆ یەك ڕیشە، بەڵام وشەی (خَلْق) تایبەت کراوە بەو شێوەو دیمەنانەوە، کە بەچاو دەبینرێن و، وشەی (خُلُق) یان (خُلْق) تایبەت کراوە، بەو سروشتەوە کە بەبەصیرەت و بە عەقڵ دەبینرێ.

بۆیە سوننەتە کاتێ مرۆڤ سەیری ئاوێنەی کرد بڵێ:

{ أللهُمَّ كَما أَحْسَنتَ خَلْقي، فَأَحْسِنْ خُلُقي }، أخرجه أحمد برقم: ٢٤٤٣٧، قال الهيثمي ١٠/١٧٣: رجاله رجال الصحيح، قال شعيب الأرنؤوط : صحيح.

واتە: خوایە! وەك چۆن دیمەنت جوان کردووم (ڕواڵەت و جەستەمت باش خوڵقاندوە)، ڕەوشت و ئاکاریشم جوان و پەسند بکە.

---

(١) مفردات ألفاظ القرآن، راغب الأصفهاني، ص١٥٨.

٣- (القُرطـبي) دەڵێ:

{حَقيقةُ الخُلُق في اللُّغة : هُوَ ما يَأْخُذُ بِهِ الإنسانُ نَفسهُ مِنَ الأَدبِ، ويُسَمّى خُلُقاً لأَنَّهُ يَصير كَالخِلقَة فيه}[1].

واتە: وشەی (الخُلُق) لە زماندا مانا ڕاستەقینەکەی بریتیە لەو ئەدەب و هەڵس و کەوتەی کە مرۆڤ لەسەر خۆی پێویست دەکا، بۆیەش وای پێگوتراوە، چونکە دەبێ بەبەشێك لە سروشت.

٤- (الطاهر ابن عاشور) دەڵێ:

{الخُلُقُ: السَّجيّة المُتمَكِّنة في النَّفس، باعِثة عَلى عَمَل يُناسِبها مِن خَيرٍ أَو شَر، وَتَشْمُلُ طَبائِع الخَير وَطَبائِع الشَّر، ولِذلكَ لا يُعرَف أَحَدُ النَّوعين مِن اللَّفظِ إلاّ بِقيد يُضَمُّ إِليهِ، فيُقال: خُلُق حسَن، وفي ضِدِّه: خُلُقٌ قَبيح، فإذا أُطْلِق عن القيَد، انصرف إلى الخُلُق الحسن}.[2]

واتە: وشەی (خُلُق): بریتیە لەو سروشتەی کە لە نەفسی ئینساندا ڕۆچووەو جێگیر بووە، دەبێتە پاڵنەرێك بۆ جۆرە کردەوەیەك لەگەڵیدا بگونجێ، ئنجا چاك بێ یان خراپ بێ و، ئەو سروشتە هەم ئاکارە باشەکان دەگرێتەوە، هەم ئاکارە خراپەکانیش دەگرێتەوە، هەر بۆیە لەکاتێکدا کە وشەی (خُلُق) بەکاردێ، نازانرێ مەبەست پێی کامیانە، {مەبەست پێی ڕەوشتی بەرزو پەسندە، یاخود مەبەست پێی ئاکاری خراپ و دزێوە}، مەگەر قەیدێکی بخرێتە سەرو بگوترێ: (خُلُقٌ حَسَن) ڕەوشتێکی جوان، یاخود پێچەوانەکەی

---

(١) الجامع لأحكام القرآن، ج١٨، ص٢٢٧.

(٢) التحرير والتنوير، محمد الطاهر بن عاشور، ج١٩، ص١٧١-١٧٢.

(خُلُقٌ قَبيح) ئاكارو ڕەفتارێكی ناشیرین و ناقۆڵا. بەڵام كاتێ بە ڕەهایی دەگوترێ: (خُلُق) ئەوە زیاتر بۆ مانا ئیجابییەكەی دەچێ، كە بریتیە لە ڕەوشتی جوان.

٥- (الجـاحـظ)[١] دەڵێ:

{هوَ حالُ النَّفس بِها يفعَل الإنسانُ أَفعالَه بِلا رَويّة وَلا اخْتيار، والخُلُق قَد يَكونُ في بَعضِ النّاس غَريزةً وَطَبعاً، وَفي بَعضِهِم لا يَكونُ إلاّ بِالرِّياضَةِ والإجتِهاد...}[٢].

واتە: (خُلُق): بریتیە لە حاڵی نەفس كە بەهۆیەوە ئینسان كردەوەكانی خۆی بەبێ بیركردنەوەو بەبێ هەڵبژاردن دەكا، {واتە: (خُلُق) حاڵەتێكە كە لە ئینساندا جێگیر دەبێ، بۆ وێنە كەسێ بیەوێ ڕاستیی بڵێ، یان بیەوێ ئەمانەت پارێز بێ، یاخود بیەوێ خۆڕاگر بێ، هەموو جارێ بێئەوەی بیەوێ بیر لەو ڕەوشتانە بكاتەوە، وەك چۆن هەناسە دەدا، یاخود بە چاو دەبینێ، یاخود بەگوێ دەبیستێ، بەهەمان شێوە ئەو ئاكارانەش تێیدا بوون بە شتێكی ڕۆچوو}[٣]، ڕەوشت و ئاكار (مەبەستی پێ ڕەوشت و ئاكاری بەرزو پەسندە) لە هەندێ كەسدا وەك غەریزەو سروشتێكی لێهاتوە، بەڵام لە هەندێكیاندا، مەگەر بە مەشق بەخۆ كردن و خۆ

---

(١) (الجاحظ) ئەدیبێكی گەورەو نووسەرێكی زەبر دەست بووە، هەرچەندە لە ڕووی فیكرەوە سەر بە قوتابخانەی (موعتەزیلە)یە، كە زیاتر ئیعتیمادیان لەسەر عەقڵ بووە.

(٢) تهذیب الأخلاق، الجاحظ، ص١٢.

(٣) نێوان كەوانەكە زیادەی خۆمە.

ڕاهێنان و کۆشش لەگەڵ خۆدا کردن، ئەگەرنا ناتوانێ ڕازاوە بێ بە ڕەوشتی جوان و ئاکاری پەسند.

٦- (الجـرجـانـي) دەڵێ:

{خُلُق: عِبارَة عَن هَيئَةٍ لِلنَّفسِ راسِخَةٍ تَصدُر عَنها الأفعالُ بِسُهُولةٍ ويُسر، مِن غَير حاجَةٍ إلى فِكر ورَويّة، فإن كانَ الصّادر عَنها: الأَفعال الجَميلة، سُمِّيَت الهَيئةُ خُلُقاً حسناً، وإن كانَ الصّادِر عَنها: الأَفعالُ القَبيحة، سُمِّيَت الهَيْئةُ الَّتي هِيَ مَصدَر ذلك: خُلُقاً سَيِّئاً}[١].

واتە: (خُلُق): بریتیە لە حاڵەتێکی ڕۆچوو لە نەفسدا کە کردەوەو ڕەفتارەکانی بە ئاسانیی لێوە پەیدا دەبن، بێ ئەوە پێویستی بەوە بێ بیر بکاتەوەو ڕابمێنێ، ئنجا ئەگەر ئەو کردەوانەی لەو حاڵەتەی نەفس پەیدا دەبن، کردەوەی باش بن، ئەوە بەو حاڵەتە دەگوترێ: ڕەوشتێکی جوان، بەڵام ئەگەر کردەوەکانی خراپ و ناقۆڵا بن، ئەو کاتە ئەو حاڵەتەی نەفس پێی دەگوترێ: ڕەوشتی خراپ.

٧- (عبدالرحمن بن حسن بن حبنكة الميدانـي) دەڵێ:

{الخُلُق: صِفةٌ مُستَقِرَّةٌ في النَّفسِ فِطريَّةً أَو مُكتَسبَة ذاتُ آثارٍ في السُّلوكِ، مَحمودةٍ أو مذمومةٍ}[٢].

واتە: (خُلُق): بریتیە لە سیفەتێکی جێگیر لە نەفسدا، کە بەشێوەی خوارسك {واتە: بێ ئەوەی ئینسان دەستی تێدا هەبووبێ،

---

(١) التعريفات للجرجاني، ص ١٠٤.

(٢) الأخلاق الإسلامية وأسسها، عبدالرحمن بن حسن حبنكة الميداني، ج١ ص٧-٨.

بۆ وێنە: هەندێ کەس هەر بە سروشت هێمن و ئارامە، یان هەر بە سروشت تەنگە پرێسکەو دڵ بچووکەو زوو تووڕە دەبێ}[1]، لەسەریان سروشتێنرابێ، یاخود وەدەست هێنراو بن و، ئەو سیفەتە چەند شوێنەوارێکی لە ڕەوشت و ئاکاری ئینساندا هەیە، چ چاك بن، چ خراپ بن. {لێرەدا نووسەر وشەی (خُلُق)ی بەمانا گشتییەکەی بەکار هێناوە، کە مەگەر دوایی قەیدی بخرێتە سەر، ئەگەر نا، نازانرێ مەبەستی پێ ڕەوشتی جوانە، یان خراپ؟}[2].

٨- (إبن منظــور)یش لەوبارەوە گوتوویەتی:

(الخَلِيقةُ: الطَّبِيعة التي يُخلَق بها الإِنسان، والجمع الخَلائق... والخِلْقةُ: الفِطْرة، إِنه لكريم الطَّبِيعة والخَلِيقةِ والسَّلِيقةِ، بمعنى واحد ....، الخُلُق: الخَلِيقة أَعني الطَّبِيعة، والجمع أَخْلاق لا يُكسّر على غير ذلك، والخُلْق والخُلُق: السَّجِيّة والسجية وحقيقته أَنه لِصورة الإِنسان الباطنة، وهي نفْسه وأَوصافها ومعانيها المختصَّةُ بِها، بمنزلة الخَلْق لصورته الظاهرة وأَوصافها ومعانيها، ولهما أَوصاف حسَنة وقبيحة، والثوابُ والعقاب يتعلّقان بأَوصاف الصورة الباطنة أَكثر مما يتعلقان بأَوصاف الصورة الظاهرة).

واتە: (خليقة) ئەو سروشتەیە، کە مرۆڤی لەسەر دروستکراوەو، کۆیەکەی (خلائق)ە.. وە (خِلْقة) بە مانای (فطرة)ە، یانی: خوارسك، دەگوترێ: فلاَن کەس سروشت و سەلیقەیەکی باشی هەیە و، (خلق) بەمانای (خليقة)یە، یانی (طبيعة) و، کۆی (خُلُق) (أخلاق)ە، هەر

---

(١) نێوان کەوانەکە زیادەی خۆمە.

(٢) نێوان کەوانەکە زیادەی خۆمە.

بەو جۆرەش كۆ دەكرێتەوە و، (خُلُق)و (خُلْق) بەمانای (سجيَّة) دێ و، (خُلُق) بۆ دیوی پەنهانی مرۆڤ، كە بریتیە لە ڕووحی مرۆڤ و سیفەتەكانی و مانایەكانی، وەك وشەی (خَلْق) وایە، بۆ دیوی ڕواڵەت و دەرەوەی مرۆڤ و سیفەت و ئاكارەكانی.

هەر كام لە ڕووحی مرۆڤ و جەستەكەی، سیفەتی چاك و خراپیان هەن، بەڵام پاداشت و سزا زیاتر بە سیفەت و ئاكارە پەنهانەكانەوە پەیوەستن، هەتا ڕواڵەت و بەرهەستەكان.

٩- خاوەنی (المعجم الوسيط)یش لەبارەی پێناسەی وشەی گۆڕینەوە نووسیویەتی[١]:

(الخُلُقُ: حال للنفس راسخة تصدر عنها الأفعال من خير أو شرٍ، من غير حاجة إلى فكر ورويَّةٍ).

واتە: (خُلُق) حاڵەتێكی دامەزراوی نەفسە، كەڕەفتارو كرداری چاك، یان خراپی لێوە سەرچاوە دەگرن، بێئەوەی پێویستی بە بیركردنەوەو ڕامان بێ.

١٠- هەروەها (الرازي) خاوەنی (مُختار الصحاح)یش هەمان مەبەست دووپات دەكاتەوە، كە لە (راغب)و (ابن منظور)ەوە نەقڵمان كرد[٢].

---

(١) (المعجم الوسيط) ص ٢٥٢، طبعة دار الدعوة.

(٢) (مختار الصحاح) ص ٢٧٢.

۱۱- (مقداد يالجين) دەڵێ:

{الأَخلاق في نَظريّة الإسلام: مَجْموعَةُ المَباديء وَالقَواعِد المُنَظِّمة لِلسُّلوكِ الإِنساني، الَّتي يُحَدِّدُها الوَحيُ لِتنْظيمِ حَياةِ الإِنسان، وتَحديد عِلاقَتِهِ بِغَيْرِه، عَلى نَحوٍ يُحقِّق الغايَة مِن وجودِهِ في هذا العَالَم عَلى أَكْمل الوُجوه}[١].

واتە: ئاكارو ڕەوشتەکان (دیارە لێرەدا مەبەستی پێ ڕەوشتی جوانە) بریتیە: لە کۆمەڵێك پرەنسیپ و بنچینەی ڕێکخەر بۆ هەڵس و کەوتی مرۆڤ، کە وەحیی ئەو کۆمەڵە پرەنسیپ و بنچینانە دیاریی دەکا، بەمەبەستی ڕێکخستنی ژیانی ئینسان و، دیاریی کردنی چۆنیەتی پەیوەندیی لەگەڵ غەیری خۆیدا، بەشێوەیەك کە ئەو ئامانج و مەبەستەی لەم دنیایەدا بۆی هێنراوەتە دی، بەباشترین شێوە بێنێتە دی. {ئەو ئامانجەی کە مرڤی بۆ دروست کراوە، بریتیە لە بەندایەتیی بۆ خواو، جێنشینایەتیی کردنی خوا، بەهۆی ئەو ڕەوشت و ئاکارە بەرزو جوانانەوە، کە ئیسلام فەرمانیان پێ دەکا، کە لە وەحیی خوادا هەن، ئینسان بەباشترین شێوە ئەو ئامانجە بێنێتە دی}[٢].

۱۲- منیش دەڵێم:

{ الأخلاق الإسلامية: هي الفضائل والخِصالُ الحَميدةُ الّتي دَلّ عَليها النَّقلُ والعَقل، يَتَحلّى بِها الإِنسانُ في ذات نَفْسه، وفي تعامُلِهِ مَعَ الله تعالى، ومع النّاس، بُغيَة نَيل مرضاة الله}.

---

(١) التربية الأخلاقية الإسلامية، مقداد يالجين، ص ٧٥.

(٢) نێوان کەوانەکە زیادەی خۆمە.

واتە: ڕەوشت و ئاکاری ئیسلامییانە بریتیە: لەو سیفەتە پەسندو ئاکارە ستایشکراوانەی کە نەقڵ و عەقڵ دەلالەتیان لەسەر دەکەن {واتە: دەقەکانی قورئان و سوننەت و، عەقڵی سەلیم} و مرۆڤ خۆییان پێ دەڕازێنێتەوە، هەم لە خودی خۆیدا، هەم لە هەڵس و کەوتی لەگەڵ خوادا (سبحانە و تعالی) و، هەم هەڵس و کەوتی لەگەڵ خەڵکدا، بەمەبەستی ئەوە کە ڕەزامەندیی خوا وەدەست بهێنێ.

چونکە وەك دواییش باسی دەکەین: وشەی (أَخلاق) کە بە کوردیی دەبێتەوە بەڕەوشت، یان ڕەوشت و ئاکار، هەر ئەوەندە نیە، کە ئینسان چۆن لەگەڵ خەڵکدا مامەڵە دەکا؟ بەڵکو سێ بازنەی هەن: لەگەڵ خۆیداو، لەگەڵ خوادا (سبحانە و تعالی)و، لەگەڵ خەڵکیشدا.

ئنجا بێگومان کە دەڵێین: ڕەوشت و ئاکاری ئیسلامیی - کە ئێمە ناوو نیشانی گشتیی دەرسەکانمان ئەوەیە -، واتە: ڕەوشتە بەرزو پەسندەکانی، کە ئیسلام فەرمانی پێ کردوون.

کۆتایی ئەم باسەشمان کە بریتی بوو لە (پێناسەی ڕەوشت و ئاکاری ئیسلامیی) بە دوو قسەی نەستەق و بەڕەونەقی شێخ عەبدولقادری گەیلانیی دەهێنین (ڕەحمەتی خوای لێبێ):

قسەی یەکەم:

{كُن مَعَ الحَقِّ بِلا خَلْق، ومَعَ الخَلْقِ بِلا نَفس}.

واتە: لەگەڵ حەق دابە بەبێ خەڵك و، لەگەڵ خەڵك دابە بەبێ نەفس.

مەبەستی ئەوەیە: لە مامەڵە کردنت لەگەڵ خوادا (سبحانه و تعالى)، سەرنجی خەڵك مەدەو خەڵك مەهێنە نێوانتان، شتێك کە بۆ خوا ئەنجامی دەدەی، ئەگەر نوێژە، ئەگەر ماڵ بەخشینە، ئەگەر جەنگ و جیهادە لە پێناوی خواداو لەکاتی خۆیدا، هەر شتێك کە لەبەر خوا ئەنجامی دەدەی، سەرنجی خەڵك مەدەو تەنیا خوا ببینە، هەروەها لەهەڵس و کەوتت لەگەڵ خەڵکدا، نەفسی خۆت، خودی خۆت، مەهێنە نێوان، لەکاتێکدا هەڵس و کەوت لەگەڵ خەڵکدا دەکەی، بابەتییانە هەڵس و کەوت بکە، نەك خودییانە، یانی: نەفس و سیفەتە خراپەکانی نەفس، مەهێنە نێوان، لەکاتێکدا کە لەگەڵ خەڵکدا هەڵس و کەوت دەکەی.

قسەی دووەم:

{الإسلام: صِدقٌ مَعَ الحَق، وخُلُقٌ مَعَ الخَلْق}

واتە: ئیسلام لە دوو وشەدا خوڵاصە دەبێتەوە: ڕاستیی لەگەڵ خوادا، چاکیی لەگەڵ خەڵك.

لەڕاستییدا، ڕاستیی لەگەڵ خوادا، چاکیی لەگەڵ خەڵکیش بەرهەم دێنێ، کەسێ بەندەی ڕاست بێ بۆ خوا، هیچ گومانی تێدا نیە، کە کەسێکی باشیش دەبێ و، ڕەوشت بەرزو ئاکار پەسند دەبێ لەگەڵ خەڵکی خوادا.

دیارە ئەوەی، کە شێخ عەبدولقادر (ڕەحمەتی خوای لێبێ)، گوتوویەتی: لە دەقەکانی قورئان و فەرموودەی پێغەمبەری (صلى الله عليه وسلم) وەریگرتوە، بۆ وێنە: خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

﴿...فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ .. ﴿١﴾﴾ الأنفال.

واتە: پارێز لە خوا بکەن و، پەیوەندیی نێوانتان چاك بکەن، پەیوەندیی نێوان چاك بوون، بەرهەمی بۆ خوا پارێزکار بوونە.

هەروەها دەفەرموێ:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَواْ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحۡسِنُونَ ﴿١٢٨﴾ ﴾ النحل.

بێگومان خوا لەگەڵ ئەو کەسانەدایە کە پارێز دەکەن (واتە: لە مامەڵەیان لەگەڵ خوادا پارێزکارن) و، لەگەڵ ئەو کەسانەدایە کە چاکەکارن، یانی: چاکە کار بوون لەگەڵ خەڵك، بەرهەمی پارێزکار بوونە لەگەل خوا.

هەروەها دەفەرموێ: ﴿ وَمَنۡ أَحۡسَنُ دِينٗا مِّمَّنۡ أَسۡلَمَ وَجۡهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحۡسِنٞ ..﴿١٢٥﴾ ﴾ النساء.

واتە: دینداریی کێ لەهی کەسێك باشترە، کە خۆی تەسلیمی خوا کردوە، {بۆ خوا ملکەچە و خۆی بۆ خوا ساغ و یەکلا کردۆتەوە} و، چاکەکاریشە؟!.

بۆیە من لە هەندێ لە کتێبەکانی خۆمدا گوتوومە: ئیسلام لە دوو وشەدا خولاصە دەبێتەوە: {خوا پەرستیی و، خەڵك دۆستیی}، هەڵبەتە خەڵك دۆستیی و سوود بەخش بوون بۆ خەڵك، بەرهەمی خوا پەرست بوونە، خوای پەروەردگاریش دەفەرموێ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٧٧﴾ ﴾ الحج.

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! ڕکووع (بۆخوا) بەرن و، سەجدە ببەن و، پەروەردگارتان بپەرستن و، چاکە بکەن (چاکە لەگەڵ خەڵکی خوادابکەن) بەڵکو سەرفراز بن.

ئنجا ئێستا لەبەر تیشکی قسەو توێژینەوەی پسپۆڕانی زمانەوانییدا، دەتوانین دەربارەی چەمك و واتای ئەصڵیی و زمانەوانیی وشەی (خُلُق) بلێین:

یـــەك:

وشەی (خُلُق، خُلْق) واتە: بە بۆر (ضَمَّة) یان زەنە (سکون)ی (لْ) کەی، کۆیەکەی (أخلاق)ە، تەنیا بەم شێوەیەش کۆ (جمع) دەکرێتەوە.

دوو:

وشەی (خُلُق و خَلْق) وەك وشەکانی (شَرْب و شُرْب) و (صَرْم و صُرْم) لە ئەصڵدا یەك واتایان هەیە، بەڵام وشەی (خَلْق) تایبەتە بە شێوەو دیمەن و وێنەی ماددیی و بەر هەست(محسوس)ی شتان و، (خُلُق)یش تایبەتە بە خووو خدەو خەسڵەت و ئاکارە خوارِسکەکانەوە، کە ئینسانیان لەسەر بنیات نراوە.

ســێ:

هەر کام لەوشەکانی: (فطرة و، طبیعة و، سجیّة و، خلیقه و، خِلْقة و، سلیقة و، غریزة)ش هەمان ماناو مەبەستیان هەیە لەگەڵ چەند جیاوازییەکی کەمدا.

چــوار:

کەواتە: وەك چۆن وشەی (خَلْق) ئاوێنەی جەستەی مرۆڤ و ئەندامە دیارو ڕواڵەتییەکانیەتی، وشەی (خُلُقْ)یش ئاوێنەی ڕووح و جەوهەری ئینسان و خەسڵەتە ون و پەنهانە مەعنەوییەکانیەتی.

بەشی دووەم

گرنگیی و پێگە و پایەی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

عەلی باپیر/AliBapir

archive.org/details/@alibapir

عەلی باپیر/AliBapir

AliBapir

Google Play

App Store

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.net

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

بەڕێـــزان!

دەتوانین زۆر بەڵگان لەسەر ئەوە بهێنینەوە، کە ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند لە ئیسلامدا، شتێکی زۆر گەورەو بایەخدارەو، پێگەیەکی گەورەو گرنگی هەیە، بەڵام بە حەقیقەت ئێمە لە هەموو ئەو باسانەدا نەمانویستوە ئەوەی کە پێویستە بگوترێ، بیڵێین، بەڵکو ئەوەی کە دەگونجێ بیڵێین، دەیخەینە ڕوو، بەڵام هەوڵ دەدەین بە گوشراویی و بە پوختیی بێ، کە سەرجەم یازدە (١١) بەڵگەن:

بەڵگەی یەکەم

باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرز و پەسندەکانی خوا

خوا (سبحانە و تعالی) ستایش و مەدحی خۆی کردوە، بە خستنە ڕووی سیفەتە بەرزو پەسەندەکانی، وە ناوە هەرە چاکەکانی، با سەرنج بدەین:

١- خوا (سبحانە و تعالی) لە سوڕەتی (الحَشر) لە ئایەتەکانی (٢٢-٢٤)دا، لەو سێ ئایەتە موبارەکەدا (١٧) لە ناوو سیفەتە بەرزو پەسندو جوانەکانی خۆی دەخاتە ڕووو دەفەرموێ:

﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ۖ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾ ﴾ الحشر.

وەك گوتمان: ئەو سێ ئایەتە موبارەکە (١٧) لە ناوو سیفەتە بەرزو پەسندەکانی خوای پەروەردگاریان گرتوونە خۆیان و، خوا (سبحانە و تعالی) خۆی بەو چەند سیفەتە بەرزو پەسندە، پێناسە دەکا:

سیفەتی یەکەم: (هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ) ئەو خوایەکە، کە جگە لەو هیچ پەرستراو نین.

سیفەتی دووەم: (عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِۖ) زانای پەنهان و ئاشکرایە.

سیفەتی سێیەم و چوارەم: (هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ) ئەو خاوەنی بەزەییە، هەروەها خاوەنی میهرەبانییە.

سیفەتی پێنج و شەش و حەت و هەشت و نۆو دەو یازدەو دوازدە: (هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ٱلۡمُهَيۡمِنُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡجَبَّارُ ٱلۡمُتَكَبِّرُۚ)، واتە: ئەو خوایەکە، بێجگە لەوی، هیچ پەرستراوێك نیە، (الملك): حوکمڕانی ڕەهایە، (ٱلۡقُدُّوسُ) پاك و بێ عەیبە، بێ هەڵەو بێ پەڵەیە، (ٱلسَّلَٰمُ) سەرچاوەی ئاشتیی و سەلامەتییە، (ٱلۡمُؤۡمِنُ) دڵنیاکەرە، (ٱلۡمُهَيۡمِنُ) خاوەن دەستەڵاتە، (ٱلۡعَزِيزُ) زاڵە، (ٱلۡجَبَّارُ) مل پێکەچکەرە، (ٱلۡمُتَكَبِّرُ) خۆی پێ گەورەیە، (سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشۡرِكُونَ) پاکیی بۆ خوا لەوەی، کە دەیکەن بە هاوبەشی.

سیفەتی سێزدەو چواردەو پازدە: (هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ٱلۡمُصَوِّرُۖ) ئەو خوایەکی بەدیهێنەری، پەیداکەری، وێنە کێشە، (لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ) ناوە هەرە چاکەکانی هەن، (يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ) هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە بەپاکی دەگرێ.

سیفەتی شازدەو حەڤدە: (وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ) ئەو (خوا) زاڵی کاربەجێیە.

٢- هەروەها لە سووڕەتی (الروم) ئایەتی (٢٧)دا دەفەرموێ:

﴿ ...ۚ وَلَهُ ٱلۡمَثَلُ ٱلۡأَعۡلَىٰ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ٢٧ ﴾ الروم.

(ٱلۡمَثَلُ) واتە: سیفەت، یانی: خوا وەسف و سیفەتی هەرە بەرزی هەیە لە ئاسمانەکان و زەویدا و خوا زاڵی کاربەجێیە.

ئەوە بەڵگەی یەکەم، چونکە دیارە ڕازانەوە بەو سیفەتە بەرزو جوانانە، شتێکی گەورەیە، بۆیە خوا (سبحانه و تعالى) خۆی بەو سیفەتانە پێناسە دەکا.

بەڵگەی دووەم

باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرز و پەسندەکانی فریشتەکانی خوا

خوا (سبحانه وتعالى) دیسان فریشتەکانی خۆی مەدح دەکا بە سیفەتە بەرزەکانیان، فریشتەکان بەگشتی، بەتایبەتیش جبریل (سەلامی خوای لێبێ)، بۆ وێنە:

١- لە سورەتی (عَبَس) لە ئایەتەکانی: (١١-١٦)دا دەفەرموێ:

﴿ كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾ فِى صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِى سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾ ﴾ عبس.

واتە: نەخێر وانیە (وەك هاوبەش بۆخوا دانەرەکان دەیڵێن)، بەڵکو ئایەتەکانی ئەم قورئانە بیرخەرەوەن، بۆ هەر کەسێ بیەوێ بیری بکەوێتەوە، (واتە: ئەو ڕاستییانەی بیر بکەوێتەوە کە وەحیی خوا هێناونی سەبارەت بە مامەڵە کردن لەگەڵ خوادا و، مامەڵە کردن لەگەڵ خەڵکی خوادا)، لە چەند لاپەڕەیەکی زۆر ڕێز لێگیراودا، بەرزن و پاکن، (ئایا ئەو پەڕانە بەدەست کێوەن و ئەو وەحییە کێ هێناویەتی؟) بەدەستی چەند نوێنەرێك، {(سَفَرَةٍ) کۆی (سَفیر)ە، واتە: نوێنەر، کە مەبەست پێی فریشتەکانن}، (كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ)، (كِرَامٍ) کۆی (کریم)ە واتە: بەخشندە، بەڕێز، خاوەن حورمەت، (بَرَرَةٍ) کۆی (بَرّ) (بَرّ) و (بارّ) واتە: چاکەکار، لێرەدا خوای پەروەردگار بە گشتی ستایشی فریشتەکان دەکات، بەو سیفەتە بەرزانەیان.

٢- لە سوڕەتی (الإنفطار) ئایەتەکانی: (١٠- ١٢)دا دەفەرمویٚ:

﴿ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ ﴾.

واتە: بێگومان ئێوە چەند پارێزەرێکتان بەسەرەوەن، زۆر بەڕێزن، نووسەرن (واتە: کردەوەکانتان تۆمار دەکەن) و، ئەوەی کە ئێوە دەیکەن دەیزانن (لە هەمووی ئاگادارن، چ پەیوەندیی بە دڵتانەوە هەبیٚ، چ بە زمانتان، چ بە ئەندامەکانتان).

٣- لە سووڕەتی (التكوير) ئایەتەکانی (١٩-٢١)دا خوای پەروەردگار باسی جبریل دەکات و، بەچەند سیفەتێکی بەرزو جوانی وەسفی دەکات، دەفەرمویٚ:

﴿ إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِى قُوَّةٍ عِندَ ذِى ٱلْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ ﴾.

واتە: بێگومان ئەو قورئانە قسەی ڕەوانە کراوێکی بەڕێزە، {کە مەبەستی پیٚ جبریلە (سەلامی خوای لێبیٚ)، واتە خوا جبریلی ڕەوانە کردووە ئەو قورئانەی پێدا ناردوە، لێرە خوای زانا بەرپەرچی موشریکەکان دەداتەوە، ئەوان دەیانگوت: شەیتان فێری دەکاو شەیتانەکانن، کە وەسوەسەی بۆ دەکەن، بەڵام خوا بەرپەرچیان دەداتەوەو دەفەرمویٚ: قورئان قسەی ڕەوانە کراوێکی بەڕێزە کە (جبریل)ە} زۆر خاوەن هێزە، لەلای خاوەن عەرش پێگەو پلەیەکی باشی هەیە، (واتە: خوای کارزان ڕێز لە جبریل دەگریٚ)، هەروەها لەویٚ (واتە: لەلای خوای خاوەن عەرش، یاخود لە ئاسمانەکان) بە قسەی دەکریٚ، گوێڕایەڵیی بۆ دەکریٚ (و فریشتەکان لەبەر دەستیدان) و، ئەمینداریشەو خیانەت ناکا.

بەڵگەی سێیەم

باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرزو پەسندەكانی پێغەمبەران(سەلامی خوایان لێبێ)

خوا (سبحانه و تعالى) ستایشی پێغەمبەران و ڕەوانەكراوانی خۆی (عليهم الصلاة والسلام) بە گشتی و بە تایبەت پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم) دەكات و، بە باسكردنی ئاكارو ڕەوشتە بەرزو جوانەكانیان، وەسف و پێناسەیان دەكات.

دەتوانین لەو بارەوە ئاماژە بەزۆر ئایەتان بكەین، كە خوا (سبحانه وتعالى) مەدح و ستایشی پێغەمبەرانی خۆی دەكات، هەڵبەتە پێغەمبەرانیش (سەلامی خوایان لێبێ)، بەندە هەڵبژێردراوەكانی خوان، وەك خوای كاربەجێ دەفەرموێ:

﴿ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَىٰٓ .. ﴿٥٩﴾ ﴾ النمل.

واتە: بڵێ ستایش بۆخواو، سەلامی خوا لەسەر ئەو بەندانەی، كە هەڵیبژاردوون.

بەڵێ، پێغەمبەران (سەلامی خوایان لێبێ)، گوڵبژێری نێو مرۆڤایەتیین، ئێمە چەند ئایەتێك بە نموونە دەهێنینەوە:

١- خوا (سبحانه و تعالى) لە سوورەتی (الشعراء) ئایەتەكانی: (١٠٦-١٠٧)دا دەربارەی (نوح) سەلامی خوای لێبێ دەفەرموێ:

﴿ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ ﴾.

واتە: کاتێ کە نووحی برایان بە گەلەکەی خۆی گوت: ئایا پارێز لە خوا ناکەن؟ من بۆ ئێوە ڕەوانەکراوێکی ئەمیندارم (واتە: خیانەتتان پێ ناکەم).

یەکێ لە سیفەتە بەرزەکانی پێغەمبەران (سەلامی خوایان لێبێ)، بریتی بووە لە ئەمیندارو دەستپاك بوون.

٢- هەروەها لە سووڕەتی (الأعراف) ئایەتی (٦٨)دا، خوای پەروەردگار باسی (هود) دەکا (سەلامی خوای لێبێ)، کە بۆ لای گەلەکەی (عاد) ڕەوانە کراوە، دەفەرموێ:

﴿ .. وَأَنَا۠ لَكُمۡ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ ﴾.

واتە: هەروەها من بۆ ئێوە دڵسۆزێکی ئەمیندارم (نَاصِحٌ) واتە: دڵسۆز، بەتەنگەوە بوو، بەپەرۆش.

٣- هەروەها لە سووڕەتی (هود) ئایەتی (٦٢)دا، خوای بەرزو مەزن باسی پێغەمبەر (صالح) دەکا، دوای ئەوەی کە دەچێ بۆ لای گەلەکەی خۆی کە گەلی (ثمود)ە و، ئەوەی خوا پێیدا ناردوە، پێیان ڕادەگەیەنێ، ئەوانیش دەڵێن:

﴿ قَالُواْ يَٰصَٰلِحُ قَدۡ كُنتَ فِينَا مَرۡجُوّٗا قَبۡلَ هَٰذَآۖ .. ﴿٦٢﴾ ﴾.

واتە: ئەی صالح! تۆ پێش ئەمە (واتە: پێش ئەوەی باسی پێغەمبەرایەتیی بکەی) لەنێو ئێمەدا جێی ئومێد بووی!

دیارە (جێی ئومێد بوون) کۆمەڵێ سیفەتی باش دەگرێتە خۆی، چونکە خەڵك ئومێدی خێریان بە کەسێك هەیە، کە خاوەنی سیفەتی بەرزو جوان بێ.

٤- هەروەها لە سوورەتی (النمل) ئایەتی (٥٤)دا، خوای بێ هاوتا باسی (لوط) دەکا (سەلامی خوای لێبێ)، ئنجا پاش ئەوەی کە پێغەمبەر (لوط) بانگەوازی گەلەکەی خۆی کرد، گەلەکەی بەو شێوەیە وەڵامیان دایەوە:

﴿فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَخْرِجُوٓاْ ءَالَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾﴾ النمل.

واتە: وەڵامی گەلەکەی هەر ئەوە بوو کە گوتیان: دەریان بکەن لە ئاوەدانیی خۆتان، چونکە ئەوان کۆمەڵێکن خۆیان پاك ڕادەگرن.

یانی: (لوط) (سەلامی خوای لێبێ)، ئەوانەش کە لەگەڵیدا بوون لە ئیمانداران، چاویان لە ژیانێکی پاك و چاك بووە.

٥- هەروەها خوای بەرزو مەزن لە سوورەتی (هود) لە ئایەتی (٨٤) دا، باسی (شُعیب) دەکا، دەفەرموێ:

﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًاۚ .. ﴿٨٤﴾﴾ هود.

دوایی لە درێژەی باسەکەدا شوعەیب بەگەلەکەی دەڵێ:

﴿...إِنْ أُرِيدُ إِلَّا ٱلْإِصْلَٰحَ مَا ٱسْتَطَعْتُۚ .. ﴿٨٨﴾﴾ هود.

واتە: من تەنیا چاکسازییم دەوێ ئەوەندەی بتوانم. کەواتە: پێغەمبەران (سەلامی خوایان لێبێ) هاتوون بۆ چاکسازیی.

٦- هەر لە سوورەتی (هود) لە ئایەتی (٧٥)دا، خوای پاك و تاك باسی پێغەمبەر ئیبراهیم (سەلامی خوای لێبێ) دەکا، دەفەرموێ:

﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّٰهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧٥﴾ ﴾

واتە: بێگومان ئیبراهیم زۆر هێدیی و مەند بوو، زۆر بەسۆزو بەزەیی بوو و، لەناخەوە زۆریش دەگەڕایەوە بۆ لای خوا.

وەك دەبینین: خوا بەسێ سیفەتی بەرز وەسفی ئیبراهیم دەكا.

٧- هەروەها لە سوورەتی (مریم) لە ئایەتی (٢٤)دا، خوای زاناو توانا، باسی ئیسماعیل (سەلامی خوای لێبێ) دەكا دەفەرموێ:

(وَٱذْكُرْ فِى ٱلْكِتَـٰبِ إِسْمَـٰعِيلَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ صَادِقَ ٱلْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾)مریم.

واتە: لە كتێبدا باسی ئیسماعیل بكە، كە بەڵێنی زۆر ڕاست بوودو، ڕەوانە كراوو پێغەمبەری خوا بوو.

٨-لە سوورەتی (یوسف) لە ئایەتەكانی: (٢١-٢٢)دا، خوای پەروەردگار باسی یوسف دەكا، (سەلامی خوای لێبێ)، دەفەرموێ:

(وَقَالَ ٱلَّذِى ٱشْتَرَىٰهُ مِن مِّصْرَ لِٱمْرَأَتِهِۦٓ أَكْرِمِى مَثْوَىٰهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا ۚ .. ﴿٢١﴾)

دوایی دەفەرموێ: (.. وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾) یوسف.

واتە: بەو شێوەیەش پاداشتی چاكەكاران دەدەینەوە.

كەواتە: یەكی دیكە لە سیفەتە پەسنددكانی پێغەمبەران (سەلامی خوایان لێبێ)، بریتییە لە چاكەكاریی.

٩- لە سوورەتی (الدخان) ئایەتەكانی: (١٧و١٨)دا، خوای بەخشەر باسی (موسی) دەكا (سەلامی خوای لێبێ)، دەفەرموێ:

(وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ أَدُّوٓاْ إِلَىَّ عِبَادَ ٱللَّهِ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾).

واتە: لەپێش ئەواندا (واتە: لەپێش ئەو قەومەی، كە پێغەمبەری خاتەمیان (صلی اللە علیە وسلم) بۆ ڕەوانە كرا: عەرەبە بت پەرستەكان) گەلی فیرعەونمان تاقی كردەوە، پێغەمبەرێكی بەڕێز هات بۆ لایان.

(كَرِيمٌ) واتە: خاوەن ڕێزو حورمەت، كە مووسایە (سەلامی خوای لێبێ)، (پێی گوتن): «بەنو ئیسرائیل» بەندەكانی خوام لەگەڵ بنێرن {چی دیكە مەیانچەوسێننەوە، وەك لە شوێنی دیكەدا هاتوە، پێیان دەڵێ: ئەشكەنجەیان مەدەن، سۆغرەو بێگاریان مەكەن}.

(..إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾) واتە: بێگومان من بۆ ئێوە نێرراوێكی ئەمیندارم.

كەواتە: بەڕێزو حورمەت بوون، خەسڵەتێكی دیكەی بەرزو پەسندی پێغەمبەرانە، (سەلامی خوایان لێبێ).

١٠- لە سوورەتی (مَریم) ئایەتەكانی: (١٢-١٤)دا، خوای بێ هاوەڵ باسی پێغەمبەر (یحیی) (سەلامی خوای لێبێ) دەكات و، بەچەند سیفەتێك وەسفی دەكات، دەفەرمویٚ:

(يَٰيَحْيَىٰ خُذِ ٱلْكِتَٰبَ بِقُوَّةٍ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَوٰةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّۢا بِوَٰلِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾).

دوای ئەوەی كە باسی ئەوە دەكا: چۆن زەكەریا لەخوا دەپاڕێتەوە: كوڕێكی پێ ببەخشێ، لەكاتێكدا خۆی كەوتۆتە نێو تەمەنەوەو

خێزانەکەشی نەزۆکە و، خوای پەروەردگاریش موژدەی کوڕێکی پێ دەداو ناوەکەشی لێدەنێ، وەك دەفەرموێ:

﴿ يَٰزَكَرِيَّآ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَٰمٍ ٱسۡمُهُۥ يَحۡيَىٰ لَمۡ نَجۡعَل لَّهُۥ مِن قَبۡلُ سَمِيّٗا ۝٧ ﴾مريم.

واتە: ئەی زەکەرییا! ئێمە موژدەی کوڕێکت پێ دەدەین، ناوی یەحیایە، ناوی ئاوامان لەمەوپێش بەکارنەهێناوە، خوای پەروەردگار ناوەکەشی بۆ دیاریی دەکا، ئنجا لە درێژەی ئەوەدا خوای کاربەجێ دەفەرموێ:

(يَٰيَحۡيَىٰ خُذِ ٱلۡكِتَٰبَ بِقُوَّةٖ..) واتە: ئەی یەحیا! کتێب بە توندیی بگرە، (بۆ ئەوەی لێت نەکەوێ)، واتە: بە جیددیی ئیشی پێ بکە، پاشان دێتە سەر سیفەتەکانی ئەو پێغەمبەرە بەرێزە:

سیفەتی یەکەم: (...وَءَاتَيۡنَٰهُ ٱلۡحُكۡمَ صَبِيّٗا ۝١٢)، (ٱلۡحُكۡمَ) لێرەدا بەمانای حیکمەت دێ، واتە: جاریٰ هەر منداڵ و نەباڵغ بوو، کە حیکمەتمان پێی دابوو.

سیفەتی دووەم: (وَحَنَانٗا مِّن لَّدُنَّا .. ۝١٣) واتە: لەلایەن ئێمەوە خاوەن حەنان بوو، (حَنان): واتە: پەرۆش و سۆز[1]، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ، کە خوای بەخشەر زۆر لە سیفەتە باشەکان، خۆی دەیانبەخشێ بە مرۆڤەکان، بۆ کەسێ کە شایستەبێ.

سیفەتی سێیەم: (وَزَكَوٰةٗ) واتە: خاوەنی نەفسێکی پاك بوو.

---

(١) الحنان: رقة القلب، والرحمة. المعجم الوسيط، ص٢٠٣.

سیفەتی چوارەم: (وَكَانَ تَقِيًّا) واتە: پارێزكار بوو.

سیفەتی پێنجەم: (وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ) واتە: لەگەڵ دایك و باببیدا زۆر چاك بوو.

سیفەتی شەشەم: (وَلَمْ يَكُن جَبَّارًا عَصِيًّا) واتە: خۆ بەزلگرو سەرپێچییكار نەبوو.

١١- هەروەها هەر لە سووڕەتی (مریم) ئایەتەكانی: (٣٠ و ٣١ و ٣٢) دا، خوای پەروەردگار باسی عیسا (سەلامی خوای لێبێ)، دەكا دەفەرموێ:

(قَالَ إِنِّي عَبْدُ ٱللَّهِ ءَاتَىٰنِيَ ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَٰنِي بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱلزَّكَوٰةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَٰلِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾).

واتە: (عیسا سەلامی خوای لێبێ) گوتی: من بەندەی خوام، كتێبی پێ داوم و گێڕاومی بە پێغەمبەرو، منی موبارەك كردوە، [(مُبَارَكًا) واتە: بە پێز، پیتدار، بەرهەمدار]، لە هەرجێیەك بم خاوەن بەرەكەتم و، خوا منی ڕاسپاردوە بە نوێژو بە زەكات، هەتا زیندوو بم و ژیانم لەبەردابێ و، منی گێڕاوە بە چاكەكار لەگەڵ دایكمدا (چونكە عیسا بابی نەبووە)و، منی نەگێڕاوە بە كەسێكی خۆ بەزلگری خۆ فەرزكەری خەڵك چەوسێنەری خراپەكاری بێبەش.

بەڵگەی چوارەم

باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرز و پەسندەكانی پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم)

١- لە سووڕەتی (القلم) ئایەتەكانی: (١-٤)دا خوا، (سبحانه و تعالى) دەفەرموێ:

(نٓ وَٱلْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ).

واتە: نوون (ن) {كە پیتێكە لەو پیتانەی قورئانیان لێ پێك هاتوە}، سوێند بە قەڵەم و بەو دێڕانەی، كە پێی دەنووسن، تۆ (ئەی موحەممەد!) بەهۆی چاكەی پەروەردگاتەوە، شێت نی، {واتە: بەهۆی ئەو نیعمەتی پێغەمبەرایەتییەوە كە خوا بەتۆی داوە، تووشی شێتیی نەبووی، واتایەكی دیكەی ئەوەیە: سوێند بە نیعمەتی پەروەردگارت، تۆ شێت نی}و، تۆ پاداشتێكی نەبڕاوەت هەیە، {(غَيْرَ مَمْنُونٍ) واتە: غَيرَ مَقطوع}.

ئنجا ئایا بەڵگە چییە لەسەر ئەوەی، كە تۆ شێت نی و پێغەمبەری خوای؟! (وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾) واتە: بێگومان تۆ لەسەر ڕەوشتێكی مەزنی.

كەواتە: خوای كارزان ڕەوشت بەرزیی پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم) دەكاتە بەڵگە لەسەر ئەوە، كە پێغەمبەرەو شێت نیەو، جادووگەرو فاڵچیی نیە، وەك لە شوێنەكانی دیكە لە قورئاندا

پەروەردگار ئەو جۆرە تۆمەت و بوختانانە لە کافرەکانی دەگێڕێتەوە، ئەمەش بەڵگەیەکی یەکجار گەورەو پتەوە لەسەر ئەوە، کە ڕەوشت و ئاکاری پەسندو جوان لە ئیسلامدا، پێگەیەکی یەکجار بەرزی هەیە.

٢- لە سوورەتی (آل عمران) لە ئایەتی (١٥٩)دا، خوای میهرەبان دیسان باسی پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) دەکا، دەفەرموێ:

(فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى ٱلْأَمْرِۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾).

واتە: تۆ بەهۆی بەزەییەك لەخواوە بۆیان (بۆ خەڵکەکە) نەرم بووی، {کەواتە: نەرم و نیانیی یەکێکە لە سیفەتە بەرزو پەسندەکان، کە پێغەمبەری خاتەم پێی ڕازاوەتەوە} و، ئەگەر تۆ قسە زبرو دڵ ڕەق بوای، لە دەورت دەپرژان، دەجا لێیان ببوورەو، داوای لێبوردنیشیان بۆ لەخوا بکەو، لەکارو باریشدا ڕاوێژیان پێ بکە، بەڵام دوای ئەوەی {ئەنجامی ڕاوێژ کردن دەرچوو} بڕیارت دا، پشت بەخوا ببەستەو {بڕیارەکەت جێبەجێ بکە}، چونکە خوا ئەوانەی خۆش دەوێ کە پشتی پێ دەبەستن.

٣- لە سوورەتی (التوبة)ش ئایەتی (١٢٨)دا، خوای بەرز ئاوا باسی پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) دەکا دەفەرموێ:

(لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾).

واتە: بێگومان لە خۆتان ڕەوانە کراوێکتان بۆ لا هاتوە، زۆر لەسەر دڵی قورسە هەر شتێك ئێوە ناڕەحەت بکا، زۆر سوورە لەسەرتان

(تاکو سوودتان پێ بگەیەنێ)و، بەرامبەر بە بڕواداران بە پەرۆشی بەبەزەییە.

٤- خوای بێ هاوەڵ لە سوورەتی (الأنبیاء) ئایەتی (١٠٧)دا، ئاوا باسی پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) دەکا دەفەرموێ:

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٧﴾﴾الأنبیاء.

واتە: تۆمان نەناردوە، مەگەر بەزەیی خوا بی بۆ هەموو جیهانییان.

کەواتە: ڕەحمەت بوونی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ خەڵکی، یەکێکە لە سیفەتە هەرە بەرزەکانی.

٥- خوا لە سوورەتی (التوبة) لە ئایەتی (٦٢)دا، ئاوا باسی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەکا، دەفەرموێ:

﴿وَمِنْهُمُ ٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ ٱلنَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ ۚ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ ۚ .. ﴿٦١﴾﴾.

واتە: هەروەها هەیانە {لە مونافیق و دەغەڵ و دڵ نەخۆشەکان} کە ئازاری پێغەمبەری خوا دەدەن و، دەڵێن: ئەو هەر گوێیە! {پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) زۆر ڕەوشت بەرزو ئاکار پەسند بووە، بێگومان لە لووتکەی ڕەوشتی جواندا بووە، ئنجا یەکێ لە ڕەوشتەکانی ئەوەبووە، کە خەڵکی ڕووشکێن نەکردوە، کەسێ هاتوە درۆی بۆ کردوە، یاخود عوزری بەدرۆی بۆ هێناوەتەوە، یاخود کەسێ هاتوە بەجۆرێ قسەی کردوە، پێغەمبەری خوا (صلی الله

علیه وسلم) زانیویەتی ڕاست ناكا، بەڵام یەكسەر نەیفەرمووە: تۆ درۆ دەكەی! بۆیە كافرەكان پێیان گوتوە: (هُوَ أُذُنٌ) واتە: ئەو هەر گوێ دەگرێ، بەڵێ، گوێ دەگرێ، چونكە لەخۆی ناوەشێنێتەوە قسەی ناشیرین بە خەڵك بڵێ، لەخۆی ناوەشێنێتەوە خەڵك ڕووشكێن بكا، بۆیە كافرەكان گومانی خراپیان پێ بردوە}، ئنجا خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

(..قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ ..﴿٦١﴾) واتە: بڵێ: ئەو، گوێی چاكەیە بۆ ئێوە.

{یانی: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەتانناسێ، بەڵام هەرگیز لەخۆی ناوەشێنێتەوە هەر كەسێ درۆی بۆ بكا، پێی بڵێ: درۆت كردو قسەی ناڕاستت كرد، ڕەوشتی بەرزی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەوە هەڵناگرێ}، (..يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ ..﴿٦١﴾) واتە: بڕوای بەخوا هەیەو، ئیماندارانیش بەڕاست دەزانێ و، ڕەحمەت و بەزەییە بۆ ئەوانەتان، كە ئەهلی ئیمانن.

بەڵام ئەوانەی كە مونافیق و دەغەڵ و دڵنەخۆشن، با خەیاڵی وا نەكەن، كە پێغەمبەریان هەڵخەڵەتاندوە! بەڵكو پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بەهۆی ڕەوشت بەرزیی خۆیەوە، خۆی بەسەردەوە نەبردوە[1] وەك زانایان گوتوویانە: (الإغضاءُ عَماَّ كانَ يَكْرَه) واتە: چاوپۆشیی و چاو نووقاندنی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لە شتێك، كە پێی ناخۆش بووە، قسەیەك كرابێ ڕەفتارێك

---

(١) بەسەر خۆی نەهێناوە، خۆی شلوێ نەكردوە.

نوێنرابێ، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بە پێویستی نەزانیبێ ڕاستی بکاتەوە، چاو پۆشیی لێکردوە، ئەوە لەبەر ڕەوشتی بەرزو جوانی خۆی بووە، نەك لەبەر بێئاگایی، یان ناهۆشیاریی، یان لەبەر ئەوەی، کە خەڵك توانیبێتی، فێڵی لێ بکا!

بەڵگەی پێنجەم

باسی مەدح و ستایشی چەند سیفەتێکی بەرزو پەسندی هاوەڵانی بەڕێزخـوا لێیـــان ڕازی بـێ

١- خوای بێ وێنە، لە سوورەتی (الفتح) ئایەتی (٢٩)دا، دەفەرموێ:

(مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ... ﴿٢٩﴾).

واتە: موحەممەد ڕەوانەکراوی خوایەو ئەوانەی لەگەڵیدان، لەسەر کافران {ئەو کافرانەی کە شەڕ بە مسوڵمانان دەفرۆشن} توندو تیژن، لەنێو خۆیاندا بە ڕەحم و بەزەیین، هەمیشە دەیانبینی ڕکووع دەبەن و سەجدە دەبەن، {واتە: نوێژکەری زۆر چاکن}، بەخششی خواو ڕەزامەندیی خوا داوا دەکەن، نیشانەیان بەدەم و چاویانەوە دیارە، بەهۆی کڕنووش بردنەوە[1].

----

(١) هەندێ پێیان وایە مەبەست ئەوەیە، کە دەبێ مرۆڤ سەر لەسەجدە زۆر ڕۆبگرێ، تاکو نیشانەی بەنێوچەوانەوە بەدیار دەکەوێ، بەڵام خوا نەیفەرمووە: (سِیماهُم فی جِباهِهِم) نیشانەیان بە نێوچەوانیانەوەیە!، بەڵکو دەفەرموێ: (وُجُوهِهِم) کە مەبەست پێی ئەوەیە، کە ئەگەر ئینسان نوێژکەری باش بوو، خوا پەرست بوو، صالح بوو، حاڵەتێکی شەفافیەت و دەم و چاو ڕوونیی تێدا دەردەکەوێ و، ئەو ئیمان و نوورەی، کە لە دڵدا جێگیر دەبێ، لەسەر دەم و چاویش عەکس دەبێتەوە.

٢- هەروەها لەسووڕەتی (الحشر) لە ئایەتەکانی (٨و٩)دا، خوای پەروەردگار بەهەمان شێوە مەدحی هاوەڵانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەکاو، بەچەند سیفەتێکی بەرزو پەسەند ستایشیان دەکاو دەفەرموێ:

(لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾).

خوای پەروەردگار لەو دوو ئایەتەدا لە ئایەتی (٨)دا، باسی کۆچکەران و، لە ئایەتی (٩)شدا باسی پشتیوانان دەکاو، بەچەندین سیفەت و ڕەوشتی بەرزو جوان وەسفیان دەکا، کە ئەوەش بەڵگەیەکی دیکەیە لەسەر ئەوە، کە ڕەوشتی بەرزو پەسندو ئاکاری جوان، پێگەیەکی گەورەو گرنگی هەیە لە ئیسلامدا، چونکە هاوەڵانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بەگشتی لە دوای پێغەمبەران لە هەموو کەس باشترو پلە بەرزترن، بەبەڵگەی ئەوە کە ئەو سیفەتانەی خوای کارزان ئەوانی پێ وەسف کردوون، پاش پێغەمبەران (سەلامی خوایان لێبێ) هیچ کەسی بەو وەسفانە پێناسە نەکردوە، با سەرنج بدەین:

بۆ هەژارانی کۆچکەر، ئەوانەی لە خانووبەرەو ماڵ و سامانیان وەدەرنراون، بەخشش و ڕەزامەندیی خوا دەخوازن و، خواو پێغەمبەرەکەی سەردەخەن، ئائەوانەن ڕاستان.

هەروەها ئەوانەی پێش ئەوان (کۆچکەران) لە مەنزڵگای ئیماندا نیشتەجێ بوون، (یانی: پشتیوانان) ئەوانەیان خۆش دەوێ، کە کۆچیان بۆ لا دەکەن و، بەرانبەر بەوەی، کە پێیان دراوە (لەدەستکەوت وەك هاوکاریی) لە سینەیاندا هەست بەپێویستیی ناکەن (چاوی تێنابڕن) و، هەرچەندە خۆشیان زۆر ئاتاج بن، ئەوان بەسەر خۆیاندا هەڵدەبژێرن (کە هاوکاریی بکرێن) و هەرکەس لە چرووکیی دەروونیی خۆی بپارێزرێ، ئا ئەوانەن سەرفرازان.

٣- خوای بەبەزەیی بەکەسی نەفەرمووە: لێیان ڕازییم و ڕازییشیان دەکەم، مەگەر بە هاوەڵان وەك دەفەرموێ: (...رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُ .. ﴿١٠٠﴾) التوبة.

واتە: خواش لەوان ڕازییە، ئەوانیش لەخوا ڕازیین، دیارە هاوەڵانی بەڕێزو هەرکەسێکیش کە بەڕێگای ئەواندا هەنگاو دەنێ، بەر ئەو مژدەیەی خوای بەبەزەیی دەکەوێ، چونکە خوای زانا دەفەرموێ:

(وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلۡأَوَّلُونَ مِنَ ٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحۡسَٰنٖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُ .. ﴿١٠٠﴾)التوبة.

واتە: پێشکەوتووە یەکەمەکان لە کۆچکەران و لە پشتیوانان و، ئەوانەی بەباشیی شوێن ئەوان کەوتوون، {دیارە ئەوانەی بەباشیی شوێنی ئەوان کەوتوون، تا کۆتایی دنیا دەیگرێتەوە} خوا لێیان ڕازییەو ئەوانیش لەخوا ڕازیین.

بەڵگەی شەشەم

خوای پەروەردگار بەندە چاكەكانی خۆی بە ڕەوشتە جوان و پەسندەكان پێناسە دەكا

خوای بەرزو مەزن، بەندە هەڵبژێرراوو چاكەكانی خۆی، كە بەناوی خۆیەوە ناوی ناون، یاخود بە پارێزكار وەسفی كردوون، بە ڕەوشتە جوانەكان پێناسەیان دەكا، بۆ وێنە:

١- لەئایەتەكانی كۆتایی سوورەتی (الفرقان)دا، لە ئایەتی (٦٣)وە تا كۆتایی، خوای زانا بەمجۆرە پێناسەی ئەو بەندانەی دەكات، كە بە (عِبادُ الرّحمن) وەسفی كردوون:

(وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُوا۟ لَمْ يُسْرِفُوا۟ وَلَمْ يَقْتُرُوا۟ وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾).

واتە: بەندەكانی خوای خاوەن بەزەیی، ئەوانەن كە بەئارامیی بەزەویدا دەڕۆن و، كاتێك خەڵكی نەفام قسەیان لەگەڵ بكا، ئەوان قسەی سەلامەتیان لەگەڵ دەكەن، (یاخود خوا حافیزییان لێ دەكەن) و، ئەوانەی كە بەشەوگاری درێژ لە خزمەت خوادا دەمێننەوە بە سەجدە بردوویی و، بە قورئان خوێندن و بەڕاوەستاویی.. تا كۆتایی ئایەتەكان،

کە خوای پەروەردگار شازدە (١٦) سیفەت، لە بەندە چاکەکانی خۆیدا، باس دەکا، ئنجا کە خوای بێ وێنە دەفەرمویٚ: ﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ ﴾ بەندەکانی خوای خاوەن بەزەیی، ئەو کەسانەن، کە ئاوا دەکەن و ئاوا دەکەن، کەواتە: دیارە خوا (سبحانە و تعالی) مەدحی ئەو کەسانە دەکات، کە پاڵیان دەداتە لای خۆی و، دیارە بەهۆی ئەو سیفەت و ئاکارە بەرزو پەسندانەشیانەوەیە، کە خۆشیدەوێن و پەسندیان دەکات.

٢- هەروەها لە سوورەتی (آل عمران) لە ئایەتەکانی: (٣٣ و ٣٤)دا، خوای پەروەردگار دەفەرمویٚ:

﴿وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِى ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلْكَٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾﴾

واتە: هەروەها خێرایی بکەن بەرەو لێبوردنێك لە پەروەردگارتانەوە و، بەهەشتێك کە پانایییەکەی بەقەدەر ئاسمانەکان و زەوییە، بۆ پارێزکاران ئامادە کراوە، (ئنجا ئایا ئەو پارێزکارانە کێن؟):

یەك: ﴿ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِى ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ ﴾: ئەوانەی کە ماڵی خۆیان دەبەخشن لەکاتی خۆشیی و ناخۆشییدا، لەکاتی فەڕحانیی و لەکاتی گرانییدا، لەکاتی دەوڵەمەندیی و لەکاتی نەدارییدا، لە کەمی کەم و لە زۆری زۆر، دەبەخشن.

دوو: ﴿وَٱلْكَٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ ﴾: ئەوانەی کە ڕقی زۆری خۆیان کپ دەکەنەوە (قووت دەدەنەوە).

سێ: ﴿وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ﴾ ئەوانەی کە لە خەڵك دەبوورن و چاوپۆشیی لە خەڵکی دەکەن.

چوار: ﴿وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ﴾ خواش چاکەکارانی خۆش دەوێن.

کەواتە: ئەوانەی خۆیان بەو سیفەت و ئاکارە بەرزو پەسندانە بڕازێننەوە، شایستەی لێبوردن و بەهەشتی ڕازاوەو نەبڕاوەی خوان.

ئەوەش سەلمێنەری گەورەیی و گرنگیی ڕازانەوەی مرۆڤە بەڕەوشت و ئاکاری بەرزو جوان و، بێزار کرانی لە خوو خدەو ڕەفتاری خراپ و دزێو.

بەڵگەی حەوتەم

چـەند فـەرموودەیەکی
پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)، کە بۆخۆی لە لووتکەی ڕەوشتی بەرزو جواندا بووە و، خوای پەروەردگار ڕەوشتی بەرزو جوانی موحەممەدی (صلى الله عليه وسلم) کردۆتە بەڵگە لەسەر ئەوە، کە پێغەمبەری خوایەو، وەك نەیارو ناحەزەکانی گوتوویانە: جادووگەرو شێت و کاهین نیە، با بزانین ئەو پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم) ڕەوشت بەرزە، چۆن باسی ڕەوشت و ئاکاری جوان و پەسند دەکا؟!:

١- پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) **دەفەرموێ:**

{إِنَّ المُؤمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ الخُلُقِ دَرَجَةَ القَائِمِ الصَّائِمِ} أخرجه أبو داود برقم: (٤٧٩٨)، وابن حبان برقم: (٤٨٠)، وأخرجه أيضًا: أحمد برقم: (٢٤٦٣٩)، قال الألباني: صحيح.

واتە: بێگومان بڕوادار بە ڕەوشتی جوانی، دەگاتە پلەی کەسێك کە هەمیشە بەڕۆژوویە و، هەمیشە شەویش شەونوێژ دەکا.

واتە: کەسێك کە هەمیشە ڕۆژانە بەڕۆژوویە (ڕۆژووی سوننەت) و، شەوانەش شەونوێژ دەکا، بابای ڕەوشت جوان دەگاتە پلەی وی، واتە: با ڕۆژووی سوننەت و شەونوێژیشی نەبێ، مادام ڕەوشتی جوان بوو، دەگاتە پلەی ئەو کەسە لە پاداشتدا.

٢- هەروەها دەفەرموێ:

{أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا} أخرجه أبو داود برقم: (٤٦٨٢)، وأحمد برقم: (٧٣٩٦)، والدارمي برقم (٢٧٩٢)، وابن حبان برقم (٤٧٩)، والبيهقي في شعب الإيمان برقم (٧٩٧٦)، والحاكم برقم (١)، وأخرجه أيضا: إبن أبي شيبة برقم (٢٥٣٢١)، والبيهقي برقم (٢٠٥٧٢).

واتە: ئیمان تەواوترینی بڕواداران، ڕەوشت جوانترینیانە.

یانی: کێ ڕەوشتی جوانتر بێ، مانای وایە ئیمانیشی تێرو تەواوترە.

بەڵێ، لە ڕاستییدا ئیمانی تێرو تەواو، وەك دوایی باسی دەکەین، دەبێتە هۆی ئەوە، کە مرۆڤ عیبادەت و تاعەتی باشی بۆ خوا هەبێ، هەر کەسێکیش عیبادەت و تاعەتی باشی بۆخوا هەبوو، ئاکارو ڕەوشتیشی جوان دەبێ لەگەڵ خەڵکی خوادا.

٣- هەروەها دەفەرموێ:

{مَا مِنْ شَيْءٍ يُوضَعُ فِي الْمِيزَانِ، أَثْقَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ}، أخرجه الترمذي برقم (٢٠٠٣) وقال : غريب، قال الألباني: صحيح.

واتە: هیچ شتێك (لە ڕۆژی قیامەتدا)، کە لە تەرازوودا دادەنرێ، لە ڕەوشتی جوان قورستر نیە.

٤- هەروەها دەفەرموێ:

{إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ، وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا} أخرجه الترمذي برقم (٢٠١٨) وقال: حسن غريب، قال الألباني: صحيح.

واتە: لەوانەتان کە لەهەموو کەس لەلام خۆشەویستترن و، لە ڕۆژی قیامەتدا، شوێنی دانیشتنیان لەمن نزیکترە، ئەوانەن کە ڕەوشتیان جوانترەو ئاکاریان پەسندترە.

٥- **پێغەمبەری خوا** (صلى الله عليه وسلم) **ڕۆژێك کەسێك هـات بۆلای بەنـاوی (أَشَجٌّ عبدالقَيس)، پێغـەمبەری خـوا** (صلى الله عليه وسلم) **پێی فەرموو:**

{إِنَّ فِيكَ لَخَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ: الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ} أخرجه مسلم برقم (١٨)، وأخرجه أيضًا: أحمد برقم (١١١٩١)، والبيهقي برقم (٢٠٥٩١).

واتە: بێگومان تۆ دوو سیفەت (ڕەوشت)ت تێدان، کە خوا خۆشی دەوێن، ئەوانیش بریتین لە: ئارامیی و لەسەرەخۆیی.

(حِلم) پێچەوانەی ئەوەیە ئینسان زوو تووڕە بێ، (أناة)یش پێچەوانەی پەلە کردنە.

٦- **هەروەهـا پێغەمبەری خوا** (صلى الله عليه وسلم) **دەفەرموێ:**

{إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا} أخرجه البخاري برقم (٣٥٥٩)، ومسلم برقم (٢٣٢١).

واتە: بێگومان لە چاکترینتان، ئەوانەن کە ڕەوشتیان جوانترە.

چ مسوڵمانێک لەنێو مسوڵماناندا باشترە؟

بێگومان ئەوانەیان کە ڕەوشتیان جوانترە، ئاکاریان بەرزو پەسندترە، بەڵام وەك دوایی باسی دەکەین: ئاکاری بەرزو پەسەند، بەس ئەوە نیە لەگەڵ خەڵکدا ڕەوشتت جوان بێ! بەڵێ، مرۆڤ لەگەڵ خەڵکدا بەتەئکید دەبێ ڕەوشتی بەرزو جوان بێ، بەڵام بێگومان لەگەڵ خوای پەروەردگاریشدا دەبێ بە کۆمەڵێك سیفەت خۆی بڕازێنێتەوە، لەخودی خۆشیدا دەبێ کۆمەڵێك سیفەتی بەرز لە خۆیدا بهێنیتە دی، ئنجا دەتوانێ لەگەڵ خەڵك ڕەوشت و ئاکاری بەرزو جوان بێ، بەڵکو وەك پێشتر باسمان کرد، ڕەوشت جوانیی لەگەڵ خەڵکدا، بەرهەمی بەندایەتیی باشە بۆ خوا (سبحانه و تعالى).

٧- پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ:

{الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ} أخرجه أحمد برقم (١٧٦٦٨)، والبخاري في الأدب المفرد برقم (٢٩٥)، ومسلم برقم (٢٥٥٣)، والترمذي برقم (٢٣٨٩) وقال: حسن صحيح، وأخرجه أيضًا: الحاكم برقم (٢١٧٢) وقال: صحيح الإسناد.

واتە: چاکەکاریی (یاخود دینداریی باش) بریتیە لە ڕەوشتی جوان و، گوناهیش شتێکە لەدڵدا بێت و بچێ (واتە: لە حاڵەتی دڵە ڕاوکە دابێ) و، پێشت ناخۆش بێ خەڵك پێی بزانێ.

کەواتە: هەر شتێك پێی نائاسوودە بووی و پێت ناخۆش بوو خەڵك بیزانێ، ئەوە دیارە کە گوناحە.

بەڵگەی هەشتەم

ڕەوشت جوانیی دروشم و نیشانەی پارێزکاران (متقین) و چاکەکاران (محسنین)ە

خوای خاوەن ناوو سیفەتی هەرە چاك و پەسند، فەرموویەتی:

(وَسَارِعُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ أُعِدَّتۡ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلۡكَٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٣٤﴾)

واتە: هەروەها خێرایی بکەن بەرەو لێبوردنێك لە پەروەرد گارتانەوەو، ڕووەو بەهەشتێك، کە پانایییەکەی هێندەی ئاسمانەکان و زەوییە، بۆ پارێزکاران ئامادەکراوە، کەسانێك کە لە کاتی خۆشیی و سەغڵەتییدا دەبەخشن و، ڕق و تووڕەیی خۆ کپکەرەوان و، چاوپۆشیی لە خەڵکی کاران و، خوا چاکەکارانی خۆشدەوێت.

ئنجا مادام خوای کارزان و میهرەبان فەرموویەتی، خوا پارێزکارانی خۆشدەوێن: (إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُتَّقِينَ) التوبة: ٤.

هەروەها فەرموویەتی، خوا چاکەکارانی خۆشدەوێن: (وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ) آل عمران: ١٤٨.

ئنجا بەهۆی ئەو خەسڵەتە بەرزانەشەوە، کە باسکراون مرۆڤ بەپارێزکار و چاکەکار (متقي ومحسن) دادەنرێ، کەواتە: خەسڵەتە بەرزو پەسندەکان هۆکاری خۆشویسترانی مرۆڤن لەلای خوا.

بەڵگەی نۆیەم

ڕەوشتی جوان و مەزنی پێغەمبەری خوا، بـەڵگە و ئیسپـاتی ڕاسـتییـەتی

وەك پێشتریش باسمان کرد:

خوای پەروەردگار کە لە سیاقی بەرپەرچ دانەوەی گومان و تۆمەتەکانی کافرو هاوبەش دانەرەکاندا، فەرموویەتی:

(نٓ ۚ وَٱلۡقَلَمِ وَمَا يَسۡطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ بِمَجۡنُونٖ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجۡرًا غَيۡرَ مَمۡنُونٖ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٖ ﴿٤﴾)القلم.

ئنجا ئەمە وەك پێشتریش باسمان کردوە، ئەوە دەگەیەنێ، کە خوای زانا خووو ڕەوشتی بەرزو جوان و ئاکارو ڕەفتاری ڕەندو پەسندی پێغەمبەری نەخوێندەواری خۆی، کردۆتە بەڵگەو شایەدی ڕاستێتیی وی و، بەدرۆ خستنەوەی گومان و تۆمەت و پڕوپاگەندەی کافرە دلڕەش و ناحەزەکانی!

ئنجا بێگومان (محمد المصطفى) سەڵات و سەلام و بەرەکاتی خوای لەسەر بێ، هەموو سیفەت و خەسڵەت و حاڵەتەکانی، لەوپەڕی بەرزیی و تەواوییدا بوون و، نە هیچ کەس عەقڵ و تێگەیشتنی وی و، نەزانست و زانیاری ئەوو، نەخواپەرستیی و پارێزکاریی و، نە...، هتدی ئەوی نەبووەو، کە خوای دادگەرو کاربەجێش خووو ڕەوشتی بەرزو پەسندو گەورەی ئەو زاتەی کردۆتە بەڵگەو

شایەدی پێغەمبەرایەتییەکەی، مانای وایە هیچ شتێك ئەوەندەی خووو ڕەوشتی بەرزو جوان، نابێتە سەنگی مەحەك و تەرازووی هەڵسەنگاندنی کەسایەتیی ئینسان!

بەڵگەی دەیەم

ڕەوشت جوانیی مایەی نیزیکیی و خۆشویستنرانە لە لایەن خواو پێغەمبەرەوەو، نیشانەی چاکیی ئینسان و کامڵ بوونی ئیمانیشیەتی

ئەمەش چەند فەرمایشتێکی پێغەمبەری خوا لەو بارەیەوە:

١- {أَحَبُّ عِبَادِ اللهِ إلى اللهِ، أَحْسَنُهُمْ خُلُقَاً} أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِيُّ برقم: (٤٧١)، قال المنذري: رواته محتج بهم في الصحيح، وقال الهيثمي (٢٤/٨): رجاله رجال الصحيح، وَأَخْرَجَهُ أَيْضَاً إِبْنُ حِبَّان برقم: (٤٨٦)، وَالحَاكِمُ برقم: (٨٢١٤)، وَسَكَتَ عَنْهُ الذَّهَبِي.

واتە: خۆشەویستترین بەندەکانی خوا لە لای خوا، ڕەوشت چاکترینیانن.

٢-{أَفْضَلُ الْمُؤْمِنِينَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقَاً} أَخْرَجَهُ أَبِي يَعْلَى برقم: (٥٩٢٦)، وَغَيْرُهُ، قَالَ حُسين سليم أسد: إِسْنَادُهُ حَسَنٌ.

واتە: چاکترینی بڕواداران، خووخدە جوانترینیانن.

٣-{أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا} أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٦٨٢)، وَأَحْمَد برقم: (٧٣٩٦)، وَالدَّارِمِيُّ برقم: (٢٧٩٢)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٧٩)، وَالبَيْهَقِي في «شعب الإيمان» برقم: (٧٩٧٦)، وَالحَاكِمُ برقم: (١)، وَغَيْرُهُمْ وَصَحَّحَهُ الأَلبَاني.

واتە: ئیمان تەواوترینی بڕواداران، ڕەوشت جوانترینیانن.

٤- {إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاَقاً} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٨١٨)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥٦٨٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٣٢١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٩٧٥) وَغَيْرُهُمْ.

واتە: بەدڵنیایی چاکترینتان، ڕەوشت باشترینتانن.

٥- {إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ، أَحْسَنُكُمْ أَخْلاَقاً} أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٣٥٤٩).

واتـە: بێگومان لەنێـو ئەوانەتـاندا کە لە هـەموو کەس لەلام خۆشەویستترن، ئەوانەتانن کە ڕەوشتیان جوانترە.

٦- {خَيْرُكُمْ إِسْلامَاً، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاقاً إِذَا فَقِهُوا} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٨١٨)، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط مسلم.

واتە: ئەوانەتان کە ڕەوشتیان چاکترە، ئیسلامەتییەکەیان لە هەمووتان باشترە، بەمەرجێك شارەزاو تێگەیشتووبن.

٧- {إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِسَاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاَقاً} أَخْرَجَهُ البُخَارِي في الأدب المفرد برقم: (٢٧٢)، وَأَحْمَد برقم: (٦٧٣٥) وَصَحَّحَهُ الأَلْبَانِي.

واتە: بێگومان لەوانەتاندا، کە لە هەموو کەس خۆشترم دەوێن و، ڕۆژی قیامەتێ شوێنیان لێمەوە نزیکترە: ئەوانەتانن کە ڕەوشت و خوویان جوانترو پەسندترە.

بەڵگەی یازدەم

ڕەوشت و خووی بەرز و پەسند، هاوتای تەقوایەو چاکترین هۆکاری چوونە بەهەشتە

لەو بارەشەوە پێغەمبەری ڕەوشت بەرزو مەزن زۆرشتی فەرمووە، بۆ وێنە:

١- {مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي مِيزانِ المؤمِنِ يَوْمَ الْقِيامَةِ، مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ} أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٢٠٠٢) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح.

واتە: لە ڕۆژی قیامەتیَ لە تەرازووی بڕواداردا، هیچ شتێك لە خووو ڕەوشتی جوان قورستر نیە.

٢- {إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ} أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٧٩٨)، وَإِبْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٨٠)، وَصَحَّحَهُ الألباني.

واتە: بێگومان بڕوادار بە ڕەوشتی جوان و پەسندی، دەگاتە پلەی شەوو نوێژکەری ڕۆژووگری بەردەوام.

٣- کاتێك پرسیار لە پێغەمبەری خوا کرا: چ شتێك لە هەموو شتان زیاتر دەبێتە هۆکاری چوونە بەهەشتیَ؟! فەرمووی:

{تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ اَلْخُلُقِ} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٩٦٩٤)، وَالبُخَارِي فِي الأدب المفرد برقم: (٢٩٤)، وَالتِّرمِذِيّ برقم: (٢٠٠٤) وَقَالَ: صَحِيح غَرِيب، وَالحَاكِمُ برقم: (٧٩١٩) وَقَالَ: صَحِيح الإِسْنَاد، وَإِبْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٧٦).

واتە پارێزکاریی خواوو ڕەوشتی بەرزو جوان.

٤-{مَنْ كَانَ سَهْلاً هَيْنَاً لَيناً حَرَمَهُ الله عَلَى النَّار} أَخْرَجَهُ الحَاكِمُ برقم: (٤٣٥) وَقَالَ: صَحِيح عَلَى شَرْطِ مُسْلِم وَصَحَّحَه الألْبَاني.

واتە هەرکەسێ ڕەوشت و ئاکاری ئاسان و، هێدیی و مەندو، نەرم و نیان بێ، خوا لە ئاگری دۆزەخێ قەدەغەی دەکات.

لە کۆتایی ئەم باسەدا دەڵێم:

بێگومان خوای کاربەجێ و پێغەمبەری داناو زانای، بەبێ هوودە و بێ حیکمەت نیە کە ئەوهەموو گرنگیی و بایەخەیان بەڕەوشت و ئاکاری بەرزو جوان داوە، بەسەنگی مەحەکی دینداریی و مسوڵمانەتیی و، هۆکاری سەرەکیی لەلای خواو پێغەمبەر، بەرێزو خۆشەویست بوون و، چوونە نێو بەهەشت و، بە گرنترین چاکەی نێو تەرازووی خێرو چاکەکانی ئینسانی مسوڵمانیان داناوە!

کەواتـە:

با ئێمەش زۆر وریاو هۆشیار بین و، لە قسەو وتارو گفت و لفت و هەڵسوکەوت و سەرجەم جم و جۆڵ و چالاکییەکانمان دا، هەمیشە ئاگادارو بێدار بین و، پێمان وا نەبێ، کەتەنیا نوێژو ڕۆژووو باقی خواپەرستییە تایبەتییەکان، کاری مسوڵمانییەتییمان تەواو دەبێ و، مەداریی دنیادارییمان ساز دەبێت!

هەروەها با دڵنیا بین، کە گەلێك کەس دەتوانێ بە ڕاست، یان بە درۆو ڕیا، نوێژ بکات و ڕۆژوو بگرێ و، بەر سمێڵ بکات و، ڕدێنی پان و درێژ بکات و، بگرە چەکیش لەشانی بکات، بەشداریی جەنگ و جیهادیش بکات و، بەو شتانە ئیخفاڵمان بکات

و چەواشەمان بکات! بەڵام قەناعەت بکەن و بە تەجرەبەو تاقی کردنەوەی درێژخایەن بۆم دەرکەوتوە، مەگەر چۆن، دەنا هیچ کەس ناتوانیٚ هەتا سەر بەئاشکرا و پەنهان! خاوەنی خووو ڕەوشت و ئەدەب و ئاکاری بەرزو پەسند بێت، بێجگە لە ئینسانی دین دامەزراوو ئیمان تەواوو، بەڕەشەبای شوبهەو شەهوەت نە لەخشاو!

بۆیە پێم وایە ئەگەر بێت و پاش ئیمان و ئیسلامیەتیی و خواپەرستییە تایبەتیی و درووشمییەکان، خوو ڕەوشت و ئەدەب و ئاکاری پەسندو جوان بکەینە سەنگی مەحەك و تەرازووو پێوەری مسوڵمانیەتیی خۆمان و خەڵکی، کەمتر دووچاری هەڵەو پەڵەو هەڵخەڵەتان دەبین.

بەشی سێیەم

ئەنجام و بەرهەمی ئاکار و ڕەوشتی بەرزو پەسند

www.alibapir.com

بەرێـــزان!

ئاكارو ڕەوشتی پەسندو جوان، مایەی خێرو خۆشیی و هێزو پێزو بەختەوەریی و سەرفرازیی و بە مرادو ئامانج گەیشتنی ئینسانە، لەدنیاو دوارۆژداو، وەك لەبەشی دووەم دا بینیمان، بابای ڕەوشت بەرزو ئاكار جوان و بەئەدەب، خۆشەویستی خواو پێغەمبەرەكەی (صلی الله علیه وسلم) و، سەربەرزو بەختەوەری دنیاو دوارۆژە.

ئنجا ئێمە بۆ چاكتر ڕۆشن بوونەوەی مەبەست، {ئەنجام و بەرهەمی ڕەوشت و ئاكاری پەسند} لەحەوت (٧) خاڵی كورتدا دەخەینە ڕوو:

بەرهەمی یەکەم

ئەدەب و ڕەوشتی بەرز و جوان، بەڵگە و نیشانەی ئیمانی تەواوە

لەبەشی دووەمدا چەند فەرموودەیەکمان لەوبارەیەوە هێنانەوەو، ئەمەش فەرمایشتێکی دیکەی پێغەمبەری خوایە لەو بارەوە:

{أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً، وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ} أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٦٨٢)، وَأَحْمَد برقم: (٧٣٩٦)، وَالدَّارِمِيُّ برقم: (٢٧٩٢)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٧٩)، وَالبَيْهَقِي في «شعب الإيمان» برقم: (٧٩٧٦)، وَالحَاكِمُ برقم: (١)، وَغَيْرُهُمْ وَصَحَّحَهُ الأَلبَاني.

واتە: ئیمان تەواو ترینی بڕواداران، ڕەوشت چاکترینیانن و، چاکترینتان چاکترینتانن بۆ ژنەکانیان.

کەواتـە:

ڕەوشت و خووی پەسندو ئاکارو ئەدەبی بەرز، هەم هۆکارو فاکتەری کامڵ بوونی ئیمان و، هەم بەڵگەو نیشانەی تێرو تەواوییشە، چونکە بێگومان وەك چۆن خواپەرستیی لە سەرچاوەی ئیمان و عەقیدەوە هەڵدەقوڵێ، دەشبێتە مایەی بەهێزو پێز بوون و پتەو بوونیشی، وەك چۆن نەوت و دارو تەختە، بەهۆی بڵێسەی ئاگرەوە گڕدەگرن، بەڵام دواییش دەبنە هۆی ئایسانی[1] ئاگرەکەو بەردەوامبوونی و کڵپەو بڵێسە بەرزبوونەوەی!

---

(١) ئایسان: داگیرسان.

ئنجا خوو وڕەوشتی بەرزو پەسندیش، هەم ئەگەر چەمك و واتای ڕاستەقینەو فراوانی خواپەرستیی (عبادة) بگرین، بەشێکە لە خواپەرستیی[1] و، هەم ئەگەر چەمك و واتای خووو ڕەوشتیش بەتایبەت وەربگرین، ئەدەب و ڕەوشتی بەرز، هاوتاو بارتەقای چاکترین جۆری خوا پەرستییە، وەك پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی:

{إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ} أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٧٩٨)، وَإِبْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٨٠)، وَصَحَّحَهُ الألباني.

هەڵبەتە هیچ بەرهەمێکیش لەوە چاکتر نابێ، کە لە سۆنگەی خوو ڕەوشتی بەرزو پەسندەوە، ئینسان ئیمانی کاملْ بێت و، بەڵگەو نیشانەی ئەو ئیمان کاملْ بوونەشی دەستگیر ببێ.

---

(١) بۆ چاك تێگەیشتن لە چەمك و واتای ڕاستەقینە و فراوان و، تەسك و عورفیی، وشەی خواپەرستیی، واباشە سەرنجی بەرگی یەکەمی مەوسووعەی: (خواپەرستیی ئیسلامیی) بدرێ، هەروەها: بەشی یەکەمی کتێبی شەشەمی ئەم مەوسووعەیەو، دیسان سەرنجی بەرگی دووەم و شەشەمی: { موسوعة: الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله} بدرێ.

بەرهەمی دووەم

وە دەستهێنانی ئامانج و مەبەستی نێررانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)

پێغەمبەری خوا فەرموویەتی:

{إِنَّمَا بُعِثْتُ لأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأَخْلَاقِ} أَخْرَجَهُ البَيْهَقِي برقم: (٢٠٥٧١) وَصَحَّحَهُ الألباني.

واتە: تەنیا بۆ ئەوە ڕەوانەکراوم، کە ڕەوشتە چاکەکان تەواو بکەم.

ئنجا مادام وابێ، دیارە هەر کەسێ بتوانێ ڕەوشت و ئەدەب و ئاکارە بەرزو شیرین و پەسەندەکان لە خۆیدا بهێنێتەدی، ئەوە مانای وایە ئامانج و مەبەستی هاتن و ڕەوانەکرانی پێغەمبەری کۆتایی (النبي الخاتم)ی هێناوەتەدی!

بەڵام پێویستە بزانرێ، کە تەنیا پێغەمبەری کۆتایی ژمارەی پێوانەیی (الرقم القياسي)ی ئەدەب و ڕەوشتە بەرزو جوانەکانی شکاندوەو، هیچ کەس نەگەیشتوەو ناگاتە ئەو ئاستە بەرزەی وی، بەڵام دەبێ هەوڵ بدرێ، هەرچی زیاتر خۆ لەو ئاستە بڵندەی وە نزیك بخرێ!

دیارە هەربۆیەشە، کە پێغەمبەری نەخوێندەوار (النبي الأمي) موژدەی پێداوین و هانی داوین، کە بە ئەندازەی ڕەوشت و خووی بەرزو شیرینمان، لە دوارۆژدا لێی نزیك دەکەوینەوەو لەلای خۆشەویست دەبین:

{إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِساً يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاَقًا}
أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ فِي الأدب المفرد برقم: (٢٧٢)، وَأَحْمَد برقم: (٦٧٣٥) وَصَحَّحَهُ الأَلْبَانِي.

بەڵێ خوێنەری خۆشەویستم!

لەدنیادا چەندە لە پێغەمبەری خواوە نزیك بی و، چەندەی لە خزمەت دابی، لە قیامەت و لەڕۆژی دواییشدا هێندەی لێ نزیك دەبی، چونکە خۆی ئەو موژدەیەی بە هاوەڵانی بەڕێزو دڵسۆزی داوەو فەرموویەتی:

{الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٢٠٣٢)، والبُخَارِيُّ برقم: (٥٨١٩)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٦٣٩)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥١٢٧)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٣٨٥) وَغَيْرُهُمْ.

واتە: ئینسان لەگەڵ ئەو کەسە دایە {لە دوارۆژدا}، کە لە (دنیادا) خۆشیویستوە!

ئاشکراشە، کە لاف لێدانی خۆشەویستنی پێغەمبەری خواش، بەبێ شوێن پێ هەڵگرتنی و کردنی بە سەرمەشق (أُسوَةٌ)، دەعوایەکی نەسەلمێنراوو بێبەڵگەو شایەدە، وەك خوای زانا فەرموویەتی:

(قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٣١﴾)آل عمران.

هەروەها شاعیریش گوتوویەتی:

تَعْصِي الإِلَهَ وَأَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ	هَذَا لَعَمْرِي فِي الْقِيَاسِ بَدِيعُ
لَوْ كَانَ حُبُّك صَادِقًا لأَطَعْتَهُ	إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيعُ

بەرهەمی سێیەم

هەمیشە لە خواپەرستیی و طاعەت دابوون و، قورس بوونی تـا تەرازووی خـێرو چاكە

لە بەشی دووەمدا، چەند فەرمایشتێكمان هێنانەوە، كە پێغەمبەری خوا ڕەوشت و ئاكاری بەرزو پەسندی بەقورسترین تاعەت و خێرو چاكەی نێو تەرازووی بڕوادار لەقەڵەم داوە، ئەمەش فەرموودەیەكی دیكەیە لەو بارەوە:

{مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي مِيزانِ المؤمِنِ يَوْمَ الْقِيامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ} أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٢٠٠٢) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح.

هەروەها پێغەمبەری خوا هەواڵی داوە، كە بابای ڕەوشت و خوو بەرزو جوان، خێرو پاداشتی: بابای خوا پەرستی هەمیشە شەو نوێژكەری بەردەوام ڕۆژووی سوننەت گری، هەیە، جا لە سۆنگەی ئەوەوە، كە خووو ڕەوشتی بەرزو پەسند، بۆ هەموو كات و شوێن و حاڵەتەكان، هەر پێویستەو بەردەوامیشە، بۆیە بابای ڕەوشت جوان، هەمیشەو دایم لە طاعەت و خواپەرستیی دایە، لە سایەی ڕەوشت و خووە پەسندەكەیەوە!

بەرهەمی چوارەم

ئەدەب و ڕەوشتی ڕەندو پەسند، ئەوەیە کە بابای ڕەوشت بەرز، سەرجەم یاساو بەها بەرزەکانی ئیسلام لە خۆیدا بەرجەستە دەکات

هەڵبەتە ئەوەش وێڕای ئەوەی، کە مایەی سەرفرازیی دنیاو دوارِۆژە، مرۆڤی مسوڵمان بەو جۆرەش بەچاکترین و سەرکەوتووترین شێواز (أنجحُ أُسلوب) خەڵکی بۆ لای ئیسلام و، بەندایەتیی بۆ خوا کردن، بانگەواز دەکات، کە بریتیە لە بانگ کردن بەزمانی کردارو حاڵ (الدعوة بلِسان العمل والحال)، دیارە فەرموودەی خوای پەروەردگاریش، کە فەرموویەتی:

﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلۡنَٰكُمۡ أُمَّةٗ وَسَطٗا لِّتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيۡكُمۡ شَهِيدٗاۗ وَمَا جَعَلۡنَا ٱلۡقِبۡلَةَ ٱلَّتِي كُنتَ عَلَيۡهَآ إِلَّا لِنَعۡلَمَ مَن يَتَّبِعُ ٱلرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيۡهِۚ وَإِن كَانَتۡ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۗ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١٤٣﴾ ﴾البقرة.

هەر ئەوەی لێدەفامرێتەوە، چونکە وەك چۆن پێغەمبەری ڕەوشت مەزن، بەهۆی دینداریی کردنی ڕاست و دروست و، ڕەوشت و ڕەفتاری بەرزو مەزن و شایستەیەوە، بەڵگەو شایەدی ڕاستیی و تەواویی ئایین و بەرنامەی خوایە بەسەر ئۆممەتەکەیەوەو، بیانووی بڕیون! پێویستە شوێن کەوتووەکانیشی هەروا بن و، شایستەی

بەجێهێنانی ئەو ئەركە و هێنانەدی ئەو ئامانج و مەبەستە بن، تاكو ئەو چاكتر بوون (خَيريَّة)ەی خۆیان ئیسپات بكەن، چونكە خوای دادگەر فەرموویەتی:

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۗ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم ۚ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾﴾ آل عمران.

واتە: ئێوە (ئەی ئۆمەتی ئیسلام!) چاكترین كۆمەڵن، كە بۆ خەڵكی (بۆ مرۆڤایەتیی) ڕەخسێنراون، فەرمان بە پەسند دەكەن و ڕێگریی لەخراپە دەكەن و، ئیمان بەخوا دێنن...

ئاشكراشە كە ئەركی گەورەو گرنگی فەرمان بە پەسند كردن و ڕێ لەخراپە گرتن (الأمر بالمعروف والنَّهی عن المنكر) تەنیا بەكەسانێك - وەك پێویست - جێبەجێ دەكرێ، كە خۆیانیان لە ناشەرعییەكان (المنكرات) بژاركردبێ و، بە چاكەكان (المعروفات)یش ڕازابنەوەو، بە زاراوەی ئەهلی تەزكیەو عیرفان پرۆسەی (تَخلية وتَحْلية) یان لەخۆیاندا ئەنجام دابێت، واتە: لە (رَذائِل) پاك و بە (فَضائِل) چاك بووبن، ئەگەرنا هیچیان بۆ بەهیچ ناكرێ.

بەرهەمی پێنجەم

خوا لەگەڵ بوون و بە بەهەشت شاد بوون

بەرهەمێكی دیكەی گرنگی ڕەوشت و خووی جوان و ئەدەب و ئاكاری پەسند، ئەوەیە كە بابای خووو خدە جوان و، خەسڵەت پەسند، خوای پەروەردگارو بەخشەرو بەبەزەیی، پشتی دەگرێ و لەگەڵی دەبێت، چونكە ڕێزی دەگرێ و خۆشی دەوێت:

ئەم دەقانەش ڕاستیی ئەوەی گوتمان، وەك ڕۆژی ڕوون لێدەكەن:

- ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾ ﴾البقرة.

- ﴿وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾ ﴾التوبة.

- ﴿وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾ ﴾آل عمران.

- ﴿وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾ ﴾آل عمران.

- ﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ ﴾آل عمران.

- ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾ ﴾النحل.

ئنجا بەبەهەشت شادبوونی خوو ڕەوشت بەرزانیش، وەك پێشتریش باسمانكردوە، دەقی قورئان و سوننەتی زۆری لەسەرن، بۆ وێنە:

خوای پەروەردگارو كاربەجێ لەكۆتایی سوورەتی (الفُرقان)دا، بەندە چاك و پاك و هەڵبژاردەو دانسقەكانی خۆی بە (عبادُ الرَّحْمن) ناو دەبات و، پاشان بەدەوری شازدە (١٦) سیفەتی بەرزو پەسند،

پێناسەو وەسفیان دەکات، کە بە دوو خەسڵەتی ئەخلاقیی دەست پێدەکات و دەفەرمویٚ:

﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ ﴾.

واتە: هەروەها بەندە هەڵبژاردەکانی خوای بە بەزەیی ئەوانەن، کە بەئارامیی و ویقارەوە بە زەویدا دەڕۆن و، کاتێك نەفامەکان بیاندوێنن، دەڵێن: سەلامتان لێبیٚ!

پاشان لە کۆتایی ژماردنی تێکڕای خەسڵەتە بەرزەکانیاندا فەرموویەتی:

﴿ أُو۟لَٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ ٱلْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا۟ وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَٰمًا ﴿٧٥﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ ﴾الفرقان.

واتە: ئەوانە کۆشکە بەرزەکانیان لە پاداشتدا دەدریٚنیٚ، بەهۆی خۆڕاگرییانەوەو، بە سڵاو لێکردن پێشوازییان دەکریٚ، بە هەمیشەیی تێیاندا دەمێننەوەو، بێگومان بەهەشتیش چاکترین شوێنی تێدا نیشتەجیٚ بوون و مانەوەیە.

بەرهەمی شەشەم

خووو ڕەوشتی جوان و پەسندی مسوڵمانان، دەبێتە مایەی تۆکمەیی و پتەویی کۆمـەڵ و کۆمـەڵگایان

بـەڵـێ بـەڕێــزان!

بەرهەمێکی دیکەی گەورەی ئەدەب و ڕەوشتی بەرزو جوانی تاك تاکی مسوڵمانان، ئەوەیە کە لە سایەی خۆ بژارکردنیان، لە خووو خدە نزم و پەستەکان و، ڕازانەوەیان بە خەسڵەتە شیرین و پەسندەکانەوە، دەبنە کۆمەڵ و کۆمەڵگایەکی تۆکمە و تەواوو ڕیزپێکەوە جۆشدراو، ئاخر کۆمەڵ و کۆمەڵگایەك سەرجەم تاك و ئەندامەکانی بە دڵ و دەست و زمان، خۆیان لە ئازارو زیانی یەکدی بپارێزن و، لە هەوڵی یەکدی بەختەوەر کردن و، سوودو کەڵك بەیەکدی گەیاندندا بن، چۆن تۆکمە و توندو تۆڵ و پێکەوە جۆشدراو نابێ؟!

ئنجا با بۆ زیاتر دڵنیایی لەو بارەوە، سەرنجی ئەم چەند دەقەش بدەین:

١- {مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الجَسَدِ بِالسَّهَرِ والحُمَّى} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٨٤٠٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٥٨٦).

واتە: وێنەی بڕواداران لە یەکدی خۆشەویستنیان و، بەزەیی بەیەکدی داهاتنەوەیان و، سۆزو پەرۆشییان بۆ یەکدی، وەك جەستە وایە، هەرکاتێك ئەندامێکی ئازاری بوو، تێکڕای جەستە بە شەو نخوونیی و تا بەشداریی دەکات.

٢- {الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ} أَخْرَجَهُ البُخَارِي برقم: (١٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤١)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٤٨١)، وَالنَّسَائِي برقم: (٤٩٩٦).

واتە: مسوڵمان كەسێكە، كە مسوڵمانان لە زمان و دەستی سەلامەت بن.

٣- {لاَ تَحَاسَدُوا وَلاَ تَبَاغَضُوا وَلاَ تَنَاجَشُوا وَلاَ تَدَابَرُوا وَلاَ يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَاناً، الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يَخْذُلُهُ وَلا يُكْذِبُهُ وَلاَ يَحْقِرُهُ} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧٧١٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٥٦٤).

واتە: حەسوودیی بەیەكدی مەبەن و،یەكدی مەبوغزێنن و، فێڵ و[1] فەرەج لەیەكدی مەكەن و، پشت لەیەكدی مەكەن و، بەسەر سەودای یەكدییەوە سەودا مەكەن و، ئەی بەندەكانی خوا! برای یەكدی بن، مسوڵمان برای مسوڵمانە، ستەمی لێ ناكات و، پشتی بەرنادات و، درۆی لەگەڵ ناكات و، بەكەم سەیری ناكات.

---

(١) وشەی (نجش) لە ئەسڵدا بە مانای زیادكردنی نرخی شتێكە لە كاتی سەودا كردندا، بەمەبەستی فریودانی كڕیارەكانی، نەك بەمەبەستی كڕینی، بەڵام بەگشتی مانای فێڵ (غش) یش دەگەیەنێ، بڕوانە (جامع العلوم و الحكم) ص ٣٩٩.

بەرهەمی حەوتەم

مرۆڤی ڕەوشت و خوو جوان، بەختەوەرو ئاسوودەیەو، نەعەیبداری لای خەڵك و، نە گوناحباری لای خوایە

بەرهەمێكی دیكەی یەكجار گرنگی خوو ڕەوشتی بەرزو جوان، ئەوەیە كە خاوەنەكەی هەمیشە بەختەوەرو دڵئارام و ئاسوودەیەو، هەموو دەمێ سەر بەرزو بێباكە، چونكە ئینسان تەنیا كاتێك ڕەوشت و ئاكاری بەرزو جوان دەبێ، كە توانیبێتی خۆی لەگوناح و هەڵەو پەڵەكان بپارێزێ و، كارێك نەكات كە ببێتە مایەی عەیبداریی و گوناهباریی، ئنجا هەر بەوەندەش وازنەهێنێ و، هەوڵیش بدات بە عەقڵ و دڵ و دەست و زمان و ماڵ و سامان، هاوكاریی و خزمەتی خەڵكی بكات و، دڵیان خۆش بكات و، بەختەوەریان بكات و، گرفت و كێشەكانیان چارەسەر بكات و، پێداویستیی و بەرژەوەندییەكانیان دابین بكات، ئنجا دیارە بابای ئاواش هەمیشەو دایم هەست بەبەختەوەریی و شادیی دەكات و، هەمیشە دڵی ئاسوودەو ئارام و خۆش و گەش و شادمانە، بە پێچەوانەی بابای خووو خدە بەدو نەخۆش، بەهۆی بوغزو غەرەزو كینەو حەسەدو بەد گومانیی و خۆ بەزلگیرییەوە، هەروەها سەر بە تەشقەڵەو گێچەڵ و هەرا، بەهۆی: درۆكردن و غەیبەت و دووزمانیی و جنێو دان و زمان شڕیی و گاڵتەو جەفەنگ بەخەڵك كردن و توانج و پلار تێگرتنیان ...هتدەوە، هەمیشەو دایم گیرۆدەی خەم و خەفەت و دڵەڕاوكە (قلق)و ترس و لەرزو شەرمەزاریی و ئازارو ئەشكەنجەی دەروونیی و ویژدانیین و، هیچ كات بەختەوەرو ئاسوودەو دڵنیاو ئارام نین!

بەس بۆ وێنە دەڵێم:

بابای ئێرەیی بەر (حاسِد)، چونكە هەمیشە بەهەبوون و نازو نیعمەتی خەڵكی ناڕەحەت دەبێ و، دیارە خوای بەخشەریش بەردەوام چاكەو نیعمەت و خێرو خۆشییەكانی بەسەر بەندەكانی دا دەڕێژێ، بەڵێ بابای حەسوود، دەبێ بەردەوام خەریكی خەفەت و مەراق و ئێش و ژان بێت، لە نێو خۆیدا بكوڵێ و بتوێتەوەو گەندەڵ بێت!

هەر بۆیەش گوتراوە: (للهِ دَرُّ الحسدِ ما أعْدَلَهُ! بَدَأَ بصاحِبِهِ فَقَتَلَهُ!!)

واتە: ماشەڵڵا حەسوودیی چەند دادگەرە! لە خاوەنەكەیەوە دەستی پێكردوەو كوشتوویەتی!!

دیارە خەسڵەت و خوو خدە پیسەكانی دیكەش، هەر وان و، بەر لەهەموو كەس زیان بە خاوەنەكانیان دەگەیەنن و دەیانفەوتێنن[1]!

كۆتایی ئەم خاڵەش بەم فەرموودەیە دێنین:

{مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنيَا، نَفَّسَ الله عَنْهُ كُربَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ القِيَامَةِ، وَمَنْ يَسَّر عَلَى مُعْسِرٍ، يَسَّرَ الله عَلَيهِ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِماً، سَتَرَهُ الله في الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، والله فِي عَونِ العَبْدِ مَا كَانَ العَبْدُ في عَونِ أخِيه} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧٧١٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٦٩٩)، وَأَبُو دَاوُدَ

---

(١) به بیرم دێ كه منداڵ بووم كاتێك له كۆڕ و مەجلیسدا باسی سیفەت و خووی خراپی یەكێك دەكرا، كه ئازاری مسوڵمانان دەدا، نەنكم - دایكی دایكم خوا لێیان خۆشبێ و جێگایان بەهەشت بێ- دەیگوت: ڕۆڵە گیان! لێی بگەڕێن و باسی مەكەن: ماری باخەڵی خۆی دەیخوات! واته: سیفەت وخەسڵەتی بەد و خراپی ئەو كەسەی بە مارێك دادەنا!

برقم: (٤٩٤٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٩٤٥)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٢٥)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٣٤).

واتە: هەرکەسێك خەم و گرفتێك لە خەم و گرفتەکانی دنیا لە بڕوادارێك لابەرێ، خوا خەم و گرفتێك لە خەم و گرفتەکانی ڕۆژی قیامەتی لێ لادەبا و، هەرکەسێك کاری (ئاڵقاوی) بابایەکی سەغڵەت و گرفتار ئاسان بکات، خوا لە دنیاو دوارِۆژدا کار ئاسانیی بۆ دەکات و، هەر کەسێك عەیبی مسوڵمانێك بپۆشێ، خوا لە دنیاو دوارِۆژدا دەیپۆشێ و، هەتا بەندە هاوکاریی برایەکەی بکات، خواش یاریدەی دەدات...

بەشی چوارەم

چۆن ڕەوشت و ئاکاری جوان دەزانین و وەدەست دەهێنین؟

دەستپێك

بەڕێزان!

ئایا ئێمە چۆن پەی بە ڕەوشتی جوان و ئاکاری پەسند دەبەین؟ چۆنیش دەتوانین بەدەستی بێنین و خۆمانی پێ برازێنینەوە؟

سەرەتا دەپرسین: ئایا دەگونجێ ئینسان ڕەوشت و ئاکاری خۆی بگۆڕێ؟ چ بەباری چاکەدا، چ بەباری خراپەدا؟

لەوەڵامدا دەڵێین: بەڵێ، نەك مرۆڤ کە شاگوڵی باغی بوونەوەرەو، جێنشینی خوایەو، هەڵگری ئەمانەتی خوایە و، خوا دەفەرموێ: لەباشترین شێوەدا خوڵقاندوومە، بەڵکو تەنانەت ئاژەڵ و پەلەوەرو دڕندەکانیش، دەگونجێ کە مەشقیان پێ بکرێ و ڕابهێنرێن لەسەر هەندێ شت، کە پێچەوانەی سروشتی خۆیانە: نابینن، نەهەنگ، شێر، پڵنگ، تاژی و باز، کە ڕاویان پێ دەکەن، چۆن ڕادەهێنرێن؟ کەواتە: مرۆڤ باشتر دەتوانێ خۆی بگۆڕێ، هەم بەباری چاکەداو، هەم بەباری خراپەدا، ئەوە هیچ گومان لەوەدا نیە.

ئنجا ئایا ئێمە لە چ ڕێیەکەوە دەستمان لە ڕەوشتی جوان گیر دەبێ؟ لەحەقیقەتدا - وەك پێشتر باسمان کرد - لە ڕێی وەحیی خواوە، وەحیی خواش لە قورئان و سوننەتدا بەرجەستەیەو، بێگومان عەقڵ و فیترەتی ساغیش پشتگیری وەحیی خوان و، هەرگیز وەحیی خوا، شتێکی تێدا نەبووە، لەگەڵ عەقڵی ساغ و فیترەتی سەلیمدا تێك بگیرێ، بەڵام بەمەرجێك ئەوەی بەوەحیی دانراوە،

بەڕاستیی وەحیی خوابێ، ئنجا قورئان ئەوە هیچ گومانی تێدا نیەو لەرێیەکی مسۆگەرەوە بە ئێمە گەیشتوەو بە تەواتور، بەڵام بەنسبەت سوننەتەوە، هەر کاتێ شتێکتان بینی لە سوننەتی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم)، بەناوی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) کرا بوو، یان گوترابوو، یان پاڵ درابووە لای و، لەگەڵ عەقڵی سەلیم، یان لەگەڵ سروشت و فیترەت، یان لەگەڵ عیلم و واقیعدا تێکگیرا، بزانن کە ئەوە هی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) نیە، چونکە هەمیشە عەقڵی سەلیم و فیترەتی ساغ و عیلم و واقیع، پشتگیریی ئەوە دەکەن کە لە وەحیی خوادا هاتوە[1]، بۆیە هەندێ لە زانایان دەڵێن: وەحیی خوای پەروەردگار فیترەتێکی دەرەکییەو، فیترەتێکیش کە خوا ئینسانی لەسەر خوڵقاندوە، شەریعەتێکی نێوخۆییە، خواش (سبحانه و تعالی) ئاماژە بەو ڕاستییە دەکاو دەفەرموێ:

﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾الروم.

واتە: ڕووی خۆت ڕاست بکە لەگەڵ دیندا بەپاکیی، (ئنجا ئایا ئەو دینە کامەیە؟) ئەو سروشتەی کە خوا خەڵکی لەسەر سروشتاندوە، {یانی: ئەو دینە پاکە هەر ئەوە دەڵێ، کە فیترەتی ساغی مرۆڤەکان دەیخوازێ و عەقڵی سەلیم دەیخوازێ}، گۆڕان

---

(١)لەوبارەوە دەتوانی سەرنجی کتێبی: (پێناسەو پێویستیی وگرنگی ڕێبازی پێغەمبەری خوا) و کتێبی پێنجەمی مەوسووعەی: (بیرکردنەوەی ئیسلامی..) بدەی.

نیە بۆ دروستکراوی خوا، {ئەو شەریعەتەو ئەو فیترەتە، دوو ڕووی دراوێکن، دوو ڕووی هەقیقەتێکن و پشتگیریی یەکدی دەکەن}، ئائەوە بەرنامەی ڕێك و ڕاستە، بەڵام زۆربەی خەڵکی نازانن.

کەواتە: ئێمە لەڕێی وەحییەوە، پەی بەڕەوشتە بەرزو جوانەکان دەبەین و، عەقڵی سەلیم و فیترەتی ساغیش، هەمیشە پشتگیری ئەوەن کە وەحیی فەرموویەتی، بۆیەش هەر کاتێ تێکگیرانێ لەنێوان عەقڵ و نەقڵدا دروست بوو، یان نەقڵەکە ڕاست نیە، یان عەقڵەکە تەواو نیە.

ئەو ڕێگایانەی ڕەوشت و ئاکاری بەرز و پەسندیان پێ وەدەست دێ

ڕێیەکانی وەدەست هێنانی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند، زۆرن، بەڵام پێم وایە: دە (١٠)یان لە هەموویان بنەڕەتییترو گرنگترن، کە ئەمانەن:

ڕێگای یەکەم

کارلێك کردن لەگەڵ کتێبی خوادا: بە خوێندنەوەو تێگەیشتن و جێبەجێ کردن، (التَعامُلُ مَعَ كِتابِ اللهِ تَعالى: تِلاوَةً، وفَهْماً، وَتَطْبيقاً)

بە ئەندازەی ئەوە کە ئێمە کارلێك دەکەین لەگەڵ قورئانداو لە قورئان تێدەگەین و، بە قورئانەوە پابەند دەبین و، قورئان جێبەجێ دەکەین، بێگومان بەو ئەندازەیەش پشك و بەشمان دەبێ لە ڕەوشت و ئاکاری بەرزو جواندا.

ئەو چوار ئایەتانەی سووڕەتی (الرعد) زۆر بەجوانیی دەربڕی ئەو ڕاستییەن، خوا دەفەرموێ:

(أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ٱلْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰٓ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩﴾ ٱلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ ٱللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ ٱلْمِيثَٰقَ ﴿٢٠﴾ وَٱلَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ أَمَرَ

ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيَخۡشَوۡنَ رَبَّهُمۡ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ ٱلۡحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَٱلَّذِينَ صَبَرُواْ ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِمۡ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ سِرّٗا وَعَلَانِيَةٗ وَيَدۡرَءُونَ بِٱلۡحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٢﴾).

واتە: ئایا کەسێك کە دەزانێ ئەوەی لە پەروەردگارتەوە بۆت دابەزێنراوە، حەقە، وەك کەسێك وایە کە کوێرە؟!

کەواتە: سەرەتای کەوتنە سەر سکەی ڕەوشتی پەسندو جوان، ئەوەیە کە تۆ بزانی و ئیمانت هەبێ کە ئەوەی بۆ پێغەمبەری خوا دابەزیوە، هەقەو ڕاستە، ئەوە هەنگاوی سەرەتایە، بەڵام هەرکەسێ کوێر بێ لە ئاست قورئاندا، بەتەئکید وێرانیش دەبێ لە بواری ئاکارو ڕەوشتدا، بەڵام هەرکەسێ بینەر بێ لە ئاست ناسینی هەقدا، ئەو هەقە کە خوا بۆ پێغەمبەری خاتەمی ناردۆتە خوار، بەرچاوی پێی ڕوون بێ، بە تەئکید ئاوەدانیش دەبێ لەڕووی ئاکاری بەرزو پەسندو جوانەوە، چونکە دوایی خوای کارزان دەفەرموێ: (إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ ٱلۡأَلۡبَٰبِ) واتە: تەنیا خاوەن عەقڵان پەند وەردەگرن.

ئنجا ئایا ئەو خاوەن عەقڵانە کێن؟! خوا بە کۆمەڵێ ڕەوشت و ئاکاری جوان، پێناسەیان دەکا:

یەکەم: (ٱلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ ٱلۡمِيثَٰقَ) واتە: ئەوانەی پابەندن بە پەیمانی خواوەو پەیمانی خوا هەڵناوەشێننەوە.

دووەم: (وَٱلَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ) واتە: هەروەها ئەوانەی کە هەموو ئەو پەیوەندییانە دەگەیەنن، کە خوا فەرمانی پێکردوە بگەیەنرێن.

لەگەڵ باب و دایکیاندا، لەگەڵ خزمیاندا، لەگەڵ ماڵ و منداڵیاندا، لەگەڵ دەرو دراوسێیاندا، لەگەڵ میواندا، لەگەڵ هەموو چین و توێژەکانی خەڵکدا.

سێیەم: (وَيَخۡشَوۡنَ رَبَّهُمۡ) واتە: بەگەورە گرتنەوە لە پەروەردگاریان دەترسێن.

چوارەم: (وَيَخَافُونَ سُوٓءَ ٱلۡحِسَابِ) لە لێپرسینەوەی خراپی ڕۆژی دوایی دەترسێن.

پێنجەم: (وَٱلَّذِينَ صَبَرُواْ ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِمۡ) ئەوانەی کە لەبەر ڕووو ڕەزامەندیی پەروەردگاریان خۆڕاگرن.

شەشەم: (وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ) نوێژ بەرپا دەکەن.

حەوتەم: (وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ سِرّٗا وَعَلَانِيَةٗ) بەنهێنیی و ئاشکرا لەوەی پێمان داون، دەبەخشن.

هەشتەم: (وَيَدۡرَءُونَ بِٱلۡحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ) لەبەرامبەر خراپەدا چاکە دەکەن، خراپە بەچاکە پاڵ پێوە دەنێن.

(أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عُقۡبَى ٱلدَّارِ) واتە: ئا ئەوانە سەرەنجامی مەنزڵگای دوارِۆژیان هەیە.

کەواتە: کەسێ کە بزانێ قورئان هەقەو، کەسێك کە کارلێك بکا لەگەڵ قورئاندا: ڕازاوە دەبێ بە هەموو ڕەوشتێکی بەرزو جوان، ئەوە هەنگاوی یەکەم و ڕێگای یەکەم بۆ بەدەست هێنانی ڕەوشتی بەرزو جوان، کە بریتیە لە زانینی ڕاستیی قورئان و لێ دڵنیا بوونی و ئیمان پێهێنانی و، پاشان دەست پێوە گرتنی و کارلێك کردن لەگەڵیدا.

بەڵێ، قورئان فەرمایشتی بەرزو پیرۆزو بەڕێزو بەپیت و پێزی خوای بێوێنەیە:

(لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴿١١﴾) الشورى.

که بێگومان خوا (عز وجل) سیفەتەکانیشی کت و مت وەك زاتی بێ وێنەو هاوتان، بۆیە پێویستە تەواو تەواو دڵنیاو مسۆگەر بین، که ئەو کاریگەرییەی فەرمایشتی خوا (کلام الله) هەیەتی لە هەموو ڕووێکەوە، هیچ شتێکی دیکە نیەتی، هەربۆیەش پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕەوشت و ڕەفتاری بەپێی قورئان بووە، وەك پێشتریش باسمان کردو لە زاری هاوسەری بەڕێزو خۆشەویستی و پاك و چاکییەوە عائیشە: (صديقة بنت الصديق) خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێت، گێڕامانەوە، کە گوتوویەتی: {كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٥٣٤١)، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين.

ئێمە خوا یاربێ دواتر باسی چۆنیەتی هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ قورئاندا دەکەین، بەڵام لێرەدا هەر ئەوەندە دەڵێم: کە مەبەست لە قورئان کردنە هاودەم و هاوڕاز، تەنیا ئەوە نیە کە بیخوێنین، بەڵکو وێڕای خوێندنی، دەبێ تەفاعولیشی لەگەڵدا بکەین و تێی بگەین و، تێیەوە ڕابمێنین و، لێی ورد بینەوەو پێیدا قوڵ بینەوەو، پاشان ئاڕاستەو فەرمانەکانیشی جێبەجێ بکەین، بۆ وێنە:

گێڕراوەتەوە کە جارێکیان عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (خوا لێیان ڕازی بێت)، قورئانی خوێندەوە، کاتێك گەیشتۆتە ئایەتی:

(لَن تَنَالُوا۟ ٱلْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا۟ مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِن شَىْءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾)آل عمران.

واتە: ناگەنە پلەی چاکەکاریی، تاکو لەوەی خۆشتان دەوێ، نەبەخشن و، بێگومان هەر شتێکیش ببەخشن، ئەوە خوا پێی زانایە. ئیدی کە گەیشتۆتە ئێرە، یەکسەر قورئان (مُصحَفْ)ەکەی پێکەوە ناوەتەوەو، چۆتەوە ماڵ و بەینێکی پێچووەو ئەوجار گەڕاوەتەوەو، دووبارە دەستی بەقورئان خوێندنەکەی کردۆتەوە! ئنجا کە لێیان پرسیوە، گوتوویەتی: ئەوە پۆشاکێکم هەبوو خۆشمدەویست، کە ئەو ئایەتەم خوێند، بۆ جێبەجێ کردن (تطبیق)ی چووم پۆشاکەکەم بەخشی و، ئەوجار هاتمەوە بۆ قورئان خوێندنەکەم !

کۆتایی ئەم خاڵەش بە تەفسیرو لێکدانەوەیەکی کورتی ئایەتی ژمارە (١٩٩)ی سوورەتی (الأعراف) دێنین، کە ئیمام (جَعْفر الصادق) خوا لێی خۆشبێ گوتوویەتی:

(أمرَ اللهُ نبيَّهُ (صلى الله عليه وسلم) بِمَكَارِمِ الأَخْلاَقِ، وَلَيسَ فِي القُرْآنِ آية أجْمَعَ لِمَكَارِمِ الأَخلاقِ مِنْ هَذِهِ الآيَة)[١]، واتە: خوا فەرمانی بە پێغەمبەرەکەی کردوە بەڕەوشتە پەسندەکان و، هیچ ئایەتێکیش نیە لەقورئان دا، لەم ئایەتە کۆکەرەوەتر بێ، بۆ ڕەوشتە بەرزەکان.

ئایەتەکەش ئەمەیە:

(خُذِ ٱلْعَفْوَ وَأْمُرْ بِٱلْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿١٩٩﴾).

واتە: ئەوەی ئاسانە وەریبگرە و، فەرمان بە چاکە بکەو، ڕوو لە نەفامان وەرگێڕە!

---

(١) بڕوانە (صلاح الأمة في عُلوِّ الهِمَّة) ج٥ ص ٢٢٦.

چۆنیەتی دەلالەت کردنی ئەم ئایەتەش لەسەر ڕەوشتە جوانە بنەڕەتییەکان، ئاوایە: بێگومان هەموو ئینسانێك هەم ئەو مافی لەسەر خەڵکی هەیەو، هەم مافی ئەوانیشی لەسەرە، ئنجا ئەو مافەی کەلەسەر ئەوانی هەیە، یان پێی دەدەن، یان نا، کەواتە سێ حاڵەت دروست دەبن:

حاڵەتی یەکەم: مافێکی مادديی و مەعنەویی کە لەسەریانی هەیە و، ئامادەشن کەم و زۆر بۆی جێبەجێ بکەن، ئەوە دەبێ چۆن ئاسانەو بۆیان جێ بەجێدەکرێ، لێیان قبووڵ بکات و، بەنەرمیی و ئاسانیی لەگەڵیان بجووڵێتەوە: (خذ العَفْوَ)، چونکە وشەی (عَفو) هەم بەمانای لێبوردن و چاو پۆشیی دێت و، هەم بەمانای شتی ئاسان (السَّهل، الميسور)یش، وەك خوای پەروەردگار فەرمووییەتی:

(وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ ٱلْعَفْوَ ﴿٢١٩﴾) البقرة.

حاڵەتی دووەم: مافی ئەوان کە لەسەریەتی و، ئەرکی سەرشانی بەرانبەریان، پێویستە بەتێرو تەواویی بۆیان جێ بەجێ بکات و، هیچ کەمتەرخەمیی تێدا نەکات و، هەرچی خێرو چاکەیەو بۆیان بەکەڵکە، ئاراستەیان بکات: (..وَأْمُرْ بِٱلْعُرْفِ..﴿١٩٩﴾)، چونکە کاتێ فەرمان بەچاکەو خەڵك ئاراستە کردن و ڕاسپاردن بە چاکەو خێری لێ جوانە، کە بۆ خۆی هەرچی خێرو چاکەیە، پێشتر کردبێتی و لەخۆیدا هێنابێتیە دی.

حاڵەتی سێیەم: لە کاتێکدا کە ئەوان ئامادە نەبوون مافی خۆی پێبدەن و، بگرە بێ ئەدەبیی و نەفامیی و سپڵەییشیان بەرانبەر کرد! ئەوە نابێ وەك ئەوان بکات و، پێویستە پشت گوێیان بخات: (وأعرِض عن الجاهلين)، یان وەك لە شوێنی دیکەدا فەرموویەتی:

﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمۡشُونَ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ هَوۡنٗا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلۡجَٰهِلُونَ قَالُواْ سَلَٰمٗا ﴿٦٣﴾ ﴾ الفرقان.

هەروەها خوێندنەوەو لێوردبوونەوەو تێوەڕامانی بەسەرهاتی پێغەمبەرانی خوا لەگەڵ گەلەکانیان، کە خوا لە قورئاندا باسی کردوون، گەلێك گەلێك دەرس و پەندی گەورە گەورەی ئەخلاقییان تێدا هەن.

AliBapir/عەلی باپیر
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر
AliBapir/عەلی باپیر
archive.org/details/@alibapir

ڕێگای دووەم

شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) و خۆ ڕازاندنەوە بە ڕەوشت و ئاکارە بەرزو جوانەکانی

١- پێشتر باسمان کرد کە خوا (سبحانه و تعالى) لە ئایەتی (٤)ی سوڕەتی (القلم)دا، دەفەرموێ:

﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ ﴾.

واتە: بێگومان تۆ لەسەر ڕەوشتێکی مەزنی، کەواتە: ئێمەش بە ئەندازەی ئەوە کە بەڕێی پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) دەچین و، وەك ئەو دەچین: ڕەوشت و ئاکارەکانی ئەو لە خۆماندا دێنینە دی.

٢- لە سووڕەتی (الأحزاب) ئایەتی (٢١)دا، خوا (سبحانه و تعالى) ڕێنمایی ئیمانداران دەکاو دەفەرموێ:

﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْآخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ ﴾.

واتە: بێگومان لە پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم) باشترین سەرمەشق هەیە، بۆ هەرکەسێ کە بە ئومێدی خواوە دیداری خوابێ و، زۆریش یادی خوا بکا.

هەرکەسێ بە ئومێد بێ بەخزمەت خوا بگات، سەربەرزانە بەخزمەتی بگات و، بە ئومێدبێ لە دواڕۆژدا سەربەرزو سەرفراز بێ و، زۆریش یادی خوا بکا، ئەوە پێغەمبەری خوا باشترین سەرمەشق و چاوساغیەتی،

دیارە لە هەموو ڕووەکانەوە، بەڵام ئێمە لێرەدا مەبەستمان، ئاکارو ڕەوشتی بەرزو پەسندە.

٣- لە سووڕەتی (آل عمران) ئایەتەکانی (٣١و ٣٢)دا، خوا (سبحانه و تعالى) پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم) دەدوێنێ و دەفەرموێ:

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾ ﴾.

واتە: تۆ بڵێ: ئەگەر ئێوە خواتان خۆش دەوێ، شوێنم بکەون، خواش خۆشی دەوێن و، لە گوناهەکانتان دەبوورێ و، خواش لێبوردەی میهرەبانە، بڵێ: فەرمانبەریی خواو پێغەمبەرەکەی بکەن، ئنجا ئەگەر پشتیان هەڵکرد، بێگومان خوا کافرانی خۆش ناوێن.

لێرەدا بۆمان دەردەکەوێ، کە ئێمە بە ئەندازەی ئەوە کە شوێن پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەکەوین، ئیسپاتی خۆشەویستیی خۆمان بۆ خوا دەکەین و، خۆشەویستیی خواش بۆخۆمان وەدەست دەهێنین، یانی: شوێنکەوتنی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کەوتۆتە نێوان دوو خۆشەویستییان: شوێن پێ هەڵگرتنی ئێمە بۆ پێغەمبەری خاتەم، بەڵگەی خۆشەویستییمانە بۆ خواو، هۆکاری خۆشویسترانمانە لەلایەن خواوە، واتە: شوێن کەوتنی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەولاو ئەولای خۆشەویستییە، یەکەمیان: خۆشەویستیی بەندە بۆ خوا، ئیسپات دەکا، چونکە بەدوای خۆشەویستەکەی دەکەوێ، دووەمیان: هۆکاری ئەوەیە کە خوا ئەو

ئینسانەی خۆش بوێ، کە بەدوای خۆشەویستەکەی دەکەوێ، کە موحەممەدە (صلی الله علیه وسلم).

دوایی دەفەرموێ:

﴿ قُلْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾ ﴾.

واتە: پێیان بڵێ: فەرمانبەریی خواو پێغەمبەر بکەن، ئنجا ئەگەر پشتیان هەڵکرد، ئەوە خوا کافرانی خۆش ناوێن، کەواتە: هەرکەسێ ڕەفزی ڕێ و شوێنی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بکا، ئەوە بێبڕوایەو کافرەو خوا خۆشی ناوێ، بەڵام ڕەفزی یەکجارەکیی، ئەگەرنا کەسێ سوننەتێکی پێغەمبەری خوا جێبەجێ نەکا، ئەوە تەنها خێرێکی لەدەست دەچێ، ئەگەر ئەو کارە (مندوب) بێت و (تطوع) بێ، بەڵام ئەگەر واجب بێ، ئەوە گوناهێکی تووش بووە، بەڵام کەسێ بە گشتی ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ڕەفز بکا، ئەوە مانای وایە بێبڕوایە، خوای پەروەردگاریش بە تەئکید بێبڕوایانی خۆش ناوێن.

ئنجا دەڵێین:

بێگومان قورئانی بە پیت و پێز، وشە بە وشەو ئایەت بەئایەت لە خواوە، بەهۆی جوبرائیل (روح الأمین)ەوە، دابەزیوەتە سەر دڵ و دەروونی موبارەکی پێغەمبەری بەرێز:

﴿ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ ﴾الشعراء.

مادام وابێ، بێگومان پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەهەموو کەس چاکترو قووڵترو زیاترو ڕاستتر لە فەرمایشتی خوا

تێگەیشتوەو، بە تەئکید لەهەموو کەسیش چاکترو ڕاستتر زیاتر جێ بەجێ (تطبیق)ی کردوە، بۆیە هەر کەسێك بەڕاستیی ئەو زاتە بەرزو ناوازەیە، بکاتە پێشڕەوو سەرمەشقی خۆی، لەهەر بوارێکدا، بە تایبەت لە بواری ئەدەب و ئاکارو ڕەوشت و ڕەفتاری بەرزو جوان و پەسندداا، ئەوە مسۆگەر هەتا ئەو کەسە بتوانێ و بڕ بکات، پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم) بەو پەڕی لێوەشاوەیی و لیاقەت و کارامەییەوە، پێشڕەویی و مامۆستایەتیی و چاوساغیی دەکات:

(﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْءَاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾)الأحزاب.

ئنجا شایانی باسیشە کە سەرمەشقێتیی[1] پێغەمبەری خوا، چ لە بواری ڕەوشت و خووی بەرزو جوان و، چ لە هەر بوارو مەیدانێکی دیکەشدا، هێندە هەمەلایەنەو فراوان و دەوڵەمەندە، بۆ هەموو کەسێك و سەرجەم چین و توێژەکانە، بۆ نموونە:

هەژارو قەرزدارو، دەوڵەمەندو پارەدار!

چەوساوەو بێ دەستەڵات و، دەستەڵاتدارو حوکمڕان!

ئاوارەو کۆچکەرو، نیشتەجێ و خاوەن ماڵ و مەنزڵ!

---

(١) کتێبی (الشمائل)ی (ترمذي) سەرچاوەیەکی زۆر نایابە بۆ زیاتر ئاشنا بوون بەڕەوشت و ئاکاری بەرزو شیرینی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم. هەروەها لە کتێبی: (پوختەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا)ش لە چاپی سێیەمیدا، لەبەشێکی تایبەتدا: باسی خەسڵەت و ڕەوشتە بەرزەکانی ئەو زاتە بەرزەمان کردوە.

هاوسەرو خاوەن خێزان و، خێزان و هاوسەر لێ مردوو!

بابی کوڕو کیژو، بابی کوڕو کچ لێ مردوو!

لە جەنگدا سەرکەوتووو، لە جەنگدا شکاوو سەرنەکەوتوو!

شادو دڵخۆش و ڕازیی و، خەفەتبارو دڵتەنگ و تووڕەبوو!

قسە پێگوتران و بوختان بۆ کران و ئازار دران و، مەدح و ستایش کران و ڕێزو حورمەتی زۆر لێگیران! ..هتد.

بەڵێ، پێغەمبەری خوا لە هەموو ئەو حاڵەتانەو گەلێکی دیکەش دا، چاکترین و بێگەردترین پێشڕەوو سەرمەشقەو، هەر کەسێك ڕێبازەکەی بگرێ، هەتا خوا حەزبکات پاکی دەکات و چاکی دەکات و، بەرەو لووتکەی بەرز بەرزی دەبات.

ڕێگای سێیەم

کردنە سەرمەشقی ئەو کەسانەی کە لەسەر ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕۆیشتوون، چ لە هاوەڵانی بەڕێزی، چ لە زانایان و پێشەوایانمان ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێبێ

خوای پەروەردگار لە سوورەتی (التوبة) لە ئایەتی (١٠٠)دا، دەفەرموێ:

(وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَٰنٍ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾).

واتە: پێشکەوتووە یەکەمەکان لە کۆچکەران و پشتیوانان و، ئەوانەی کە بەچاکیی شوێنیان کەوتوون، خوا لێیان ڕازییە و، ئەوانیش لەخوا ڕازیین و، چەند بەهەشتێکی بۆ داناون، ڕووبار بەژێر کۆشکەکانیاندا دەڕۆن، ئەوەش سەرکەوتنی مەزنە.

کەواتە: خوا (سبحانە و تعالى) وەك چۆن ڕازی بووە لە پێشکەوتووە یەکەمەکان لە کۆچکەران و پشتیوانان، بەهەمان شێوە ئەوانەش کە بەچاکیی شوێنی وان دەکەون، خوا لەوانیش ڕازییە، بەتەئکید بۆیەش خوا لە پشتیوانان و کۆچکەران ڕازیبووە، چونکە ڕازاوە بوون بە هەموو ڕەوشتێکی بەرزو جوان، هەر کەسێکیش بەڕاستی شوێنی وان بکەوێ، ڕازاوە دەبێ بە ڕەوشتی بەرزو جوان، بۆیە ئەو ڕازیبوونەی خوای پەروەردگار، بۆ ئەوانیش دەستەبەرو مسۆگەر دەبێ.

ڕێگای چوارەم

هاوەڵایەتیی کردن و نزیکیی کردنی چاکان

١- لە سوورەتی (الفرقان)دا، خوا (سبحانە و تعالى) دەفەرموێ:

﴿ وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِى لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَّقَدْ أَضَلَّنِى عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِى ۗ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِلْإِنسَٰنِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ ﴾.

واتە: ئەو ڕۆژەی کە بابای ستەمکار هەردوو دەستی خۆی دەگەزێ، {دەگوترێ: کابرا پەنجەی پەشیمانیی دەگەزێ، بەڵام خوا سبحانە وتعالى بۆ ئەوەی دەریخات کە کابرا چەند پەشیمانە، نەك هەر بە پەنجەکانی واز ناهێنێ، بەڵکو دەفەرموێ: هەر دە پەنجەکەی دەگەزێ} و، دەڵێ: ئەی خۆزگە لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ڕێگام بگرتایە بەرو، خۆزگە لەگەڵ فلان کەسدا دۆستایەتییم نەگرتبایە، بێگومان منی لە یادو بەرنامەی خوا لاداو، بێگومان شەیتان هەڵخەڵەتێنەری ئینسانەو، کاتێ کە فریویشیدا لێی دوور دەکەوێتەوەو هاوکاریی ناکات و پشتی بەردەدا.

٢- پێغەمبەری خوا (صلى الله علیه وسلم) لە فەرموودەیەکیدا زۆر جوان وێنای ئەو ڕاستییەمان بۆ دەکا، کە دۆستایەتیی کردنی مرۆڤی باش، چ سوودێك بە مرۆڤ دەگەیەنێ و، بەپێچەوانەشەوە: دۆستایەتیی و نزیکیی لەمرۆڤی خراپ، چ زیانێکی لێ دەدا، لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێ:

{مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ والجَلِيس السُّوءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكِيرِ، فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً} أخرجه البخاري برقم (٥٢١٤)، ومسلم برقم (٢٦٢٨).

واتە: وێنەی هاوەڵی باش و هاوەڵی خراپ، وەك هەڵگری میسك و فووكەر لە مووشەدەمە {واتە: ئاسنگەر} وایە، هەڵگری میسك {واتە: عەتر فرۆش، یان ئەوەی كە بۆنی خۆشی پێیە}، یان دەتداتێ {بۆنێكت لێدەدا دەڵێ: بزانە چۆنە؟} یان لێی دەكڕی، یاخود هەر بەلای دابێی، بۆنی خۆشت بۆدێ و، ئەو كەسەی كە فوو لە مووشەدەمە دەكا {بۆ ئەوەی ئاگرەكە خۆش بكاو ئاسنی پێ نەرم بكاو پاشان بیكوتێ} ئەگەر لێی نزیك بی، یان بەرگەكەت دەسووتێنێ بەپڕیشكەكانی، یاخود بۆنێكی ناخۆشت بۆدێ {بۆنی ئاسن و دووكەڵ و شتی سووتاو}.

كەواتە: دۆست و ڕەفیقی باش، هەر چۆنبێ بە شێوەیەك لەشێوەكان، لێی بەهرەمەندی و، دۆست و ڕەفیقی خراپیش، هەر چۆن بێ، بەشێوەیەك لەشێوەكان، لێی زەرەرمەندی.

٣- پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە فەرموودەیەكی دیكەدا دەفەرموێ:

{الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ } أخرجه أبو داود برقم (٤٨٣٣)، والترمذي برقم (٢٣٧٨) وقال : حسن غريب قال الألباني : حسن.

واتە: پیاو[1] (واتە: مرۆڤ) لەسەر ئایینی خۆشەویستەکەی خۆیەتی، بۆیە هەرکام لە ئێوە با سەرنج بدا، بزانێ لەگەڵ کێدا خۆشەویستیی دەکات و دۆستایەتیی دەگرێ.

واتە: تۆ بتەوێ و نەتەوێ کارلێکراو دەبی بەو کەسەی، کە تێکەڵیی لەگەڵ دەکەی، دۆستایەتیی لەگەڵ دەکەی، ئنجا چاك بێ، یان خراپ بێ.

---

(١) لێرەدا کۆڕەکە کۆڕی پیاوان بووە، ئەگەرنا بۆ ئافرەتانیش هەر وایە.

ڕێگای پێنجەم

پەند وەرگرتن لە هەڵان

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ:

{كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ}، أخرجه أحمد برقم (١٣٠٧٢)، والترمذي برقم (٢٤٩٩)، وقال: غريب، وإبن ماجة برقم (٤٢٥١)، والدارمي برقم (٢٧٢٧)، والحاكم برقم (٧٦١٧)، وقال: صحيح الإسناد، والبيهقي في شعب الإيمان برقم (٧١٢٧)، قال الألباني: حسن.

واتە: هەموو ئادەمیزادەکان خەتاکارن، باشترین خەتاکارانیش گەڕاوەوانن، {ئەوانەی کە بۆلای خوا دەگەڕێنەوەو پەشیمان دەبنەوە}.

کەواتە: مرۆڤ ناتوانێ ببێتە فریشتەی بێ هەڵەو بەفری بێ پەڵە، مرۆڤ کەم و کوڕیی هەر دەبێ، خوای بەبەزەیی دەفەرموێ:

﴿ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ ﴾. آل عمران.

واتە: هەروەها ئەوانەی کاتێك شتێکی ناقۆڵا دەکەن، یاخود ستەم لە خۆیان دەکەن، خوایان دەکەوێتەوە یاد، داوای لێبوردن دەکەن و، بێجگە لە خوا، کێ لە گوناهان دەبووری؟ بەردەوامیش نابن لەسەر ئەوەی کردوویانە، لە کاتێکیشدا دەزانن کە خراپە.

کەواتە: ئینسان کە هەڵەی کرد، دەبێ پەندی لێ وەربگرێ و، بگەڕێتەوە بۆلای خواو داوای لێبوردن لەخوا بکا، وەك دوایی لە فەرمایشتێکی پێغەمبەری خوادا دەیهێنین، کە فەرموویەتی: (بەدوای خراپەدا چاکە بکە، دەیسڕێتەوە).

ئینسان دەبێ پەند لەهەڵەو کەم و کوڕییەکانی خۆی وەربگرێ.

دەگێڕنەوە لە لوقمانی حەکیمیان پرسیوە، ئەو عەقڵ و حیکمەتەت لەکوێ هێنا؟

گوتوویەتی: لە هەڵەکانی خۆمەوە.

گوتوویانە: چۆن؟

گوتوویەتی: قسەیەکی هەڵە، یاخود ڕەفتارێکی هەڵەم دەکرد، خەڵك زەمی دەکردم و پێی ناشیرین دەبووم، پەندم لێی وەردەگرت، ئەو هەڵەیەم دووبارە نەدەکردەوە، لە ڕاستییدا هەر کەسێ هەڵەیەکی کرد، دووبارەی نەکاتەوە، دەبێتە خاوەنی ڕەوشتێکی بەرزو جوان.

بەڵام گرفتی ئێمە ئەوەیە، کە هەڵەکان نەك دووبارە، بەڵکو چەند بارە دەکەینەوە، بەڵکو جاری وا هەیە ئەو هەڵەو کەم و کوڕییانە لێشیان زیاد دەکەین، نەك هەر وەك خۆیان دووبارەیان بکەینەوە، بەڵکو بەزیادەوەش دووبارەیان دەکەینەوە.

ڕێگەی شەشەم

پەند وەرگرتن لە هەڵەی خەڵكی

لە قورئاندا خوای بەرزو مەزن ئاماژەی بەوە داوە، وەك لە سووڕەتی (الحشر) لە ئایەتی (٢)دا، دەفەرمویٚ:

﴿ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَخْرَجَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مِن دِيَٰرِهِمْ لِأَوَّلِ ٱلْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنتُمْ أَن يَخْرُجُوا۟ ۖ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمْ حُصُونُهُم مِّنَ ٱللَّهِ فَأَتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا۟ ۖ وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعْبَ ۚ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِى ٱلْمُؤْمِنِينَ فَٱعْتَبِرُوا۟ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٢﴾ ﴾.

ئەو ئایەتانە دەربارەی هۆزی (بني النضير)ی جوولەكە هاتنە خوار، كە لە مەدینە بوون و، پەیمان شكێنییان كرد لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم)و، سەرەنجام وەك سزایەك بۆ پەیمان شكێنییان، لە مەدینە دەركران، ئنجا خوای دادگەر باسی ئەوەمان بۆ دەكاو دەفەرمویٚ: خوا ئەو كەسەیە كە ئەوانەی بێ بڕوا بوون لە خاوەن كتێبەكان لە ماڵ و حاڵی خۆیان دەری كردن، بۆ یەكەمین جارێك كە كۆبوونەوە بەرەو شام، دوایی لە كۆتایی ئایەتەكەدا دەفەرمویٚ: ﴿ فَٱعْتَبِرُوا۟ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَبْصَٰرِ ﴾ واتە: دەجا پەند وەربگرن ئەی خاوەن عەقڵان! واتە: پەند لە هەڵەی ئەوان وەربگرن.

ئەها! هەركەسێ هەڵەی كرد، دەبێ باجەكەی بدا، هەركەسێ خیانەتی كرد، دەبێ سزا بدرێ، ئێوەش خیانەت مەكەن، بۆ ئەوەی

باجەكەی نەدەن و لەسەری سزا نەدرێن، عەرەب گوتوویانە: (السَّعيد مَن اتَّعظَ بِغيْرِه) واتە: بەختەوەر كەسێكە پەند لە غەیری خۆی وەربگرێ، ئەگەر ئینسان پەند لە غەیری خۆی وەربگرێ، بەتەئكید زۆر باشترە لەوە، كە پەند لە هەڵەی خۆی وەربگرێ، هەرچەند پەند لە هەڵەی خۆشی وەربگرێ هەر باشە، بەڵام ئەو هەڵەیە كە غەیری تۆ دەیكا، تۆ پەندی لێوەربگری، بۆ ئەوەی ئەو هەڵەیە نەكەی، ئەوە بەتەئكید زۆر باشترە.

ڕێگای حەوتەم

لەگەڵ خۆدا تێکۆشان

با سەرنجی ئەو چەند ئایەت و فەرموودەیە بدەین لەو بارەوە:

١- خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

(وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾)النازعات.

واتە: ئنجا هەر کەسێك لە پایەی پەروەردگاری ترسا (یاخود لە ڕاوەستانی بەردەم دادگای پەروەردگاری خۆی ترسا)و، نەفسی خۆی لە ئارەزووە ناڕەوایەکانی گێڕایەوە، ئەوە بەهەشت جێگاو ڕێگایەتی، کەواتە: دەبێ ئینسان نەفسی خۆی لە ئارەزووەکانی بگێڕێتەوەو، جڵەوی نەفسی خۆی توند بکا، وەك یەکێ لە زانایان لە شیعرێکی زۆر جوانیدا دەڵێ:

وَمَن أَباحَ النَّفْس ما تَهْواهُ فَـــإِنَّـمـــا إِلهُـهُ هَـــواهُ

واتە: هەر کەسێ نەفسی چی حەزی لێبوو بۆی ڕەوا بکاو ڕێگای پێ بدا، ئەوە ئارەزوی خۆی کردۆتە پەرستراوی خۆی.

٢- هەروەها خوا (سبحانه و تعالی) لە سووڕەتی (النجم) لە ئایەتەکانی: (٣٩و٤٠)دا دەفەرموێ:

(وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَـٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُۥ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾).

واتە: بێگومان هیچ بەرهەمێك بۆ مرۆڤ نیە، مەگەر تێبكۆشێ و هەوڵ بدات و خۆی ماندوو بكا، ئەگەرنا هیچی دەستگیر نابێ و، بەرهەمی كۆششەكەشی لەمەودوا دەبینێ (هەم لەلایەن خۆیەوە، هەم لەلایەن خەڵكەوە، هەم لەلایەن خواوە).

٣- لە سوورەتی (العنكبوت) ئایەتی (٦)دا، دەفەرمویٰ:

(وَمَن جَـٰهَدَ فَإِنَّمَا يُجَـٰهِدُ لِنَفْسِهِۦٓ ...﴿٦﴾).

واتە: بێگومان هەر كەسێ هەوڵ بداو تێبكۆشێ، ئەوە تەنیا بۆ نەفسی خۆی تێدەكۆشێ، واتە: سوودەكەی بۆخۆیەتی.

٤- پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) لەو بارەوە كە ئینسان دەبێ هەوڵ بداو تێبكۆشێ و، ڕاهێنان بەخۆی بكات و خۆی ئەزیەت بدا، ئنجا ڕەوشتی بەرزو جوانی دەستگیر دەبێ، دەفەرمویٰ:

{وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفُّهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ} أخرجه مالك برقم (١٨١٢)، وأحمد برقم (١١٩٠٨)، والدارمي برقم (١٦٤٦)، والبخاري برقم (١٤٠٠)، ومسلم برقم (١٠٥٣)، وأبو داود برقم (١٦٤٤)، والترمذي برقم (٢٠٢٤) وقال: حسن صحيح، والنسائي برقم (٢٥٨٨)، وابن حبان برقم (٣٤٠٠).

واتە: بێگومان هەر كەسێ خۆی لەسەر پاكیی ڕابهێنێ، {(عِفَّة) پاكیی، چ پەیوەندیی بە لایەنی داوێن پاكییەوە هەبێ، چ پەیوەندیی بە ماڵ و سامانەوە هەبێ}، خوا پاكی دەكاو، هەركەسێ خۆی لەسەر بێنیازیی ڕابهێنێ، چاوی لەدەستی خەڵكی نەبێ، خوا بێنیازی دەكاو دڵی دەوڵەمەند دەكات و، هەركەسێ خۆی لەسەر ئارامیی ڕابهێنێ، خوا ئارامیی پێ دەبەخشێ.

کەواتە: دەبێ کار لەسەر خۆت بکەی و خۆت ئەزیەت بدەی، ئەگەرنا لەخۆوە خەسڵەتەکانی پاکیی و ئارامیی و بێنیازییت دەست ناکەون، بەڵکو خوای پەروەردگار ئەو سیفەتانە بە کەسێ دەبەخشێ، کە لەگەڵ خۆیدا خەریك بێ و کار لەسەر خۆی بکا.

٥- هەروەها پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە فەرموودەیەکی دیکەدا دەفەرموێ:

{إِنَّما العِلمُ بِالتَّعلُّم، وَإِنَّما الحِلم بِالتَّحلُّم، وَمَن يَتَحَرَّ الخَيْرَ يُعْطَهُ، وَمَن يَتَّقِ الشَّرَّ يُوقَهُ} أخرجه الطبراني في الأوسط برقم (٢٦٦٣)، قال الهيثمي (١٢٨٩/١): فيه محمد بن الحسن بن أبي يزيد وهو كذاب، والخطيب (٢٠١/٥)، وابن عساكر (٩٧/١٨)، قال الألباني حديث حسن.

واتە: بێگومان زانیاریی بە فێربوونە، {دەبێ خۆت فێر بکەی فێرخواز بی و هەوڵ بدەی، ئنجا فێر دەبی، هەر لەخۆوە زانستت بۆ پەیدا نابی}، هێدیی و مەندییش بە خۆ لێراهێنانە، بە مەشق بەخۆ کردنەو، هەرکەسێ بەدوای خێرو چاکەدا بگەڕێ، پێی دەدرێ و، هەر کەسێ خۆی لە خراپە بپارێزێ، دەپارێزرێ.

کەواتە: دەبێ بەدوای خێردا بچی، ئنجا خێرت پێ دەدرێ و، دەبێ خۆت لەشەڕ لابدەی، ئنجا شەڕت لێ دوور دەبێ.

٦- هەروەها خوا (سبحانە و تعالى) لە سوورەتی (العنكبوت) ئایەتی (٦٩)دا، دەفەرموێ:

(وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٦٩﴾).

واتە: بێگومان ئەوانەی لەپێناوی ئێمەدا تێدەکۆشن، ئێمە ڕێبازەکانی خۆمانیان پێشان دەدەین و، بە دڵنیایی خوا لەگەڵ چاکەکاراندایە، کەواتە: بە ئەندازەی ئەوە کە ئینسان تێدەکۆشێ و خۆی ماندوو دەکا، پێی دەبەخشرێ.

(جهاد) واتە: (بَذل الجُهد) توانای خۆت خەرج بکەی و بەکاری بهێنی، بەئەندازەی ئەوە کە ئینسان توانای خۆی بەکار دەهێنێ و، هەوڵ و کۆششی خۆی دەدا، ئەنجامی دەستگیر دەبێ.

لێرەدا خوا دەفەرموێ: ئەوانەی لە پێناوی ئێمەدا تێدەکۆشن، ڕێبازەکانی خۆمانیان پێشان دەدەین، بۆیە فەرموویەتی: ڕێبازەکانمان (سُبُلَنَا) چونکە لەزۆر ڕێیانەوە ڕەزامەندیی خوا بەدەست دێ، لەزۆر ڕێیانەوە بەهەشتی خوا بەدەست دێ، هەموو ئەو ڕێیانەی کە ڕێی تاعەتن، ڕێگای بەدەست هێنانی بەهەشتن، ڕێگای وەدەست هێنانی ڕەزامەندیی خوای پەروەردگارن، هەر کەسێ خۆی ماندوو بکا، بەدڵ ڕوو لەخوا بکاو کار لەسەر خۆی بکا، خوای میهرەبان دەیخاتە سەر ئەو ڕێیانەی، کە بەرەو بەهەشتی دەبەن، خوای بەخشەر بە لوتفی خۆی لەو کەسانەمان بگێڕێ.

ڕێگای هەشتەم

پاراستنی تەمەن و ئەندامەکان و سامان و زانست، لە شتی بێ هوودەو پووچ و خراپ

ڕێگای هەشتەمی وەدەست هێنانی ئەدەبی بەرزو جوان و ڕەوشت و ئاکاری ڕەندو پەسند، ئەوەیە کە ئینسان لەو پێنج شتانە وریا بێت، کە پێغەمبەری خوا فەرموویەتی: ڕۆژی قیامەتێ هیچ کەس مەودای نادرێ، دوو پێی بەملاو بەو لادا بچن، هەتا دەربارەیان پرسیاری لێنەکرێ!:

{لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيمَ فَعَلَ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ أَنْفَقَهُ، وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ} أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٢٤١٧) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح، وَأَبُو يَعْلَى برقم: (٧٤٣٤)، وَأَبُو نعيم فِي الحلية (ج١٠، ص٢٣٢)، أيضاً عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: {لا تَزُولُ قَدَمَا ابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ: عَنْ عُمُرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ، وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ، وَمَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ، وَفِيمَ أَنْفَقَهُ، وَمَاذَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ}.

واتە: لە ڕۆژی دواییدا دوو پێی هیچ بەندەیەك (لەبەردەم دادگای خوادا) ناجووڵێ و بەملاو لادا ناچێ، هەتا (دەربارەی پێنج شتان) پرسیاری لێ نەکرێ:

یەك: لەتەمەنی، داخۆ لە چیدا بەڕێی کردوە؟!

دوو: لە زانیارییەکەی، داخۆ چی پێکردوە؟!

سێ و چوار: دەربارەی ماڵ و سامانی، داخۆ لە كوێی پەیدا كردووە، لە چیدا خەرجی كردووە؟!

پێنج: لەبارەی جەستە (و ئەندامەكانی)یەوە، داخۆ لە چی دا بەكاری هێناوە؟!

ئنجا پێویستە بشزانرێ، كە كاری مرۆڤ تەنیا بەوەندە پێك نایەت كە: تەمەن و جەستەو زانست و ماڵ و سامانەكەی، لەخراپەو گوناح و شتی پووچ و بێ هوودەدا بەكار نەهێنێ، بەڵكو دەبێ زۆر بەوریایی و بێدارییەوە، بەردەوامیش سەرگەرمی ئەوە بێ كە تاعەتی زیاترو چاكتریان پێ ئەنجام بدات و، پاداشتی باشتریان پێ دەستگیر بكات، ئەگەرنا، تەنیا نەكردنی گوناح، بەبێ چاكەكاریی و طاعەت، بە (فضيلة) دانانرێ و هیچی لێ هەڵناوەرێ، دەنا دەبوایە دارو بەرد لە هەموو كەس دیندارترو مسوڵمانتر بوونایە!!

لەباسەكانی داهاتووشدا زیاتر تیشك دەخەینە سەر ئەم مەسەلەیەو، لێرە بەم ئەندازەیە لێی دەگەڕێین.

ڕێگای نۆیەم

لێپرسینەوە لەگەڵ خۆدا کردن و، بەسەر هەڵەو پەڵان دا ڕانەبوردن

شتێکی ئاشکراو ڕوونە، کە هیچ شتێك بەبێ ئەرك و زەحمەت کێشان و ڕەنج دان نابێ و، خۆ بژار کردن لە خوو خدە بەدەکان و، خۆ ڕازاندنەوەش بەخەسڵەت و ئاکارە بەرزو جوان و پەسندەکانیش، پێویستی بە خەم و مشوور خواردن و هەوڵ و تەقەللا هەیە، پێغەمبەری خوا (صل الله علی وسلم) فەرموویەتی:

{إنَّمَا العِلْمُ بالتّعَلُّمِ، وَإنَّمَا الحِلْمُ بالتّحَلُّمِ، ومَنْ يَتَحَرَّ الخَيْرَ يُعْطَهُ، ومنْ يَتَّقِ الشَّرَّ يُوَقَهُ} أخرجه الطبراني في الأوسط برقم (٢٦٦٣)، والخطيب (٢٠١/٥)، وابن عساكر (٩٧/١٨)، وَحَسَّنَهُ الألباني.

واتە: بێگومان زانیاریی تەنیا بەفێربوونەو، هێمنیی و ئارامییش، بەس بەخۆڕاهێنانە لەسەر هێمنیی و مەندیی و، هەر کەسێك لە چاکە بخەفتێ، پێی دەبەخشرێ و، هەر کەسێکیش خۆی لە خراپە بپارێزێ، دەپارێزرێ.

کەواتە: لەگەڵ خۆدا خەریك بوون و، لەخۆخەفتان و وریا بوون، ڕێگایەکی گەورەو بنەڕەتیی وەدەستهێنانی ئەدەب و ئاکاری بەرزو پەسندەو، بەبێ ئەوە، ڕێگاو شێوازەکانی دیکەش، ئینسان پێیان بە ئامانج ناگات.

ئنجا بەبێ لێپرسینەوە (محاسبة) لەگەڵ خۆدا کردن و، لەخۆ پێچانەوەش، ئینسان پرۆسە (عملية)ی تەزکیەو لەگەڵ خۆدا خەریك

بوونی بۆ ئەنجام نادرێ، هەر بۆیەش پێغەمبەری خوا لەخۆپرسینەوە (محاسَبة النَّفس)ی بەکارو ڕەفتاری مرۆڤی عاقڵ و دووربین داناوە، خۆ وێڵ کردن (إهمال النّفس)یشی بە پیشەی بابای کەودەن و دەستە پاچەو نەزان داناوە:

{الْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا، وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ} أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٧١٦٤)، وَالتِّرمِذِي برقم: (٢٤٥٩) وَقَالَ: حَسَنٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٦٠)، وَالحَاكِمُ برقم: (١٩١) وَقَالَ: صَحِيح عَلَى شَرْطِ البُخَارِي.

واتە: عاقڵ ئەو کەسەیە، کە لێپرسینەوە لەگەڵ خۆیدا دەکات و، بۆ پاش مردنی کار دەکات، نەفام و دەستە پاچەش کەسێکە، کە نەفسی دەخاتە دوای ئارەزووەکانی و خۆزگەو ئاواتیش لە خوا دەخوازێ.

کۆتایی ئەم خاڵەش بەم گفت و گۆیەی خوارەوە دێنین، کە لە نێوان (فُضیل بن عیاض)و پیاوێکدا ڕووی داوە[1]:

(فُضیل) پێی گوت: تەمەنت چەندە؟

کابرا گوتی: شەست ساڵ.

(فُضیل) گوتی: کەواتە: تۆ ماوەی شەست ساڵە بەرەو خوا دەچی و نزیکەبیگەیە.

کابرا گوتی: (إنّا للهِ وإنّا إلَيهِ راجِعون).

---

(١) بڕوانە (جامع العلوم والحكم)ی ابن رجب، ص ٤٦٤.

(فُضيل) گوتی: دەزانی مانای چییە؟ دەڵێ: من بەندەی خوام و بۆلای وی دەگەڕێمەوە، ئنجا كەسێك بزانێ بەندەی خوایەو، بۆ لایشی دەگەڕێتەوە، دەبێ بزانێ كە ڕادەوەستێنرێ و، مادام دەزانی ڕادەگیرێ، با بزانێ كە لێی دەپرسرێ، كەسێكیش بزانێ لێی دەپرسرێ، با وەڵامی پرسیارەكان ئامادە بكات!

كابرا گوتی: ئنجا چارەو تەگبیر چییە؟!

(فُضيل) گوتی: ئاسانە.

كابرا گوتی: چۆنە؟

(فُضيل) گوتی: لەوەندە تەمەنەتدا كە ماوتە، چاكەكاریی بكە، لەوەی گوزەراندووتە چاوپۆشییت لێدەكرێ، بەڵام ئەگەر ئەوەندەش كە ماوتە، هەر خراپەی تێدا بكەی، لەسەر ئەوەش كە ڕابردووە لەسەر ئەوەش كە ماوە، سزا دەدرێی.

ڕێگای دەیەم

مامۆستایەکی زاناو بەسۆز، یان دۆست و برادەرێکی دانا و دڵسۆز

دەیەمین ڕێگای چۆنیەتی وەدەست هێنانی ئەدەب و ئاکاری بەرزو پەسند، بریتیە لەوە، کە ئینسان مامۆستاو چاو ساغ و ڕێڕوونیی کارێکی بە پەرۆش و مشوورخۆر، یان بەلای کەمەوە دۆست و ڕەفیقێکی داناو دڵسۆزی هەبێ و، بەردەوام بیخاتە ژێر چاودێریی خۆیەوە، لە هەر هەڵەو کەم و کورپییەك ئاگاداری بکاتەوە، بۆ ئەنجامدانی هەر کارو ڕەفتارێکی پەسندو باش، بێداری بکاتەوە.

ئنجا هەرچی مامۆستاو چاوساغە، ئەوە ڕۆڵێکی یەکجار گرنگ دەگێڕێ لەبواری تەزکیەی نەفس و فێربوونی ئەدەب و ڕەوشتی بەرزو جواندا، چونکە بەتەئکید دەتوانێ زۆر قۆناغان ڕێ بۆ ئینسان کورت بکاتەوە، گەلێك گرفت و گرێ و گۆڵی بە زەحمەتی بۆ بکاتەوە، لە زۆر ناهەمواریی ڕزگاری بکات، چونکە بابای مامۆستاو شارەزا، پێشتر ئەو ڕێیەی بڕیوەو ئەو ئەزموونەی دیوە!

دیسان دۆست و برادەری داناو دڵسۆزییش، لەو جۆرانەی کە لەبارەیانەوە گوتراوە: (صَديقُكَ مَنْ صَدَقَكَ، لا مَنْ صَدَّقَكَ). برادەرت کەسێکە لەگەڵت ڕاست بکات، نەك هەرچی گوتت بڵێ: ڕاستە! بەڵێ دۆست و ڕەفیقی دڵسۆزو وەفاداریش، کە پێغەمبەری خوا

صلى لله عليه وسلم لەو بارەوە فەرموویەتی: {الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ فَإِنْ رَأَى فِيهِ عَيْباً أَصْلَحَهُ} أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد برقم: (٤٩١٨)، وَحَسَّنَهُ الأَلباني.

واتە: بڕوادار ئاوێنەی بڕوادارە، ئنجا هەرکات نارێکییەکی تێدا بینی، لێی لادەبات.

پێشینانیش ڕاستیان گوتوە: (دۆست ئەو کەسەیە کەدەتگریەنێ و، دوژمنیش کەسێکە کە دەتهێنێتە پێکەنین). بەڵێ، دۆست و هاوەڵی دڵسۆزو وەفاداریش، کاریگەریی گەورەی هەیە لەسەر گەشە پێدانی ڕەوشت و ئاکاری مرۆڤ.

بەشی پێنجەم

بازنە و بوارەکانی ڕەوشتی بەرز و پەسند

www.alibapir.com

دەستپێك

خوێنـەرانی بەڕێـز!

ئەو بابەتانەی، کە لەمەودوا دێن، تێکڕا درێژە پێدەری ئەم ناوو نیشانەن و، دیارە ڕەوشتی جوان و ئاکاری پەسند، پەیوەندیی بە هەموو بوارەکانەوە هەیە، بەڵام بەگشتی ئێمە خستوومانەتە سێ بواری سەرەکییەوە، ئەویش لەبەر ڕۆشنایی زۆر لە ئایەت و فەرمایشتەکانی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم)و، بەپێی عەقڵیش دیارە، بەڵام زیاتر لەبەر ڕۆشنایی ئەو فەرموودەیەدا، ڕەوشتی جوان و ئاکاری پەسندمان، بۆ سێ بوار دابەش کردوە:

(عَنْ أَبِي ذَر قَال: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {اتَّقِ اللَّهِ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ} أخرجه أحمد برقم (٢١٣٩٢)، والترمذي برقم (١٩٨٧) وقال: حسن صحيح، والدارمي برقم (٢٧٩١)، والحاكم برقم (١٧٨) وقال: صحيح على شرط الشيخين، ووافقه الذهبـي، والبيهقي في شعب الإيمان برقم (٨٠٢٦)، وأخرجه أيضًا: البزار برقم (٤٠٢٢) وأبو نعيم في الحلية برقم (٣٧٨)، قال الألباني: حديث حسن، قال شعيب الأرنؤوط : حسن لغيره.)

واتە: (أبو ذر) خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) پێی فەرمووم: {لە هەر حاڵێکدا بووی پارێز لەخوا بکەو، بەدوای خراپەدا چاکە بکە دەیسڕێتەوەو، لەگەڵ خەڵکدا بە ڕەوشتێکی چاک مامەڵە بکە}.

بەڵێ، بەپێی عەقڵ و نەقڵ (وحي) دیارە کە:

ئینسان سێ بازنەی پەیوەندیی هەن:

(بازنەی یەکەم) پەیوەندیی لەگەڵ خوا.

(بازنەی دووەم) پەیوەندیی لەگەڵ خود.

(بازنەی سێیەم) پەیوەندیی لەگەڵ خەڵك.

شایانی باسیشە ئێمە لەبەر کورتکردنەوەیەك کە سروشتی ئەم کتێبە دەیخوازێ، تەنیا سەرژمێری ئەو سێ جۆرە ڕەوشت وئاکارە بەرزو پەسندانە دەکەین و، چەمك و واتاکانیان ڕوون ناکەینەوە و کەسێك بیەوێ زیاتریان لەبارەوە بزانێ دەبێ بگەڕێتەوە بۆ سەرچاوەی ئەسڵییان[1].

---

(١) واتە: (مەوسووعەی: ڕەوشت وئاکاری ئیسلامیی).

بـازنەی یەکەم

پەیوەندیی لەگەڵ خوادا

لە پەیوەندیی لەگەڵ خوادا، پێویستە تەقوا بناغە بێ {إتَّقِ الله حَيث ما كُنْت}، لە مامەڵە لەگەڵ خوادا، تەقوا بکە بە بناغە، تەقوا واتە: لەخۆ بێدار بوون، هۆشیاریی و بێدارییەك وات لێبکا قەدەغەکانی خوا نەشکێنی و، ئەرکەکان نەچوێنی، بەو شێوەیە ئینسان لە گوناهباریی دوور دەبێ.

(راغب الأصفهاني) دەربارەی پێناسەی تەقوا گوتوویەتی: {وَصَارَ التَّقْوى في تَعارف الشَّرْعِ: حِفْظ النَّفْس عَمَّا يُؤْثِم}[1].

واتە: تەقوا لە زاراوەی شەرعدا، بریتیە لە خۆپاراستن لە هەر شتێك ببێتە مایەی گوناهبار کردن.

بەشێوەیەکی گشتی ئینسان بە چواندنی واجبێك و، بەتوخن کەوتنی حەرام و قەدەغەیەك، گوناهبار دەبێ، کەواتە: پارێزکار کەسێکە هیچ کام لە واجبەکان ناچوێنێ و، هیچ کام لە قەدەغەکانی خوا ناشکێنێ، ئەوە بناغەی مامەڵە کردنە لەگەڵ خوادا: { إتَّقِ الله حَيث ما كُنْت} یانی: لەهەر کوێیەك بووی و لەهەر حاڵێکدا بووی، پارێز لەخوا بکە.

---

(١) مفردات ألفاظ القرآن، ص ٨٨١.

بازنەی دووەم

پەیوەندیی لەگەڵ خۆتدا

بناغەی پەیوەندیی لەگەڵ خۆتدا، ئەوەیە کە لەخۆت وریابی، هەر چاکە بکەی و خراپە نەکەی و، ئەگەر خراپەیەکیشت لەدەست قەوما، یەکسەر چاکەیەکی بەدوادا بکەی و، بیسڕیەوەو خۆت خاوێن بکەیەوە، وەك لە فەرموودەکەدا هاتوە:

{وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُها}

بەدوای خراپەدا چاکە بکە، دەیسڕێتەوە، ئەوەش بناغەی پەیوەندییە لەگەڵ خۆتدا، هەمیشە لەخۆت وریابی چاکەکار بی، ئەگەر خراپەیەکیشت لەدەست قەوما، چاکەیەکی بەدوادا بکە، داوای لێبوردن لەخوا بکە، تۆبە بکە، یاخود ئەگەر هەقی کەسێکت خوارد، یان ئازاری کەسێکت دا، گەردنی خۆتی پێ ئازاد بکە، یان بچۆ ئەو حەقەی بدەوەو خراپەکەت بسڕەوە، ئەوەش بە نسبەت پەیوەندییەوە لەگەڵ خۆتدا.

بازنەی سێیەم

پەیوەندیی لەگەڵ خەڵك دا

بناغەی پەیوەندیی لەگەڵ خەڵکدا، بریتیە لە: ئاکارو ڕەوشتی جوان و بەرزو پەسند، وەك لە فەرموودەکەدا هاتوە:

{وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ}

واتە: لەگەڵ خەڵکدا بە ڕەوشتی جوان مامەڵە بکە.

کەواتە: بازنەو بوارەکانی ئاکارو ڕەوشتی پەسند سێن:

بازنەی یەکەم: مامەڵە لەگەڵ خوادا، جوانترین ڕەوشت لەگەڵ خوادا، پارێزکارییە.

بازنەی دووەم: مامەڵە لەگەڵ خۆدا، باشترین ئاکار لەگەڵ خۆدا، خۆ پاکڕاگرتنە.

بازنەی سێیەم: مامەڵە لەگەڵ خەڵکدا، باشترین ڕەوشت لەگەڵ خەڵکدا، خۆش ڕەفتارییە.

ئنجا شایانی باسە، کە من پاش ورد بوونەوەو سەرنج دانی زۆرم لە قورئان و سوننەت و، لە کتێب و بەرهەمی زانایانی پێشێ و ئێستا، هەڵسام بە سەرژمێر کردنی سەرجەم ئەو ئاکارو ڕەوشتە بەرزو پەسندو جوانانەی، کە ئینسان دەبێ مامەڵەیان پێ لەگەڵ خۆی و، لەگەڵ خواو، لەگەڵ خەڵکدا بکات و، سەرەنجام گەیشتمە ئەوەی،

كە سەرجەم ئەو سیفەتە بەرزو جوانانە: سەدو پەنجاو پێنج (١٥٥) ڕەوشت و ئاكاری بەرزو پەسندن و، لە هەر سێ بوارەكاندا دیارییم كردوون، بەم جۆرەی خوارێ:

بازنەی یەكەم: لەگەڵ خۆدا (ڕەوشتە بنەڕەتییەكان): لەو بازنەیەدا پازدە (١٥) سیفەت و ئاكاری بەرزو پەسندم دیاریی كردوون، كە دیارە ئەو پازدە (١٥)یە وێڕای خودی مرۆڤ، پەیوەندییشیان هەیە بەخواو خەڵكیشەوە، وەك دوایی باسی دەكەین.

بازنەی دووەم: لەگەڵ خوادا (ڕەوشتە مەعنەوییەكان): لەو بازنەیەدا شەست و حەوت (٦٧) ئاكارو ڕەوشتی بەرزو پەسندم دیاریی كردوون، كە پەیوەندییان بەبواری مامەڵە كردنەوە لەگەڵ خوادا، هەیە.

بازنەی سێیەم: لەگەڵ خەڵكدا (ڕەوشتە كۆمەڵایەتییەكان): لەو بازنەیەشدا حەفتاو سێ (٧٣) ڕەوشت و ئاكاری بەرزو پەسندم دیاریی كردوون، كە بەپێی ئەو ڕەوشتە بەرزو جوانانە، پێویستە پەیوەندییمان لەگەڵ خەڵكدا دابمەزرێنین و، بەو شێوەیە مامەڵەیان لەگەڵدا بكەین، كە ئەم حەفتاو سێ ڕەوشتە جوانانە دەیانخوازن.

ئنجا ئێمە لە بەشی داهاتوودا، دەست دەكەین بە سەرژمێركردنی ئەو ئاكارو ڕەوشتە بەرزو پەسندو جوانانە و، بەو پازدە (١٥)ەیەش دەست پێدەكەین، كە ناومان ناون: ڕەوشتە بنەڕەتییەكان، كە زیاتر پەیوەستن بە خودی مرۆڤەوە، بەڵام پەیوەندییشیان بە هەردوو بوارەكەی دیكەشەوە هەیە، واتە: مامەڵە كردن لەگەڵ خوای بەرزو بێوێنەدا و، مامەڵە كردن لەگەڵ خەڵكدا.

شایانی باسیشە: بۆیە سەرجەم ئەو ڕەوشتە بەرزو پەسندو جوانانەم، کردنە سێ تەوەر، لە سێ بواردا، چونکە وەك گوتمان: پێشێ ئینسان دەبێ لەخودی خۆیدا هەوڵ بدات ڕازاوە بێ بە سیفەتی بەرزو جوان، ئنجا لە مامەڵە کردنی لەگەڵ خوادا (سبحانە و تعالی)، ئاکارو ڕەوشتی بەرزو پەسند بێ، پاشان لە مامەڵە کردنی لەگەڵ خەڵکدا، خۆشڕەفتارو پەسند ئاکاربێ و، لەڕاستییدا ئەگەر ئینسان بوون (وجود)ی نەبێ، هیچی پێ ناکرێ، ئەگەر ئێستا ئێمە نەبووباین، خوامان نەدەپەرست، دەبێ خۆمان هەبین، ئەوە هەین وەك (بوون)، ئنجا دەبێ خۆمان هەبین، وەك کۆمەڵێك (سیفەت و خەسڵەتی بنەڕەتیی)، ئنجا دەتوانین پەیوەندییەکی باش لەگەڵ خوادا ببەستین و، دوای ئەوە کە پەیوەندییەکی ڕاست و دروستمان لەگەڵ خوادا هەبوو، ئنجا دەتوانین مامەڵەیەکی باش لەگەڵ خەڵکی خوادا بکەین، ئێستاش دەچینە سەر بەشی شەشەم و سەرژمێرکردنی تێکڕای ڕەوشت وخەسڵەتە بەرزو پەسندەکان، لەهەرسێك بازنەکان دا:

بەشی شەشەم

سەرژمێرێکی خێرای سێ جۆرە سەرەکییەکانی، ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند

www.alibapir.com

بازنەی یەکەم: ڕەوشتە بنەڕەتییەکان

پێشتریش گوتمان: پازدە (١٥) ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسندمان لەم بوارەدا دیاریی کردوون، کە ئەمانەن:

١- زانیاریی (العِلم).

٢- دڵ ڕوونیی (البَصيرة).

٣- پاکیی (الطهارة).

٤- ڕاستیی (الصّدق).

٥- خۆڕاگریی (الصّبر).

٦- هیممەت بەرزیی (عُلو الهِمّة).

٧- دڵ ساغیی (سلامَة القَلب).

٨- دنیا بەکەم گرتن (الزُّهد).

٩- پەند وەرگرتن (الإعتبار).

١٠- بەئەدەب بوون (التّأدُّب).

١١- وریایی (الحَذر).

١٢- بەدەمار بوون (العِزّة).

١٣- ئیرادە بەهێز بوون (العَزم).

١٤- بەتەنگ کەرامەتەوە بوون (الغَيرَة).

١٥- دوور بینیی و گورج و گۆڵیی (الحَزْم).

بازنەی دووەم

ئاکارە مەعنەوییەکان

بەڕێـــزان!

مەبەستمان لە ئاکارە مەعنەوییەکان، ئەو ڕەوشت و ئاکارو خەسڵەتە بەرزانەن، کە مرۆڤ مامەڵەیان پێ لەگەڵ خوای تاك و پاکدا دەکات، ئنجا وەك پێشتر گوتمان: سەرجەم ئەو خەسڵەت و ئاکارە بەرزو پەسندانەی کە پێویستە ئینسانی مسوڵمان خۆییان پێ برازێنێتەوە، لە بواری مامەڵە کردن لەگەڵ خوای مەزن و بەرزدا، بەپێی لێکۆڵینەوەی بەندە، سەرجەمیان شەست و حەوت (٦٧)ن، هەڵبەتە دەگونجێ زیاتر بن، بەڵام بەڕای بەندە ئەوانە بنەڕەتیی و سەرەکییەکانیانن و، دەشگونجێ هی دیکەش بهێنرێن، ئەگەر بویستری وردەکاریی زیاتر باس بکرێ.

ئەو شەست و حەوت (٦٧) ڕەوشت و ئاکارە بەرزو جوانەش، کە پێویستە ئینسانی مسوڵمان خۆییان پێ برازێنێتەوە، لە مامەڵە کردن لەگەڵ خوای پەروەردگاردا، ئەمانەن:

١- ناسینی خوا (مَعرِفَةُ الله).

٢- بڕواهێنان بەخوا (الإيمانُ بِالله).

٣- تەسلیم بوون بۆ بەرنامەی خوا (الإستسلام).

٤- خوا بەیەکگرتن (توحيدِ الله).

٥- خوا پەرستیی (العِبادة).

٦- ساغكردنەوەی پەرستن بۆ خوا (الإخلاص).

٧- پاڕانەوە (الدُّعاء).

٨- پارێزكاریی (التَّقوى).

٩- دڵنیایی (اليَقين).

١٠- خۆ یەكلا كردنەوە لە پەرستنندا (التَّبَتُّل).

١١- هۆكار گرتنە بەرەو خوا (التوَسُّل).

١٢- خۆ وەنزیك خستن لە خوا (التقرُّب).

١٣- خۆشویستنی خوا (المَحَبّة).

١٤- خۆ پەناگرتن بەخواو دەست پێوە گرتنی (الإعتصامُ بِالله).

١٥- لەخوا ترسان (الخَوفُ مِن الله).

١٦- سام كردن لە خوا (الخَشية مِنَ الله).

١٧- بیم هەبوون لە سزای خوا (الرَّهبَة مِن الله).

١٨- مل كەچیی لە دەروونەوە بۆ خوا (الخُشُوع لِلّه).

١٩- ملكەچیی ڕواڵەتیی و جەستەیی بۆ خوا (القُنُوت لله).

٢٠- گەردن كەچیی پەنهانیی و ئاشكرا بۆ خوا (الإخباتُ لله).

٢١- ئومێدەوار بوون (الرّجاء).

٢٢- لالانەوەو کڕووزانەوە لە خوا (التضرُّع لِلّه).

٢٣- چاودێریی کردنی خواو، هەستکردن بە چاودێریی خوا (مُراقَبة الله).

٢٤- خۆپارێزیی لە حەڕام (الوَرع).

٢٥- تامەزرۆیی بەرەو خوا (الرّغبة إلى الله).

٢٦- شادمان بوون بەبەخشش و بەزەیی خوا (الفَرَح بِرَحمة الله وبِفَضله).

٢٧- گێڕانەوەی هەموو کارەکان بۆ ویستی ڕەهای خوا (إرْجاعُ الأُمور كُلّها إلى مَشيئة الله).

٢٨- زۆر یادی خوا کردن (الذكرُ الكَثير).

٢٩- چاك بوون (الصّلاح).

٣٠- ڕاکردن بەرەو خوا (الفِرارُ إلى الله).

٣١- خێرایی کردن لە چاکاندا (المُسارعة في الخَيرات).

٣٢- بەدوورگرتنی خوا لە هەر کەم و کورتییەك (التّسبيح).

٣٣- بەپاکگرتنی خوا لەهەر هەڵەو پەڵەیەك (التّقديس).

٣٤- ستایشکردنی خوا (التَّحْميد).

٣٥- بەگەورە گرتنی خوا (التَّكبير).

٣٦- بەمەزنگرتنی دروشمەکانی خوا (تَعْظيم حُرُماتِ الله).

٣٧- پاراستنی سوێند (حِفظُ اليَمين).

٣٨- گوێ بۆ خوا گرتن (السَّمع).

٣٩- فەرمانبەریی کردنی خوا (الطاعة).

٤٠- پەنا بەخوا گرتن (الإستعانة بِالله).

٤٢- داوای چاکەو ڕێنمایی لە خوا کردن (الإستخارة).

٤٣- پشت بەخوا بەستن (التَّوكُّل عَلى الله).

٤٤- سوپاسکردنی خوا (الشُّكرُ لِله).

٤٥- بە وردیی لە فەرمایشتی خوا تێگەیشتن (الفِقهُ عَنِ الله).

٤٦- وەرگرتنی ڕێنمایی خوا (الإهتداءُ بِهُدى الله).

٤٧- دەستگرتن بە کتێبی خواوە (الإستِمساكُ بِكتابِ الله).

٤٨- شوێن کەوتنی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) (الإتِّباع لِرسولِ الله (صلى الله عليه وسلم)).

٤٩- پابەندیی بەبەرنامەی خواوە (الإلْتزامُ بِشَريعة الله).

٥٠- دۆستایەتییگرتن لەگەڵ خواو دۆستەکانی و، دووریيگرتن لە دوژمنەکانی (الوَلايةُ مَع اللهِ وَأولِيائِهِ، والبَراءة مِن أَعدائِه).

٥١- خوێندنەوەی کتێبی خوا (تِلاوة كِتابِ الله).

٥٢- گوێ گرتن لە کتێبی خوا (الإستماعُ لِكتابِ الله).

٥٣- حوکم کردن بە کتێبی خوا (الحُكم بِكتابِ الله).

٥٤- شەریعەتی خوا کردنە دادوەر (التَّحاكمُ إلى شَريعة الله).

٥٥- گەیاندن و ڕوون کردنەوەی بەرنامەی خوا (تَبليغ وتبيين شريعة الله)

٥٦- بانگەواز کردن بۆ لای خوا (الدَّعوة إلى الله).

٥٧- بیرکردنەوە لە دروستکراوی خوا (التَّفَكُّر في خَلْقِ الله).

٥٨- تێوەڕامانی کتێبی خوا (التَّدَبُّر في كِتابِ الله).

٥٩- پەند لێوەرگرتنی کتێبی خوا (التَعبُّر بِكتابِ الله).

٦٠- لەگەڵ خۆدا تێکۆشان (مُجاهدة النَّفس).

٦١- داوای لێبوردن لەخوا کردن (الإستغْفار).

٦٢- لەناخەوە بەرەو خوا بادانەوە (الإبانة).

٦٣- گەڕانەوە بۆ لای خوا (التَّوبة).

٦٤- دڵ ئارام بوون بەخوا (الطمأنينَة بِالله).

٦٥- کاری خۆ سپاردن بەخوا (تَفويضُ الأُمورِ إلى الله).

٦٦- لەخوا ڕازیی بوون (الرِّضا عَنِ الله).

٦٧- خواستنی ڕەزامەندیی خوا (إبتغاءُ رِضوانِ الله).

بەڵێ، ڕەوشتە مەعنەوییەکان:

ئەم شەست و حەوت (٦٧) ڕەوشتە، ئەو ئاکارە بەرزو پەسندانەن، کە ئینسانی مسوڵمان دەبێ مامەڵەیان پێ لەگەڵ خوای بەرزو بڵندا بکات.

بازنەی سێیەم

ڕەوشتە کۆمەڵایەتییەکان

خوێنەرە سەنگین و شیرینەکان!

ڕەوشتە کۆمەڵایەتییەکان مەبەست پێیان: ئەو ڕەوشت و ئاکارانەن کە مرۆڤی مسوڵمان لە پەیوەندیی لەگەڵ دەوروبەردا، لەگەڵ خەڵکدا، خۆییان پێ دەڕازێنێتەوە، لە خۆیدا بەرجەستەیان دەکا، بۆ ئەوەی: بەڕەوشت و ئەدەبێکی بەرزو جوان، لەگەڵ خەڵکدا هەڵس و کەوت بکات، ئنجا ئێمە سەرجەم ئەو ڕەوشت و ئاکارە بەرزو جوانانەی، کە پێویستە ئینسانی مسوڵمان لەخۆیدا بیانهێنێتە دی و، خۆییان پێ برازێنێتەوە، لەبواری مامەڵەو هەڵس و کەوتی لەگەڵ خەڵکدا، لەگەڵ کۆمەڵگادا، سەرژمێرمان کردوون و، سەرجەم حەفتاو سێ (٧٣) دانەمان لێ گوڵبژێر کردوون، کە دەشگونجێ زیاتر، یان کەمتر بن، بەو واتایەی، کە هەندێکیان بچنە نێو هەندێکیانەوە، یان هەندێکیان بکرێن بەدوو، بەڵام سەرجەم ئەوانەم بە پێویست زانیوە کە لێرەدا سەرژمێریان بکەم.[1]

---

(١) ستایش بۆ خوا لەکتێبێکی سەربەخۆدا بەناوی: (ڕەوشت و ئەدەبە کۆمەڵایەتییەکان) لە سی (٣٠) بواردا سەرجەم ئەو ئەدەب و ڕەوشتە جوان و پەسندانەمان هێناون، کە پێویستە لەبواری هەڵس وکەوتە کۆمەڵایەتییەکان دا، ڕەچاو بکرێن.

ئەو حەفتاو سێ (٧٣) ڕەوشت وئاکارەش ئەمانەن:

١- دادگەریی (العَدل).

٢- چاکەکاریی (الإحسان).

٣- ڕێزگرتن (التّكريم).

٤- دڵسۆزیی (النَّصيحة).

٥- تەبایی و گونجاویی (الأُلفة والإنسجام).

٦- سینە فراوانیی و لێبوردەیی (السَّماحة).

٧- لێزانیی و دانایی (الحِكمَة).

٨- چاکسازیی کردن (الإصلاح).

٩ و ١٠- خاکیتیی و، هێمنیی، (التَّواضع، والسَّكينَة).

١١ و ١٢- نەرم و نیانیی و، زمان شیرینی (الرِّفق، وطِيبُ الكَلام).

١٣ و ١٤ و ١٥- سۆزو پەرۆشیی و، بارقووڵیی و، هێدیی و مەندیی (الشَّفَقة، والحِلم، والتَّأنِّي).

١٦- میانجیێتیی (التَّوسُّط).

١٧- ڕوو گەشیی (البَشاشَة).

١٨- گەشبینیی (التَّفاؤل).

١٩ و ٢٠ و ٢١ و ٢٢- هاوسەنگیی لە خەرج کردن داو، ماڵ بەخشین لە فەرِەحنایی و سەغڵەتییداو، قەناعەت کردن بە کەمێکی

حەڵاڵ و، خۆ پارێزیی بەرانبەر سامانی حەرام (الإعتدال في الإنفاق، والإنفاق في السَّرّاء والضرّاء، والقناعة، والعِفّة تجاه المال الحرام).

٢٣ و٢٤ و ٢٥- گەیاندنی پەیوەندیی خزمایەتیی و، هاوكاریی كردنی نزیكان و، چاكە كردن لەگەڵ باب و دایكدا (صِلَة الرَّحِم، وَإيتاءُ ذي القُربى، والإحسانُ إلى الوالِدَين).

٢٦و٢٧- بانگەواز كردن بۆ چاكەو، فەرمان كردن بە پەسەندو ڕێگریی كردن لە ناپەسند (الدَّعوةُ إلى الخير، وَالأمْرُ بِالمَعروف والنَّهي عَنِ المُنكر).

٢٨و٢٩- هاوكاریی كردن لەسەر چاكەكاریی و پارێزكاریی و، یەكدی ڕاسپاردن بە هەق و خۆڕاگریی (التَّعاون عَلى البِرِّ والتَّقوى، والتَّواصي بِالحَق وَالتَّواصي بِالصَّبر).

٣٠ و ٣١ و ٣٢- دڵپاكیی لەگەڵ بڕوادارانداو، دڵخۆشبوون بە دابین كردنی بەرژەوەندییان و، بەسەرخۆدا هەڵبژاردنیان (نَقاءُ القَلْبِ مَعَ المُؤمِنين، والسُّرورُ بِتَحقيقِ مَصالِحِهم، والإيثارِ مَعَهم).

٣٣ و ٣٤ و ٣٥- لەبن باڵی خۆ گرتنی بڕواداران و، بەزەیی بەرانبەر نواندنیان و، كاروبار بەڕاوێژ بەڕێوە بردن، (الذِّلّة مَعَ المُؤمِنين، وَالرَّحْمَة بِهِم، وَإدارَة الأُمورِ بِالشُّورى).

٣٦ و ٣٧ و ٣٨- ڕقی خۆ كپ كردنەوەو، لێبوردن لەكاتی توڕەییداو، چاوپۆشیی كردن (كَظْمُ الغَيظ، والمَغفِرة عِنْدَ الغَضَب، وَالعَفو والصَّفح).

٣٩ و ٤٠ و ٤١- بەڕێزەوە بەلای قسەو ڕەفتاری پووچدا گوزەر كردن و، بەچاكە خراپە لابردن و، پشت لە نەفامان كردن (المُرورُ بِاللَّغو مُروراً كَريماً، وَدَفعُ السَّيِّئة بِالحَسَنة، والإعراضُ عَنِ الجاهلين).

٤٢ و ٤٣ و ٤٤ و ٤٥- بەرگریی کردن لەکاتی ستەمداو، بەهێز بوون لەبەرانبەر کافرانی دوژمنداو، زبریی لەسەر کافرانی شەڕ فرۆش و، چەسپاویی و نەلەخشاویی لەکاتی هەڕەشەی دوژمنان و لەکاتی بەرەنگار بوونەوەی سەختییاندا (الإنتِصارُ عِندَ البَغْي، وَالعِزّة عَلى الكافِرين، والشِّدّةُ عَلى الكُفّار، والثَّباتُ عِندَ تَهديدِ الأعداءِ ومواجَهَةِ الشَّدائد).

٤٦ و ٤٧ و ٤٨ و ٤٩- متمانە بەخۆبوون و لەسەر پێی خۆ وەستان و، گەیاندنی سپاردەو، ڕاستگۆیی لە بەڵێنداو، پەیمان بردنە سەر (الثِّقةُ بِالنَّفسِ والإعْتِمادُ عَلى الذّاتِ، وَأَداءُ الأَمانَةِ، وَصِدقُ الوَعدِ، والوَفاءُ بِالعهد).

٥٠- زۆر خەفەتبار نەبوون بە نەهات و، زۆر دڵخۆش نەبوون بە هات، (عَدَمُ الأَسى عَلى الخَيْر الفائِت، وَعَدمُ الفَرَح بِنَيْل الخَير).

٥١ و ٥٢- شایەدییدانی بەهەق و، بێباکیی لە سەرکۆنەی لۆمەکاران (أَداءُ الشَّهادةِ بِالحَقِّ، وَعَدَمِ الخَوفِ مِن لَومةِ اللاّئِمين).

٥٣- چاو ورد کردنەوەو بەرپێی خۆ بینین (التَّبَيُّن).

٥٤- خەم و پەژارە ڕەواندنەوە (تَفريجُ الكُرُبات).

٥٥- وریا کردنەوەو دڵخۆشکردن (الإنذار والتَّبشير).

٥٦- ئاسانیی لە خەڵك وەرگرتن (أَخْذُ العَفوِ مِنَ النّاس).

٥٧- بە ئارامیی و سەنگینی ڕۆیشتن (المَشْيُ بِسَكينَةِ وَوِقار).

٥٨ و ٥٩ و ٦٠- بە ئینساف بوون و شتی خەڵك بە کەم نەگرتن و، دان بەچاکە داهێنان و، عوزر هێنانەوەو داوای لێبوردن کردن (الإنصافُ وَعَدمِ بَخْس النّاسِ أَشياءَهُم، الإعْتِرافُ بِالفَضل، والإعتذار).

٦١- گوێ گرتن بۆ قسەی هەر كەسێك و شوێنكەوتنی باشترینی (الإستِماعُ لِكَلامِ الآخرين واتِّباعُ أَحْسَنه).

٦٢ و ٦٣- تەنیا قسەی باش لەگەڵ خەڵك كردن و، هەڵبژاردنی باشترین شێوازی دەربڕین (مُحادَثَةُ النّاسِ بِما هوَ حَسَن فَحَسب، واختِيارُ أَفضَلِ الأَساليب التَّعبيرية).

٦٤ و ٦٥- گفت و گۆی هێمنانەو، شەڕە قسە كردن بە چاكترین شێوە (الحِوارُ الهادِيء، والجِدالُ بالَّتي هيَ أَحْسَن).

٦٦- لە نیگای خۆ گرتنەوەو داوێنی خۆ پاراستن (الغَضُّ مِنَ البَصر وحِفظُ الفَرج).

٦٧- خۆ پاكڕاگرتن لە كاتی هاوسەر گیریی نەكردن دا (الإستِعْفافُ عِند عَدَم الزَّواج).

٦٨- بە شەرم و شكۆ بوون لە هەموو هەڵس و كەوتێكدا (التَّخلُّق بِالحَياءِ في كافَّة التَّصرُّفات).

٦٩ و ٧٠ و ٧١ و ٧٢- پۆشتە بوونی ئافرەت و، جوانیی خۆ دەرنەخستنی جگە لەوەی بە شێوەی ئاسایی دەردەكەوێ و، نەڕۆیشتنی بەشێوەیەك كە جوانیی پەنهانی دەربخات و، بە نازو نووزی سەرنج ڕاكێشانە قسە نەكردنی و، نیشتەجێ بوونی لە ماڵداو، لە كاتی دەرچوونی پێویستدا، خۆ نەڕازاندنەوەی (تَسَتُّر المَرأةِ وَعدمِ إبداءِ زينَتِها، إلاّ ما ظَهَر مِنها عَادَةً، وَعَدمِ مَشيها بِصورَة جالِبةٍ لِلأَنظارِ لِزينَتِها الباطِنة، وَعَدمِ التَّغنُّجِ في الكَلام بِصورَة مُلفِتة، والإستِقْرارُ في البَيتِ، وعَدَمِ التَّبرُّج عِندَ الخُروج).

٧٣- خاوەن چاكە بوون (الفَضل).

شایانی باسیشە:

هەرکام لەو سەدو پەنجاو پێنج (١٥٥) ڕەوشت و ئاکارە بەرزو پەسندە لەئایەتێك و دەقێکی سوننەت، یان چەندان ئایەتی قورئان و دەقی سوننەت، وەرگیراون، کە لەبەر کورتکردنەوە لێرەدا نەمانهێنان و، لەشوێنی خۆیدا هێنراون و بەکورتیش ڕوونکراونەوە.

بەشی حەوتەم

چواردە (١٤) ڕەوشتی بنەڕەتیی جەماوەری مسوڵمانان

www.alibapir.com

بــەرایی

خوێنەری بەڕێز!

لەم بەشی حەوتەم و کۆتایی ئەم کتێبەدا، هەوڵ دەدەین لە دوو توێی چواردە (١٤) باسدا، چواردە ڕەوشت و ئاکاری بەرزو بنەڕەتیی، جەماوەری مسوڵمانانی پابەند بە ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)و، جێنشینە سەرڕاستەکانی: {أبو بكرو عمرو عثمان و علي و حسن}، خوا لێیان ڕازی بێ بەتایبەت و، هاوەڵانی دڵسۆزی و خزم و نیزیکانی بەڕێزی و شوێنکەوتووانیان بە گشتیی، بخەینە ڕوو.

هەڵبەتە ئاکاری جوان و بەرزو ڕەوشتی پەسندو ڕەندیش، چ لەسەر ئاستی تاك، چ لەسەر ئاستی کۆمەڵگا، سەنگی مەحەکی دینداریی و مسوڵمانەتیی و بۆ خوا صوڵحان و سەر ڕاستییە.

شایانی باسیشە کە ئێمە لە مەوسووعەی: {ڕەوشت و ئاکاری ئیسلامیی}دا، لێکۆڵینەوەیەکی تێرو تەسەلمان لەبارەی کۆی ڕەوشت و ئاکارە بەرزو پەسندەکانەوە کردوە، هەروەها لەکتێبی: (ڕەوشت و ئەدەبە کۆمەڵایەتییەکان) دا زۆربەی هەڵس و کەوتە گرنگ و هەستیارە کۆمەڵایەتییەکانمان، توێژیونەوە لە سی (٣٠) کورتە باس دا.

چواردە (١٤) ڕەوشتی بنەڕەتیی جەماوەری مسوڵمانان:

١)- جەماوەری مسوڵمانانی شوێنکەوتووی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)و هاوەڵان و بنەماڵەو خەلیفەکانی: باشترینی خەڵکن بۆ کۆمەڵگاو دەورو بەریان.

٢)- دانانی ڕەوشتی بەرز و ئاکاری پەسند، بەبەشێك لەدینداریی و بەرهەمی ئیمان.

٣)- فەرمان بەپەسندو ڕێگریی لە ناپەسند.

٤)- فەرمانبەریی بۆ حوکمڕانان لە سنووری پەسند (معروف)داو، دڵسۆزیی و هاوکاریی بۆ نواندنیان.

٥)- بەڕێز و سۆز و بەزەیی و خۆشەویستییەوە، پێکەوە مامەڵە کردن.

٦)- تەنیا لایەنگیریی کردنی حەق و ڕاستیی و دادگەریی.

٧- خۆپاراستن لە شانازیی کردن بەهەر ناوو نیشانێکەوە، جگە لە ئیسلام و مسوڵمانەتیی.

٨)- خۆپاك و چاككردنی بەردەوام (تزكية النفس).

٩)- دنیا بەکەمگرتن و دوارۆژ هەڵبژاردن بەسەر دنیادا(الزهد في الدنيا وإيثار الآخرة).

١٠)- گرنگیی دان بە کۆمەڵگاو، سوور بوون لەسەر دابینکردنی بەرژەوەندییەکانی.

١١)- تەبایی و گونجاویی (الألفة والإنسجام).

١٢)- هەڵبژاردنی ئاسانیی لە بازنەی شەریعەتداو، خۆو خەڵك سەغڵەت نەکردن.

١٣)- ڕوو خۆشیی و زمان شیرینی و نەرم و نیانیی.

١٤)- پۆشینی عەیب و عاری خەڵك و، مشوور لێ خواردنیان و جێبەجێ کردنی پێداویستییەکانیان.

یەکەم

جەماوەری مسوڵمانانی شوێنکەوتووی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و هاوەڵان و بنەماڵە و خەلیفەکانی: باشترینی خەڵکن بۆ کۆمەڵگاو دەورو بەریان

ئەمە یەکەمین خەسڵەتی بەرزو ئاکاری پەسندی جەماوەریی مسوڵمانانی شوێنکەوتووی ڕێبازی پێغەمبەری خواو (صلى الله عليه وسلم) خەلیفە ڕاشیدەکانە.

ئێستاش با سەرنجی ئەم چەند ئایەتە بە پێزەی قورئانی بەرزو بەڕێز بدەین، لەو بارەوە:

١- خوا سبحانه و تعالى لە ئایەتی (١١٠)ی (آل عمران)دا دەفەرموێ:

﴿ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ﴿١١٠﴾ ﴾ آل عمران.

واتە: ئێوە باشترین کۆمەڵن بۆ مرۆڤایەتیی پەیدا کراون.

باشترین کۆمەڵن، واتە: لە هەموو ڕوویێکەوە دەبێ باشترین بن:

١- ڕەوشت و ئاکارتان لەگەڵیان جوان بێ.

٢- بۆیان دڵسۆز بن.

٣- لەگەڵیان بەبەزەیی و بەپەرۆش بن.

٤- ڕێزو حورمەتیان بگرن.

٥- لەگەڵیان ڕووگەش بن.

٦- گفت و لفتیان لەگەڵیان شیرین بێ.

هەڵبەتە لەگەڵ خەڵکیدا بە گشتیی: بە مسوڵمان و نامسوڵمانەوەو لە هەموو حاڵانداو، لە هەموو کاتێك و لە هەموو شێنێکدا.

٢- خوا (عز وجل) لە ئایەتی (١٠٧) سوورەتی (الأنبیاء)دا، کە پێشتریش هێناومانە، دەفەرموێ: ﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةً لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴾.

خوا بە پێغەمبەر (محمد) (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: تۆمان نەناردوە مەگەر بەزەیی بی، بۆ تێکڕای جیهانییان.

ئنجا ئەگەر پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) کە پێشەوای ئۆممەتە، بەزەیی خوا بێ بۆ جیهانییان، دیارە ئێمەش دەبێ هەوڵ بدەین لە قەدەر خۆمان، وەك پێغەمبەرەکەمان (صلی الله علیه وسلم) بین و مایەی ڕەحمەت بین بۆ خەڵك، نەك مایەی سەر ئێشەو زەحمەت، ئایا نابێ بەدوای وی بکەوین؟ با، چونکە خوا فەرموویەتی:

﴿ لَّقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ ﴿٢١﴾ ﴾، الأحزاب.

واتە: بە دڵنیایی لە پێغەمبەری خوادا، باشترین سەرمەشق بۆ ئێوە هەیە.

کەواتە: ئەگەر ئەو مایەی ڕەحمەت بوو بۆ جیهانییان، بەلای کەمەوە: با ئێمەش ڕەحمەت بین بۆ دەرو جیران و ئەوانەی کە لێمان نزیکن، هەر کەسە لە قەدەر خۆی.

٣- خوا سبحانە وتعالی لە سوورەتی (البقرة) ئایەتی (٨٣)دا، دەفەرموێ: ﴿وَقُولُواْ لِلنَّاسِ حُسۡنٗا ﴾.

واتە: قسەی باش لە گەڵ خەڵك بکەن.

٤-هەر لە سووڕەتی (البقرة) ئایەتی (١٩٥)دا، دەفەرمویَ: ﴿وَأَحْسِنُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ﴾.

واتە: چاکە بکەن لەگەڵ خەڵکدا بە گشتیی، بە دڵنیاییی خوا چاکەکارانی خۆش دەوێن.

ئەوەی پێشێیان دەفەرمویَ: ﴿وَقُولُواْ لِلنَّاسِ حُسْنًا﴾، بە گشتی قسەی باش لەگەڵ خەڵکدا بکەن، ئەوەی دووەمیان دەفەرمویَ: ﴿وَأَحْسِنُوٓاْ﴾، بە کردار لەگەڵ خەڵکدا بە گشتیی چاکەکار بن.

برا و خوشکانی خۆشەویست و بەڕێزا دەبیَ وریابین، ئەگەر بمانەویَ مسوڵمانی باشبین و، بە شوێنکەوتووانی ڕێبازی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) و هاوەڵانی بەڕێزی و، خەلیفە ڕاشیدەکانی لە قەڵەم بدرێین، دەبیَ هەوڵبدەین باشترینی خەڵك بین بۆ خەڵك.

دووەم

دانانی ڕەوشتی بەرز و ئاکاری پەسند، بەبەشێك لەدینداریی و بەرهەمی ئیمان

{جەماوەری مسوڵمانان} هەمیشە ڕازاوە بوون بەڕەوشتی بەرز و ئاکاری پەسند، کە ئەوەش لە دینداریی و ئیمانەکەیانەوە سەرچاوەی گرتوە، چونکە خوا سبحانە وتعالی بەندەکانی خۆی، وا پێناسە دەکات.

با سەرنجی ئەم دەقانەی شەریعەت بدەین:

١- خوا لە سەرەتای سووڕەتی (المؤمنون)دا دەفەرموێ: ﴿ قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ۝١ ٱلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَٰشِعُونَ ۝٢ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنِ ٱللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝٣ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَوٰةِ فَٰعِلُونَ ۝٤ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَٰفِظُونَ ۝٥ ﴾

واتە: بەڕاستیی بڕوادارانێك سەرفرازن کە لە نوێژەکانیاندا ملکەچن بۆ خوا، ئەوانەی کە واز لە قسە و ڕەفتاری پووچ دێنن و، پشتی تێدەکەن و، ئەوانەی کە زەکات ئەنجام دەدەن (واتە: تەزکیەی نەفس دەکەن، یان زەکات دەدەن لە ماڵی خۆیان) و ئەوانەی کە داوێنی خۆیان دەپارێزن و.. تاکۆتایی سیفەتەکان، کە (١٠ - ١٢) سیفەتن.

٢-لە کۆتایی سووڕەتی (الفرقان)یشدا، خوا سبحانە وتعالی شازدە (١٦) سیفەت باس دەکات، دەفەرموێ: ﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ﴾، بەندەکانی خوای خاوەن بەزەیی کێن؟

﴿ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾ ﴾......).

تاكو شازدە (١٦) سیفەت باس دەكات، كەواتە: ئەگەر بەندەی خوای خاوەن بەزەیی بین، دەبێ ڕازاوە بین بەو سیفەتانەوە، ئەگەر ئیماندار بین، دەبێ خاوەنی ئەو سیفەتە بەرزانە بین.

٣- پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا} أخرجه أحمد برقم (١٠٨١٧)، والدرامي برقم (٢٨٣٤)، وأبي داود برقم (٤٦٨٢)، وإبن حبان برقم (٤٧٩)، والترمذي برقم: (١١٦٢)، وصححه الألباني.

واتە: ئیمان تەواترینی بڕواداران، ڕەوشت جوانترینیانن.

تێبینییەكی گرنگ لەو بارەوە:

لێرە با هەڵوەستەیەكی كورت بكەین، زۆر جار خەڵكی ئێمە، خەڵكی ئیسلامیی وای زانیوە كە دەبێ لەگەڵ خەڵكدا بەبیانووی (ولاء وبراء) {دۆستایەتیی لەبەر خوا و دوژمانیەتیی لەبەر خوا}ەوە، لە مامەڵە لەگەڵ غەیری خۆیاندا، لە جیاتی ڕێزو حورمەت و ڕوو خۆشیی و خۆشڕەفتاریی، زبریی و گرژیی و مۆن و مرچییان، بكەنە پیشە! كە بێگومان تێكەڵ كردنی ئەو شتانە، هەڵەی كوشندەیەو شوێنەواری زۆر شوومی هەن، بەڵێ وەك عەقیدە و بیر و بڕوا: هەر بەرنامەیەكی جگە لە ئیسلام و دژ بە ئیسلام، دەبێ بە گومڕایی و سەرگەردانیی و كوفر دابنێین، بەڵام مەرج نیە هەركەسێك بیر و بڕواكەیمان بەهەڵە دانا، یان بە كوفر دانا، مامەڵەمان لەگەڵیدا زبرو ناحەزانە بێ، بەڵكو دەبێ لە گەڵ هەموو كەسدا مامەڵەمان جوان

بێ، ڕەوشتمان بەرزبێ، بەڕەحم بین، بە شەفەقەت بین، ڕوو خۆش بین، دادگەر بین، پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) ئەگەر ئاوا بەڕەوشتی جوان و ئاکاری پەسند مامەڵەی نەکردبایە، ئەو خەڵکە کافرو هاوبەشدانەرە مسوڵمان نەدەبوون[1].

---

(1) کاتی خۆی لە ساڵانی نەوەدەکاندا، کە بنکە و بارەگای چەکدارمان هەبوون، هەر لەو کاتەوە خوای پەروەردگار شتێکی لێ حاڵی کردبووم، کە دەبێ لەگەڵ خەڵکدا ڕەوشتمان جوان بێ، ئاکارمان پەسەندبێ، کە دەگەیشتینە بازگەکان دەمگوت: ڕایگرن! جامەکەم دەهێنا خوارەوەو سڵاوێکم لێ دەکردن، ئنجا جاری واهەبوو یەکێ لە پاسەوانەکان دەیگوت: مامۆستا! ئایا دروستە سەلام لەوانە بکەی؟ مامۆستا! ئەدی نابێ (ولاء وبراء)مان هەبێ؟ ئیدی منیش ناچار دەبووم زۆر شتیان بۆ ڕوون بکەمەوە، گەلێك بۆچوونی هەڵەیان بۆ ڕاست بکەمەوە، وەك:

١- ئەسڵ و بناغە لە تاکەکانی کۆمەڵگاو خەڵکێکی مسوڵماندا، مسوڵمانەتییە، هەتا بەڵگە لەسەر پێچەوانەکەی دەبێ.

٢- یەکێك لە ڕەوشتە بەرزەکانی ئیسلام و مسوڵمانان، ئەوەیە بەردەوام سڵاو بڵاو بکرێتەوەو، سڵاویش لە هەموو کەس ناسراوو نەناسراو بکرێ: {أَفْشُوا السَّلَامَ} أخرجه الترمذي برقم (١٨٥٤) وقال: حسن صحيح غريب. {وتُقرِيء السلام على مَن عرفت ومن لم تعرف} أخرجه أحمد برقم (٦٥٨١)، والبخاري برقم (١٢)، ومسلم برقم (٣٩)، وأبو داود برقم (٥١٩٤)، والنسائي في الكبرى برقم (١١٧٣١)، وابن ماجه برقم (٣٢٥٣).

٣- دەبێ لە بەرانبەر چاکەدا، هەر چاکە بکرێ ﴿ هَلۡ جَزَآءُ ٱلۡإِحۡسَٰنِ إِلَّا ٱلۡإِحۡسَٰنُ ﴾ الرحمن.

ئەوانەش کە لە بازگەکاندا دەوەستن بۆ پاراستنی هێمنیی و ئاسایشی هاووڵاتییانەو، پێویستە لەسەر ئەو چاکەو خزمەتەش هاوکاریی بکرێن و سوپاس و تەقدیر بکرێن.

سێیەم

فەرمان بەپەسندو ڕێگریی لە ناپەسند

خوا سبحانه وتعالى لە ئایەتی ژمارە (٧١)ی سووڕەتی (التوبة)دا، ئیماندارانی بە گشتیی بەپیاو و ئافرەتەوە، وا پێناسە کردوە، دەفەرموێ:

﴿ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ ﴾.

واتە: پیاوانی بڕوادار و ئافرەتانی بڕوادار، هەندێکیان پشتیوانی هەندێکیان، فەرمان بە هەرچی شتی پەسندە دەکەن و، ڕێگریی لە هەرچی شتی ناپەسندە دەکەن....

ئنجا بابەتی فەرمان بە پەسندو ڕێگریی لە ناپەسند (الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر) بابەتێکی یەکجار فراوان و بە لق و پۆپەو، زۆریش گرنگ و هەستیارەو، توێژینەوەی پێویستیی بە کات و شوێنێکی تەرخان کراو دەکات و، لە کتێبی دەیەمی مەوسووعەی: {الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله}دا، لە باسێکی گوشراودا، هێڵە گشتییەکانیم خستوونە ڕوو.

لێرەش بە خستنە ڕووی حەوت پایەی گرنگی ئەو ئەرکە مەزنە، بە کورتیی و گوشراویی وازی لێ دێنین:

یەكەم: هەردووك وشەی (المعروف) و (المنكر) كە (ال)ی ناساندنیان لەسەرە، كە مانای جینس دەگەیەنێ و هەموو تاكەكانی پەسندو ناپەسند، لەسەرجەم بوارەكانی: فیكرو عەقیدەو، خواپەرستیی و، ڕەوشت و، كۆمەڵایەتیی و، سیاسیی و، ئابووریی و ...هتددا، دەگرنەوە.

دووەم: هیچ كەس ناتوانێ -چ وەك تاك چ وەك كۆمەڵ- ئەو ئەركە گەورەو گرنگە جێبەجێ بكات، هەتا ڕازاوە نەبێ بە:

١- زانیاریی و شارەزایی.

٢- بەزەیی و دڵسۆزیی.

٣- خۆڕاگریی و پشوو درێژیی.

٤- ڕەوشت بەرزیی و ئاكار پەسندیی.

٥- هێدیی و مەندیی و نەرم و نیانیی.

٦- حیكمەت و كارامەیی.

٧- خوا پێ مەبەست بوون (إخلاص)و دووریی لە ڕیایی و ڕوودەربایسی.

سێیەم: هەرگیز نابێ مرۆڤ بچێتە ئەو مەیدانەوە - بەتاكیی یان بە هەرەوەزیی- تاكو ئەو پەسندانەی فەرمانیان پێ دەكات، خۆییان پێ نەڕازێنێتەوەو، ئەو ناپەسندانەی ڕێگرییان لێ دەكات، خۆییان لێ بژار نەكات.

چوارەم: هەڵسان بەو ئەركە مەزن و هەستیارە، لە ئەسڵدا ئەركی كۆمەڵگایە بە گشتیی، وەك هەر كام لە ئایەتی (١٠٤)ی (آل عمران):

﴿ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ﴿١٠٤﴾ ﴾ و ئایەتی (٧١)ی (التوبة): ﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ﴿٧١﴾ ﴾، زۆر بە ئاشکرا دەیگەیەنن.

هەر بۆیەش هەرکات کۆمەڵگای مسوڵمان دەستبەرداری ئەو ئەرکە بوو بۆ دەستەڵات و حوکمڕانان، لە نێوەڕۆکی خۆی خاڵی دەبێتەوە، بەتایبەت لەم ڕۆژگارەدا، کە دەوڵەت و قەوارە سیاسییەکان، یان ناحەزو نەیاری ئیسلامن، یان هەر بە شێوەیەکی ڕووکەش بۆ چاوبەستی جەماوەر، ڕەنگێکی ئیسلام لە خۆیان هەڵدەسوون!

بەڵام پێویستە ئەم خاڵانە ڕەچاو بکرێن، لە کاتی هەڵسان بەو پرۆسەیەی فەرمان بە پەسندو ڕێگریی لە ناپەسنددا:

١)- ئەو ناپەسند (منکر)ەی دەویسترێ و هەوڵ دەدرێ: ڕێی لێ بگیرێ، یان لابرێ، بەهۆی ئەو هەوڵدانەوە، ناپەسند (منکر)ێکی لە خۆی زلتر، یان وەك خۆی، نەیەتەجێی.

٢)- یان بەهۆی ڕێ لێگرتن و لابردنی ئەو خراپەیەوە، چاکەو پەسند (معروف)ێك نەفەوتێ، کە سوودو خێرەکەی، لە زیان و زەرەری ئەو ناپەسند (منکر)ە گەورەتر بێ.

٣)- هەروەها بەهۆی هەوڵدانەوە بۆ چەسپاندنی پەسند (معروف)ێك، پەسندێکی گەورەتر نەفەوتێ.

٤)- هەروەها بەهۆی هەوڵدان بۆ چەسپاندنی پەسندێکەوە، خراپەو ناپەسند (منکر) پەیدا نەبێ کە زیانی لە سوودی ئەو پەسندو چاکەیەی هەوڵ بۆ چەسپاندنی دەدرێ، زلتر بێ.

چونکە شەریعەت بۆ چەسپاندن و زیاد کردنی پەسندەکان (معروفات)و، نەهێشتنی یان کەم کردنەوەی ناپەسندەکان (منکرات) هاتوەو، هەر شتێك ببێتە مایەی سەرهەڵدانی پێچەوانەی ئامانج و حیکمەتی شەریعەت، ناڕەوایە.

پێنجەم: پێویستە هۆشیارو ئاگادار بین کە ئەرکی {فەرمان بە پەسند کردن و، ڕێ لە ناپەسند گرتن} کە وەك گوتمان لە ئەسڵدا ئەرکی کۆمەڵگای مسوڵمانە، جیاوازە لە {جێبەجێ کردنی سزاو سنوورە شەرعییەکان} {تنفیذ العقوبات والحدود الشرعیة}، کە ئەمیش لە بناغەدا ئەرکی حکوومەتەو، نابێ هیچ کەس بە بیانووی فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپەوە، خۆی بخزێنێتە نێو جوغزی جێبەجێ کردنی سزاو سنوورە شەرعییەکانەوە.

شەشەم: جەوهەرو کاکڵی {فەرمان بە چاکەو ڕێگریی لە خراپە} بریتیە لە ڕێگرتن لە ئەنجام دران و بڵاو بوونەوەی گوناح و خراپەو لادان و، هاندانی خەڵك لەسەر ئەنجامدانی چاکەو چاکەکاریی و فەرمانبەریی خواو پێغەمبەرەکەی (صلى الله علیه وسلم)، نەك ئازاردانی خەڵك و گێچەڵ پێکردنیان و ئاژاوە نانەوە.

حەوتەم: مادام ئامانج و حیکمەتی فەرمان بە چاکەو، ڕێگرتن لە خراپە، بریتیە لە پاکسازیی و چاکسازیی تێدا کردنی کۆمەڵگا، کەواتە: دەبێ بە وریاییەوە ئەو ئەرکە مەزن و گرنگ و هەستیارە ئەنجام بدرێ و، وانەبێ قازانجی سەری مایەی بخوات.

چوارەم

فەرمانبەریی بۆ حوکمڕانان لە سنووری پەسند (معروف)داو، دڵسۆزیی و هاوکاریی بۆ نواندنیان

ئەمەش یەکێکە لەو ئاکارو سیفەتانەی کە {جەماوەری مسوڵمانان} هەمیشە مامەڵەیان پێ لەگەڵ ئەوانەدا کردوە کە کاربەدەستن، حوکمڕانن، کە لە سنووری بەپەسند زاندراو (معروف) و، لە بازنەی شەریعەتدا هاوکاریی باشیان لەگەڵیان کردووەو دڵسۆزییان بۆ نواندوون و، فەرمانبەرییان بۆ کردوون، نەك لێیان لە بیانوو بن و، هەمیشە گێچەڵیان پێ بکەن و تەشقەڵەیان پێ بکەن، هەڵبەتە ئەو حوکمڕانانەی کە مسوڵمانان دایان دەنێن و، بەڕێی شەریعەتدا دەڕۆن، بەڵام بەرپرسانێك کە مسوڵمانان لەگەڵیاندا گیرۆدە دەبن و، بەپێی شەریعەتیش بەڕێوە ناچن، ئەوانە وێڕای ئەوەی کە دەبێ بەرهەڵستیی ستەم و خراپەیان بکرێ، دەبێ لە هەرچی شەرعیی و چاکەشە، لە گەڵیاندا هاوکاربن، چونکە وڵات هەر دەبێ سەرپەرشتیار و حوکمڕانێکی هەبێ، بەڵام لە شتی ناشەرعییدا، دەبێ لە گەڵیاندا نەیاربن و، دەستبارگریان نەبن.

با تەماشای ئەم دەقانەی خوارەوە بکەین:

١- خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴿٥٩﴾ ﴾ النساء.

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! فەرمانبەریی خوا بکەن و فەرمانبەریی پێغەمبەر بکەن و، هی سەرپەرشتیارانێك، کاربەدەستانێك، کە لەخۆتانن.

٢- پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ} رواه البخاري برقم (٧١٤٥)، ومسلم برقم (٧).

واتە: بێگومان فەرمانبەریی کردن بۆ حوکمڕان و کاربەدەستان، تەنها لە سنووری پەسند دایە.

٣- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {الدِّينُ النَّصِيحَةُ، قُلْنَا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِلَّهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَلِكِتَابِهِ، وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ} رواه مسلم برقم (٩٥).

واتە: دینداریی دڵسۆزییە، گوتمان بۆ کێ ئەی پێغەمبەری خوا؟ فەرمووی: بۆ خواو، بۆ کتێبەکەی و، بۆ پێغەمبەرەکەی و، بۆ پێشەوایانی مسوڵمانان و، بۆ مسوڵمانان بە گشتیی.

بەڵێ ئەمیش یەکی دیکەیە لە ئاکارو ڕەوشتەکانی {جەماوەری مسوڵمانان}، بەڵام هەر کام لە خەواریج و شیعە و، زۆرێك لەو پێڕ و تاقمانەی کە لەخەتی گشتیی ئیسلام و مسوڵمانان لایانداوە، هەر لە بیانوو بوون لە حوکمڕانانیان.

پێشتریش ئەو مەسەلەیەمان تۆزێك باس کردو، بەڕاستیی پێویستیی بە توێژینەوەی زیاتر دەکات، بەڵام لێرە لەڕووی ڕەوشتیی و ئاکارییەوە، قسەمان لەبارەیەوە کرد، کە زۆربەی مسوڵمانان عادەتیان وابووە، لە حوکمڕانانی خۆیان لەبیانوو نەبن، کە هەمیشە سەنگەریان لێبگرن و،

گێچەڵیان پێ بکەن و، ئاژاوە پەیدا بکەن، تەنانەت کە دوایی ناو لە زۆربەی مسوڵمانان نراوە: (أهل السنة والجماعة) لەبەر ئەوە بووە کە لەلایەکەوە: لە ڕووی فیکریی و تێگەیشتنەوە: ڕێبازی پێغەمبەریان گرتوە (صلی الله علیه وسلم)و، لە ڕووی سیاسییشەوە: کۆبوون و بڕوایان بە کۆبوونەوەو پێکەوە بوون هەبووە، نەك تاقم تاقمێنە و، دابڕ دابڕ بوون.

پێنجەم

بەڕێز و سۆز و بەزەیی و خۆشەویستییەوە، پێکەوە مامەڵە کردن

ڕەوشت و ئاکارێکی دیکەی بەرزو پەسندی {جەماوەری مسوڵمانان} ئەوەیە کە: هەم بەڕێز، هەم بەڕەحم و سۆز، هەم بەخۆشەویستیی، پێکەوە مامەڵە دەکەن.

با سەرنجی ئەم دەقانە بدەین:

١-خوا سبحانه وتعالی لە سوورەتی (الحجرات) ئایەتی (١٠)دا دەفەرموێ:

﴿ إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ إِخۡوَةٞ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَ أَخَوَيۡكُمۡۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ﴾.

واتە: بێگومان بڕواداران برای یەکدین، هەروەها {برا و خوشکی یەکدین}، بۆیە دوو برا ناکۆکەکەتان ئاشتەواییان لە بەیندا بکەن و، پارێز لە خوا بکەن، بەڵکو بەزەییتان لەگەڵدا بنوێندرێ.

٢- پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە فەرمایشتێکدا زۆر جوان بۆمان وێنا دەکات، کە ئیمانداران دەبێ پێکەوە چۆن بن؟ ئەو فەرمایشتانەتان زۆر جار بیستوون، بەڵام بەخوا بەرجەستە کردن و جێ بەجێ کردنیان، زۆری دەوێ، دەبێ ئینسان زۆر لە خۆی وریابێ، دەفەرموێ: {مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ، وَتَرَاحُمِهِمْ، وَتَعَاطُفِهِمْ،

مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى}
رواه مسلم برقم (٦٦)، وأحمد برقم (١٨٣٧٣).

واتە: وێنەی بڕواداران لە یەكدی خۆشویستن و، بەزەیی بۆ یەك نواندن و، هاوسۆزیی پێكەوە بوونیاندا، وەك یەك جەستە وایە، كە ئەگەر ئەندامێكی گرفتێكی هەبێ، نەخۆشییەك ئازارێكی هەبێ، هەموو جەستە لەگەڵیدا بەشدار دەبێ، بە تا لێهاتن و شەونخوونیی.

ئینسان ددانێكی بێشێ، ئیسڕاحەتی لێ تێك دەچێ و، هەموو ئەندامەكانی لەگەڵیدا بەشدار دەبن، ئێمەش دەبێ لەگەڵ یەكدا وابین، بۆیە وەك برای دڵسۆزی خۆتان پێتان دەڵێم: ئایەتەكانی قورئان و ئەم فەرمایشتانە، بكەنە ئاوێنەو خۆتانیان لەبەرامبەردا ڕابگرن: ئایا هەست بە ئازاری مسوڵمانان دەكەی؟ هەست بەخۆشییان دەكەی و بەخۆشییان دڵ خۆشی؟ بەناخۆشییان دڵ ناخۆشی؟ چاكەیانت پێ خۆشە؟ زەرەریانت پێناخۆشە؟ بێگومان ئەوەش ئاسان نیە، لە فەرموودەی ڕاست (صحيح)دا هاتوە كە: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) سێ ڕۆژان لەسەر یەك دەیفەرموو: ئێستا پیاوێك دێ لێتان وەژوور دەكەوێ، ئەهلی بەهەشتە، عەبدوڵڵای كوڕی عەمری كوڕی عاص خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وایفەرموو، پیاوێك دەهات، دەست نوێژی گرتبوو، نەعلەكانی بەدەستی چەپی گرتبوون، دەهاتە ژووری مزگەوتێ، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەر سێك ڕۆژان وایفەرموو، هەر ئەو پیاوە هات، دەڵێ: منیش ڕۆژی سێیەم بۆ ئێوارە گوتم: ئەی بەندەی خوا! من دەمەوێ شەوێ بێم بۆلای جەنابت و میوانی ئێوەبم، ئەگەر میوان ڕابگری {لەبەر ئەوەی

گەنج بووەو ژنی نەهێناوە} لەگەڵ بابم تۆزێك بەینم تێكچووە، پێم خۆشە جەنابت بم حەوێنیەوە، گوتی: فەرموو، منیش سێ شەوان لەلای بووم {سێ شەوو سێ ڕۆژ، دیارە شەو لەلای بووە لەماڵیان خەوتوە، دوایی بەڕۆژ بۆخۆی ئیش و كاری خۆی كردوە}، دوای سێ ڕۆژەكە گوتم: ئەگەر ڕوخسەتم بدەی دەڕۆم، گوتی: ئەدی نەتگوت: لەگەڵ بابم بەینم تێك چووە! {ئایا ئاشت بوویەوە؟} دەڵێ: گوتم: ڕاستییەكەی بۆیە وامگوت، تاكو مەجالم بدەی لەماڵی ئێوەدا بمێنمەوە، لە بەر ئەوەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) سێ ڕۆژان شتێكی وای فەرموو، هەر سێ ڕۆژەكانیش تۆ دەهاتی، منیش هاتم تەماشات بكەم داخۆ دینداریی و كردەوەی تۆ چۆنە؟ بەڵكو وەك تۆ بكەم و بەر ئەو موژدەیەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بكەوم، بەڵام هیچی زیادەشم لێ نەبینی!! {دیارە ئەگەر ئەو شەو نوێژی بووە، ئەویش بوویەتی و، تاعەتەكەیان هەروەك یەك بووە}، ئەویش گوتی: هەر ئەوەیە كە بینیوتە، ئنجا ڕۆیشتم و تۆزێك دووركەوتمەوە، بانگی كردم گوتی: بەڵام یەك شتی دیكەش هەیە، گوتم: چییە؟ گوتی: لەو پەڕی دنیا مسوڵمانێك قازانج بكات، لێرە دڵم پێیخۆشەو وادەزانم من قازانجم كردوە، لەوپەڕی دنیا مسوڵمانێك زەرەرێكی بێتە ڕێ، وادەزانم زەرەری خۆمە هاتۆتە ڕێم، ئەوەندە پێی نارەحەتم و، هیچ شتێكم لەدڵدا نیە بەرامبەر بەكەس {وەك: بوغز و غەرەز و حەسەد} دەڵێ: گوتم: ئەوەیە كە ئێمە نایتوانین[1].

---

(١) بڕوانە: (الترغيب والترهيب من الحديث الشريف)، للمنذري ج٣ ص ٥٤٨-٥٥٠، وقال: رواه أحمد بإسناد على شرط البخاري ومسلم والنسائي، وورواه البيهقي وأبو يعْلى والبزار بِنَحْوِهِ عن أنس بن مالك.

برا و خوشکان! زۆر كەس لە هەمبانەی خۆیدا گوێز دەژمێرێ، دەڵێن: جارێك كەسێك گەیشتۆتە كەسێك لەدێیەكەوە هاتوە گوتوویەتی: ئەرێ خەڵكی ئەو دێیە چۆنن؟ گوتوویەتی: هەموویان ئینسانی چاكن و خراپیان تێدا نیە، دوایی گەیشتوە بە یەكێكی دیكە، گوتوویەتی: خەڵكی ئەو دێیە چۆنن؟ گوتوویەتی: هەموویان خەڵكی خراپن! دیارە هەر كامێكیان لە هەمبانەی خۆیدا گوێزی ژماردوون، ئنجا با هەوڵ بدەین هەمبانەكەمان گوێزی باشی تێدابن، بۆ ئەوەی خەڵك بەشێوەی باش ببینین، بەڵام سافیلكەو سادەش نەبین، پێمان وابێ، ئەگەر بۆ خۆمان چاك بووین، خەڵكیش هەمووی وایە، بەڵام بەڕاستیی پێویستە ئینسان سینەی ساف بێ و، گرێ و گۆڵی نەبێ، تاكو وا تەماشای خەڵك نەكات، كە خەڵكی هەمووی وایە، بەڵام ئەگەر خۆشمان چاك و ساف كرد، واش نەزانین: دنیا شامی شەریفەو خەڵك و هەمووی چاكە! لە كۆتاییدا دەڵێم: ئاسان نیە كە ئینسان وای لێبێ، قازانج و سوودی خەڵك زەرەرو زیانیانی، پێ وەك هی خۆی بێ و، بەخۆشییان دڵخۆش بێ و، بە ناخۆشییان دڵناخۆش بێ.

شەشەم

تەنیا لایەنگیریی کردنی حەق و ڕاستیی و دادگەریی

{جەماوەری مسوڵمانان} لایەنگیرییان بۆ هیچ کۆمەڵێك نیەو، بۆ هیچ کەسێك نیە، لەسەر بناغەی دەمارگیریی: ئەوە عەشیرەتمە، ئەوە نەتەوەو هاوزمانمە، ئەوە هاونیشتیمانمە، فڵانکەس دۆست و ناسیاومە، فڵانکەس لە حیزبەکەم دایە، لایەنگیریی لەمەسەلەی حەق و ناحەقدا نابێ لەسەر ئەو بناغانەبێ، بەڵکو دەبێ لەسەر بناغەی هەق و دادگەریی بێ، با تەماشای ئەم دەقانەی خوارەوە بکەین:

١- خوا سبحانە وتعالى لە سوورەتی (النساء) ئایەتی (١٣٥)دا، دەفەرمویّ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَوِ ٱلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُواْ ۚ وَإِن تَلْوُۥٓاْ أَوْ تُعْرِضُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾ ﴾.

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! زۆر دادگەریی بەڕێوەبەرن {(كُونُواْ قَوَّٰمِينَ) (قَوّام): صیغەی موبالەغەی (قائم)ە}، بۆ خوا شایەدیی بدەن، ئەگەر بەزیانی خۆشتان بێ، یان بەزیانی باب و دایکتان بێ، یان بەزیانی خزمانتان بێ و، ئەگەر ئەو کەسە کە شایەدییەکەی بۆ دەدرێ، دەوڵەمەند بێ، یان هەژاربێ، خوا لێی

لەپێشترە {نە لەبەر دەوڵەمەندییەکەی شایەدییەکەی لەدژ بدەو، نە شایەدییەکەشی بۆ بدە بەناحەق، هەروەها ئەگەر هەژاریش بێ، لەبەر هەژارییەکەی نەچی شایەدییەکی بە ناهەقی بۆ بدەی، بەزەییت پێیدابێ، هەروەك شایەدییەکی ناهەقیشی لەدژ نەدەی، لەبەر ئەوەی کە هەژارەو بێ دەستەڵاتە} ﴿فَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُوا۟﴾ بەدوای ئارەزوو مەکەون کە سەرەنجام لابدەن ﴿وَإِن تَلْوُۥٓا۟ أَوْ تُعْرِضُوا۟﴾ ئەگەر مل بسووڕێنن بەرەو ناحەق، یاخود پشت بکەنە هەق ﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾ بێگومان خوا بەوەی کە دەیکەن شارەزایە.

بەڕاستی ئەوەش ئاسان نیە ئینسان لەگەڵ حەقی موتڵەق دابێ: بەزەرەری هەرکەسێك بێ، یاخود بە قازانجی هەر کەسێك بێ، گوێ نەداتە نزیکایەتیی و، خزمایەتیی و، برادەرایەتیی.

٢- پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ، وَأَبْغَضَ لِلَّهِ، وَأَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنَعَ لِلَّهِ، فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ}، أخرجه أبي داود برقم (٤٦٨١)، وصححه الألباني.

واتە: هەرکەسێ لەبەر خوا خەڵکی خۆش بوێ و، لەبەر خوا ڕقی لێیان هەڵسێ (لەبەر خوا خۆشی بوێن واتە: کردەوە چاکەکانیان، لەبەر خوا ڕقی لێیان هەڵسێ واتە: لە کردەوە خراپەکانیان) و، لەبەر خوا ببەخشێ و، لەبەر خوا نەبەخشێ و دەست بگرێتەوە، ئا ئەوە ئیمانی تەواو کردوە.

٣- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {أوثق عرى الإيمان: الموالاة في الله والمعاداة في الله، والحب في الله والبغض في الله عز وجل}، أخرجه الطبراني برقم: (١١٥٣٧)، وصححه الألباني.

واتە: پتەوترین قوڵفەی دینداریی، بریتیە لە دۆستایەتیی کردن لە پێناوی خواداو، دوژمنایەتیی کردن لە پێناوی خواداو، خۆشویستن لە پێناوی خواداو، ڕق لێ هەڵسان لە پێناوی خوادا.

حەوتەم

خۆپاراستن لە شانازیی کردن بەهەر ناوو نیشانێکەوە، جگە لە ئیسلام و مسوڵمانەتیی[1]

ئەمیش یەکی دیکەیە لە خەسڵەتە بەرزو ئاکارە پەسندەکانی {جەماوەری مسوڵمانان}ی شوێنکەوتووی ڕێبازی پێغەمبەری خواو خەلیفە ڕاشیدەکانی بە تایبەتیی و، هاوەڵان و خزمانی بەڕێزو دڵسۆزو شوێنکەوتووانی ڕەسەنیان، بە گشتی.

ئنجا ئەمەش دەردێکی کوشندەی ئەمڕۆی مسوڵمانانە، کە هەرکەسە خۆی بە ناوو نیشانێکەوە هەڵدەکێشیّ، بەڵام {جەماوەری مسوڵمانان} خۆیان لە شانازیی کردن بەهەر ناوونیشانێکەوە، جگە لەئیسلام و مسوڵمانەتیی دەپارێزن، بەس شانازیی دەکەن بە ئیسلامەتییەوەو، خۆیان بەهیچ شتێکی دیکەوە هەڵناکێشن، بۆ وێنە: ئێمە بڵێین: ئێمە کۆمەڵی ئیسلامیین و، کۆمەڵی ئیسلامیی هەمووی برنجی شۆراوەیەو، هیچ کەم کوڕیی تێدا نیە، ئەوەی لەگەڵ ئێمەبیّ، هەمووی تەواوە، بەڵام ئەوەی لەگەڵ ئێمە نەبیّ، وانیە!! کە ئەوە هەمووی دەمارگیرییە.

---

(١) ئەمەیان درێژەیەکی هەیە، لە سۆنگەی ئەوەوە، کە تێیدا باسی ترسناکترین و باوترین و تەشەنەسەندووترین دەردو نەخۆشیی مسوڵمانان دەکەم، لەم ڕۆژگارەدا، کە دابڕ دابڕ بوون و پەرتەوازەییانە بەهۆی دەمارگیریی (تعصب)یان بە دروشم و ناوونیشانی جۆراوجۆری پەیداکراو و داهێنراوەوە.

یان ئێمە ئیسلامیین و ئەوەی ئیسلامیی نەبێ، مانای وایە ڕەنج بەخەسارە، ئەوەشیان وانیە، ئیسلامیی بەمانا حیزبییەکەی، ئەگەرنا بەمانا زمانەوانیی و حەقیقییەکەی، هەموو مسوڵمانێك هەر دەبێ دوای ئیسلام بکەوێ و ئیسلامیی بێ، بەڵام ئێستا {ئیسلامیی بوون} مەفهوومێکی عورفیی وەرگرتوە واتە: ئەوەی کە لەگەڵ حیزب و لایەنێکی ئیسلامیی دابێ.

نەك هەر ئەوە، بەڵکو خـــوا سبحانە وتعالى تەنـــانەت بەناوی مسوڵمانەتییشەوە، ڕێی لە خۆهەڵکێشان و خۆ پەسندیی گرتوە، وەك دەفەرموێ:

﴿ لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ ۗ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ وَلَا يَجِدْ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ ﴾ النساء.

واتە: بەخۆزگە خواستنی ئێوە و خۆزگە خواستنی خاوەن کتێبەکان نیە، هەرکەسێك خراپە بکات، سزای دەدرێتەوەو لەلایەن خواوەش هیچ سەرپەرشتیار و یارمەتیدەرێکی چنگ ناکەوێ.

هەرکەسێك خراپە بکات، یانی: خاوەن کتێبێك، یاخود ئەهلی ئیسلام، خراپە هەر خراپەیەو، چاکەش هی هەر کەسێك بێ، هەر چاکەیە

هەروەها لەئایەتی (١٧٧)ی سوورەتی (البقرة)دا دەفەرموێ:

﴿ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ ﴾.

واتە: چاکە ئەوە نیە کە ڕوو بکەنە ڕۆژهەڵات یان ڕۆژئاوا، ئەم ئایەتەش لەوبارەوە هاتە خوار، کە مسوڵمانان لەگەڵ نەصرانییەکان و،

جوولەکەکاندا، کێشەیان بوو، قیبلەی کامیان ڕاسترە[1]؟

بەڕاستی برا و خوشکانی بەڕێز! زۆر گرنگە ئێمە تەماشای نێوەڕۆکی مسوڵمانەتیی بکەین، تەنیا تەماشای دروشم و ڕواڵەتەکەی نەکەین، هەروەها دەبێ جگە لەناوی مسوڵمانەتیی و، جگە لە ناوی ئیسلام، هیچ ناوو نیشانێکی دیکە نەکەینە پێناسەی خۆمان و بناغەی دۆستایەتیی و دوژمنایەتیی (أساس الموالاة والمعاداة) بەتایبەت لایەنە ئیسلامییەکان، دەبێ وریابن، دیسان ئەهلی تەریقەت دەبێ وریابن، هەروەها ئەوانەی ناو لەخۆیان دەنێن: سەلەفیی دەبێ وریابن! دوایی باسی ئەوەش دەکەم کە ناوی {سەلەفیی} لەخۆنان، تا چ ڕاددەك ڕەوایە؟ دیارە بەو واتایە، ئەگەر حزبێك دروست بێ، بڵێن: {حیزبی سەلەفیی}، وەك لە میصر هەیە، هیچ ئیشكالی نیە، ئەوە حیزبێكە و تەواو، بەڵام یەكێك بڵێ: من سەلەفییم، بەو واتایەی تەنیا من بەدوای سەلەفی صالح دەکەوم، ئا ئەوە:

یەکەم: خۆهەڵکێشانەو تەزکییەی نەفسی خۆ کردنە.

دووەم: بەچاوی کەم تەماشاکردنی غەیری خۆیە، ئەوەی ئەو ناوە بەکارناهێنێ.

سێیەم: جیاوازیی و پەرتەوازەیی خستنە نێو مسوڵمانانە.

ئێستاش با سەرنجی ئەم چەند دەقەی شەریعەت بدەین:

١- لە سووڕەتی (الحج) ئایەتی (٧٨)دا، خوای بێ وێنە دەفەرموێ:

---

(١) الإستيعاب في بيان الأسباب، ج١، ص٩٧، أخرجه ابن أبي حاتم في تفسيره: ١٥٤١، والطبري في (جامع البيان) (٢/٥٦)، قلنا: وهذا سند ضعيف.

﴿وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦۚ هُوَ ٱجۡتَبَىٰكُمۡ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٖۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمۡ إِبۡرَٰهِيمَۚ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ مِن قَبۡلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيۡكُمۡ وَتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِۚ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱعۡتَصِمُواْ بِٱللَّهِ هُوَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ فَنِعۡمَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَنِعۡمَ ٱلنَّصِيرُ ٧٨﴾.

لێرەدا: ئەو ڕستەیەم مەبەستە کە خوا دەفەرموێ: (هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ مِن قَبۡلُ وَفِي هَٰذَا) واتە: خوا ناوی لێناون مسوڵمان، پێشتر {لە کتێبە پێشووەکاندا} و، لەمەشدا، {واتە: لەم قورئانەشدا، خوا یەك ناوی بۆ ئێوە بەکارهێناوە، کە بریتیە لە مسوڵمانان یانی: ئەوانەی کە بۆ خوا ملکەچن}.

٢- لە سوورەتی (فصلت) ئایەتی (٣٣)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ قَوۡلٗا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ٣٣﴾.

واتە: قسەی کێ چاکترە لە هی کەسێك، کە خەڵك بۆلای خوا بانگ دەکات و، کردەوەی باش دەکات و، دەڵێ: من لە مسوڵمانانم {خۆی لێیان جیا ناکاتەوە!}.

٣- هەروەها لەو بارەوە ئەم فەرموودەی پێغەمبەری خواش (صلی الله علیه وسلم) دێنین: {عن جابر بن عبدالله قال: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم)، وَقَدْ ثَابَ مَعَهُ نَاسٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ حَتَّى كَثُرُوا، وَكَانَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلٌ لَعَّابٌ، فَكَسَعَ أَنْصَارِيًّا، فَغَضِبَ الأَنْصَارِيُّ غَضَبًا شَدِيدًا حَتَّى

تَدَاعَوْا، وَقَالَ الأَنْصَارِيُّ: يَا لَلأَنْصَارِ، وَقَالَ المُهَاجِرِيُّ: يَا لَلْمُهَاجِرِينَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: مَا بَالُ دَعْوَى أَهْلِ الجَاهِلِيَّةِ؟} أخرجه البخاري برقم (٣٥١٩)، ومسلم برقم (٢٥٨٤).

واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لەخۆی و بابی ڕازی بێ، دەڵێ: لە خزمەت پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) چووینە جەنگێك، خەڵكێك لە كۆچكەران لە خزمەتی دابوون زۆر بوون {واتە: زۆربەیان كۆچكەران بوون}، یەكێك لە كۆچكەرەكان پیاوێكی سوعبەتچیی بوو {(لَعَّابٌ) یانی: یاریی و گاڵتەو گەمەی دەكرد، قسەی سوعبەتی دەكرد}، شەقێكی لە یەكێك لە ئەنصارییەكان هەڵدا {بەسوعبەت}، هاوەڵە پشتیوانییەكە زۆر توورە بوو، هەتا بانگی یەكدییان كرد، ئەنصارییەكە گوتی: ئەی ئەنصارییەكان! وەرن بۆ هاوكارییم، كۆچكەرەكەش كەشەقەكەی وەشاندبوو، ئەویش گوتی: ئەی كۆچكەران! وەرن بۆ پشتیوانییم، {ئاوا ڕوو بەڕووی یەكدی بوونەوە} پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ئەوە چییە، بانگەوازیی خەڵكی سەردەمی نەفامیی؟!.

ئنجا تەماشا بكەن! (مهاجرون و أنصار)، هەردووكیان وشەی قورئانیین، بەڵام مادام لەڕووی دەمارگیرییەوە بێ و، بۆ مەبەستێكی خراپ بێ، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە بانگەشەی نەفامیی لە قەڵەمی داوە، كەواتە: ئێمەش ئەگەر بڵێین: ئیسلامیین، بەو واتایە كە ئێمە لە خەڵكی دیكە چاكترین!! بەڵێ ڕێبازەكەمان كە قورئان سوننەتەو شەریعەتە، هەر ئەو ڕاستە، ئەوە هیچ گرێی تێدانییەو هیچ غوباری لەسەر نیە، بەڵام ئەگەر بڵێین: ئێمە وەك خۆمان، لەخەڵك باشترین، بەخوا ئەوە دەعوایەكی نەسەلمێندراوەو دەمارگیرییە، خەڵك

هەیە لەژێر ئەو ناوو نیشانەی ئێمەدا کۆنەبۆتەوەو، ئینسانی زۆر باشیشە، ئێمەش ڕەنگە ئینسانی خراپیشمان تێکەوتبێ، بێگومان وایە، خۆ هەموومان برنجی شۆراوەنین، خوا هەموولایەکمان چاك بکات، دەگونجێ بڵێین: ئێمە بە گشتی خەڵکی چاکترمان زیاتر لە نێودایە لە خەڵکی دیکە، بەڵام بەتەئکید ئێمەش کەم و کوڕییمان هەیە.

چەند قسەیەکی (إبن تيمية) لەو بارەوە:

(إبن تيمية) ڕەحمەتی خوای لێبێ، عیبارەتێکی جوان دێنێ، پێم خۆشە لێی بخوازمەوە، لە درێژەی هەندێ قسەدا دەڵێ:

{بَلْ الْأَسْمَاءُ الَّتِي قَدْ يَسُوغُ التَّسَمِّي بِهَا، مِثْلُ انْتِسَابِ النَّاسِ إلَى إمَامٍ، كَالْحَنَفِيِّ وَالْمَالِكِيِّ وَالشَّافِعِيِّ وَالْحَنْبَلِيِّ، أَوْ إلَى شَيْخٍ، كَالْقَادِرِيِّ والعَدَوِيِّ وَنَحْوِهِمْ، أَوْ مِثْلُ الِانْتِسَابِ إلَى الْقَبَائِلِ : كَالْقَيْسِيِّ وَالْيَمَانِيِّ، وَإِلَى الْأَمْصَارِ، كَالشَّامِيِّ وَالْعِرَاقِيِّ وَالْمِصْرِيِّ، فَلَا يَجُوزُ لِأَحَدٍ أَنْ يَمْتَحِنَ النَّاسَ بِهَا، وَلَا يُوَالِيَ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ وَلَا يُعَادِيَ عَلَيْهَا، بَلْ أَكْرَمُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ: أَتْقَاهُمْ مِنْ أَيِّ طَائِفَةٍ كَانَ}[1].

واتە: ئەو ناوانەی کە دروستە خەڵك بەکاریان بێنێ، وەك ئەوە کە خەڵکێك خۆی پاڵداتە لای یەکێك لە پێشەوایەکان، بۆ وێنە: حەنەفیی {یانی: مەزهەبم حەنەفییەو ئەوشێوە تێگەیشتنەی ئەبوو حەنیفە بۆ هەندێك لە یاساکانی شەریعەت هەیبووە، ئەوەم پێ چاکە}، یان مالیکیی، یان شافیعیی، یان حەنبەلیی، یاخود خۆپاڵدانە لای

(١) مجموع الفتاوى ج٣ ص٤١٦.

یەکێ لەڕێبازەکانی تەصەووف وەك: قادریی و، عەدەویی[1]، وێنەی ئەوانە، یاخود وەك: خۆ پاڵدانە لای تیرەو هۆزەکان، وەك: قەیسیی و یەمانیی، یاخود خۆ پاڵدانە لای شارەکان، وەك شامیی و، عێراقیی و، مصریی، {ئەو ناوانە کە لە ئەصڵدا دروستە تۆ بڵێی: من عێراقییم، من شامییم، فلان تەریقەتم، فلان مەزهەبم}، بەڵام بۆ هیچ کەس دروست نیە کە خەڵك لەسەر ئەوە تاقی بکاتەوەو، دروست نیە لەسەر بناغەی ئەو ناوانە دۆستایەتیی و، دوژمنایەتیی، بەرقەرار بکات، {بۆ وێنە: یەکێك بڵێ: تۆ لە سەر فلان تەریقەتی؟ بەڵێ! کەواتە: تۆ لە گەڵ منی، لەگەڵ فلان تەریقەتی دیکەی؟ بەڵێ، کەواتە: تۆ لەمن دووری، یان خەڵکی فلان شوێنی؟ بەڵێ، کەواتە: ئێمە هاوشارییین و لێك نزیکین، خەڵکی شارەکەی دیکەی؟ بەڵێ، کەواتە: لێك جیاین}، (بل أكرم الخلق عند الله: أتقاهم من أي طائفة كان). واتە: بەڕێز ترینی خەڵك لەلای خوا، پارێزکار ترینیانە، لە هەر کۆمەڵێك بێ و لە هەر لایەك بێ.

ئنجا ئەگەر ئینسان بتوانێ خۆی ئاوا لێبکات، مانای وایە کارێکی گەورەو گرنگی کردوە، چونکە ئێستا ئەو شتانە لە نێو ئێمەشدا هەن: هەلێریی و سلێمانیی، بادینانیی و سۆرانیی، هەروەها لەسەر ئاستی لایەنە ئیسلامییەکان و، لەسەر ئاستی هۆزەکان: ئەوە جافە و، ئەوە خۆشناوە و، ئەوە میرئاودلییە و، ئەوە گەردییەو، ...هتد، هەروەها لەسەر ئاستی نەتەوەکان: کوردو عەرەب و تورك و فارس و

---

(١) (عەدەویی) ناوی ڕێبازێکی سۆفیگەریی بووە، بۆ زانیارییتان! کاتی خۆی باب و باپیرانی یەزیدییەکان شوێن کەوتووی (عدي بن مسافر) بوون، دوایی تووشی لادان بوون و، زۆر زیادە ڕەوییان تێداکردووە، بەو دەردە چوون کە پێی چوون.

...هتد، بەڵكو جاری واهەیە لەسەر ئاستی شتی بچووكتریش: ئایا تۆ وەك فلان كەس بیردەكەیەوە، یان وەك فلانكەس؟! بەڵێ دروستە ئەو ناوانە بەكاربهێندرێن، بەلام نابێ بكرێنە بناغەی دۆستایەتیی و دوژمنایەتیی، ئەگەر نا هیچ ئیشكالی تێدا نیە كە بڵێی: خەڵكی هەولێرم، یان خەڵكی سلێمانییم، یان خەڵكی گەرمیانم، یان خەڵكی كوێستانم، یان فلان كەس لەهجەكەی ئاوایە، ئەوەی دیكە لەهجەیەكی دیكەیە، ئەویان كوردە، ئەوی دیكە عەرەبە، ئەوی دیكە غەیری عەرەبە، ئەوانە هیچیان ئیشكالی شەرعییان تێدا نیە، بەلام ناكرێ بكرێن بە بناغە بۆ دۆستایەتیی و دوژمایەتیی و، لێرەشدایە كە نیشتیمان پەروەریی و نیشتیمان پەرستیی (وطنیة و وثنیة)، لێك جیا دەبنەوە، وەك لە كتێبەكانی خۆمدا باسم كردوە[1]، (وطنیة) ئەوەیە تۆ هاونشتیمانەكانی خۆت خۆش بوێن، بەلام (وثنیة) ئەوەیە مرۆڤ ئەو نیشتیمانەی خۆی بپەرستێ و، هەر كەسێ لە سەر ئەو نیشتیمانەیە، بۆی دەمارگیر بێ و، لە خەڵكی دیكەی پێ چاكتر بێ، با چاكتریش نەبێ، دەمار گیریی بریتیە لەچی؟ بریتیە لەوە كە تۆ خراپی خەڵكەكەی خۆت، پێ لە چاكی خەڵكی دیكە باشتربێ، یان خراپی خۆت، پێ وەك چاكی خەڵك بێ، ئا ئەوە دەمارگیرییە، ئەگەرنا تۆ چاكی خەڵكی خۆتت خۆش بوێ و، ستەمی بۆ لە خەڵكی دیكە نەكەی و، ئەوانیشت خۆش بوێ، ئەوە قەیناكات، ئینسان دەبێ خەڵك و نزیكانی خۆی خۆش بوێن، بۆ وێنە: ئەگەر لە چوار چێوەی تەوژمی ئیسلامییدا برا و خوشكەكانی خۆمان خۆش بوێن و، ڕێزیان لێ بگرین، بۆیان دڵسۆز بین، چ گرفتی نیە، بەلام نەڵێین: ئەوانەی

----

(١) بەتایبەت كتێبی {سۆزی نەتەوایەتیی..} بڕوانە: چاپی چوارەمی/ ٢٠١٨ز، نووسینگەی تەفسیر.

ئێمە هەرچەندە لەچاکەشدا لەگەڵ لایەنێکی دیکە، لەگەڵ خەڵکێکی دیکە، وەك یەکن، بەڵام ئەوانەی خۆمانمان پێ چاکترە! نا، دەبێ چاکەکان وەك یەك تەماشا بکەین، خراپەکانیش وەك یەك.

زانایان دەڵێن: دادگەریی (عدل) بریتییە لە: {التسوية بين المتماثلين، والتفرقة بين المختلفين} ئەو شتانەی وەك یەکن، بە یەکسانیی مامەڵەیان لەگەڵدا بکەین و، ئەو شتانەی کە لێك جیان، مامەڵەی جیاوازیان لەگەڵدا بکەین، ئەوە دادگەرییە.

چەند قسەیەکی گرنگی زانایەکی فەرموودەناسی هاوچەرخ:

(عبدالله بن يوسف الجديع) کەوەك پێشتریش باسم کرد، زانایەکی فەرموودەناسی ئەم ڕۆژگارەیەو، کۆمەڵە کتێبێکی باشی هەن، یەکێك لە کتێبەکانی: (أضواء على حديث افتراق الأمة) {چەند تیشکێك بۆ سەر فەرموودەی پەرتەوازەبوونی ئۆممەت} لەوێدا لەبارەی ئەم مەسەلەیەوە کە: ئایا مسوڵمانان بۆیان ڕەوایە جگە لە ناوی مسوڵمانەتیی ناوونیشانێکی دیکە بۆ خۆیان بەکاربێنن؟ ناوونیشانێکی دیکە بۆ خۆیان بەکاربێنن، بەو واتایە نا، وەك (إبن تيمية) گوتی: ئەوە فڵان مەزهەبە و، ئەوە فڵان تەریقەتە و، ئەوە خەڵکی فڵان شارە، بەبێ دەمارگیریی، بەڵکو دەمارگیرییشیان بۆی هەبێ، ئایا دروستە؟ لەوبارەوە دەڵێ:

{إن قواطع الأدلة من الكتاب والسنة جاءت بالأمر بالإجتماع والوحدة، ومنعت من التفرق والإختلاف، وذلك تحت شعار الإسلام لا غير، قال تعالى: ﴿ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٩﴾ ﴾آل عمران، وهذا الإسم كافٍ لاحتواء جميع من

انتمى إليه، وبمجرد هذه النسبة، تثبت أحكام الولاء والبراء، وَمَنْ ثَبَتَتْ له، لم تُزَلْ عنه إلا بيقين، فيلحق بعده بغير المسلمين، ومجرد هذا الإسم مُلْزِمٌ لكل من انتمى إليه، أن يكون على صفة أهله المبيَّنة، بأيسر عبارة في الكتاب والسنة، يدركها الأعرابي الأمي، كما يفهمها الفقيه المتخصص، لكن فينا اليوم طوائف من الناس لاتُقْنِعُهم هذه النسبة، حتى يقولَ قائلهم: لايكفي مجرد الإنتساب للإسلام، حتى تقول: أنا من أهل السنة والجماعة، ويعَلِّلُ ذلك بأن أهل السنة، وأهل البدعة، يتفقون في الإنتساب إلى الإسلام، فكيف يتميز الحق من الباطل، والبدعة من السنة، إن لم يكن بإنتمائها المميِّزِ له عن أهل البدعة، فجاء غيره فرأى طوائف من الناس انتسبت إلى السنة، وهي من أهل البدع، فقال: (لا يَكفي أن تنتمي إلى أهل السنة، حتى تقول على منهج السلف)، بنفس العلة السابقة لصاحبه، فافترق مُدَّعو السلفية في سلفيَّتهم، فجاء ثالث ليقول: لايكفيك أن تكون سلفيًّا حتى تقول: على منهج فلان وفلان، ويُسمِّي شيُوخَهُ}[1].

واتە: بەڵگە یەکلاییکەرەوەکان لە قورئان سوننەت فەرمانیان کردوە، بە کۆبوونەوە و یەکڕیزیی و، ڕێیان گرتوە لە پەرتەوازەیی و ڕاجیایی و ناکۆکیی، ئەویش هەمووی لە ژێر ناوونیشانی ئیسلامدا، جگە لەوە نا، وەك خوای بەرز دەفەرموێ:

﴿ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَـٰمُ ﴿١٩﴾ ﴾ آل عمران[2].

ئەم ناوەش بەسە بۆ ئەوە کە: هەموو ئەوانەی پاڵ دەدرێنە لای، کۆیان بکاتەوە، بەتەنیا بەو ناوە، هەموو یاسایەکانی دۆستایەتیی

---

(١) أضواء على حديث افتراق الأمة، ص ١١٢، ١١٣.

(٢) پێم وایە ئەگەر ئایەتەکەی سووڕەتی حەجی هێنابایە باشتر بوو.

و دوژمنایەتیی دەچەسپن و، هەرکەسێك ئەو ناوەی بۆ چەسپی، ئەو ناوەی لە سەر لاناچێ مەگەر بەبەڵگەیەکی دڵنیاکەر، ئەو کاتە بە نامسوڵمانانەوە پەیوەست دەکرێ بەبەڵگەیەکی دڵنیاکەر، ئنجا تەنیا ئەم ناوە: (واتە: ناوی مسوڵمانەتیی، ئیسلام) پابەندکەرە بۆ هەرکەسێك پاڵ دەدرێتە لای، کە دەبێ بە پێی ئەو خەڵکە بێ کە سیفەتەکانیان بە ڕوونیی بەیان کراون لە قورئان و سوننەتداو، ئەوە کابرایەکی ئەعرابیی نەخوێندەوار تێی دەگات، هەروەك چۆن بابایەکی شارەزای پسپۆڕیش تێی دەگات، {بۆ وێنە: کە گوتت: مسوڵمان! مسوڵمان، ئەهلی ئیسلام! ئەهلی ئیسلام} بەڵام ئەمڕۆ کەسانێك هەن لە نێو ئێمەدا {مەبەستی پێ هەندێك لەوانەیە کە خۆیان ناو ناوە: سەلەفیی، زیاتر مەبەستی پێ ئەوانە} ئەم نیسبەتە، ئەم خۆ پاڵدانە لای ناوی مسوڵمانەتیی، قەناعەتیان پێ ناهێنێ، هەتا یەکێکیان دەڵێ: تەنیا خۆ پاڵدانە لای ئیسلام، تەنیا ناوی مسوڵمانەتیی بەکارهێنان، تەواو نیە، تاکو نەڵێی: من لە ئەهلی سوننەت و جەماعەتم!! ئەوەش بەبەڵگە دێنێتەوەو بیانوو بەوە دێنێتەوە، دەڵێ: چونکە ئێستا هەر کام لە ئەهلی سوننەت و ئەهلی بیدعەت، لەوەدا یەك دەنگن، کە خۆیان پاڵدەدەنە لای ئیسلام و، دەگوترێ: مسوڵمان {چ بیدعیی بێ، چ سوننیی بێ} ئنجا حەق و باتیڵ چۆن لێك جیاببنەوەو، بیدعەت و سوننەت چۆن لێك جیاببنەوە، ئەگەر بەهۆی ئەوەوە نەبێ، کە نیشانەیەکی جیاکەرەوە بۆخۆی بەکاربێنێ {بڵێ: من ئەهلی سوننەتم، یان ئەهلی سوننەت و جەماعەتم}؟!

بەڵام لێرە ڕاناوەستێ و یەکێکی دیکە دێ، تەماشا دەکات خەڵکێکی زۆر دەڵێن: ئەهلی سوننەت و جەماعەتین و، ئنجا لەنێو ئەو بازنەیەشدان

و، هەر بە ئەهلی بیدعەتیش لەقەڵەم دەدرێن، ئەویش دەڵێ: ئەوە تەواو نیەو، بەتەنیا بەوەندە مەدار ساز نابێ، بڵێی: من ئەهلی سوننەتم، هەتا نەڵێی: لەسەر مەنهەجی سەلەفم، بەهەمان هۆکاری پێشێ {ئەوەی پێشێ، ناوی لە خۆی نا: سوننیی، بۆ ئەوەی خۆی لە ئەهلی بیدعەت جیابکاتەوە، ئەمەشیان ناو لەخۆی دەنێ: لە سەر مەنهەجی سەلەف، بۆ ئەوەی خۆی لەو سوننییانە جیابکاتەوە، کە تووشی بیدعەت بوون} ئنجا دواییش بانگەشەکەرانی سەلەفییەتیش لە سەلەفییەتەکەیاندا پەرتەوازە دەبن و یەکێکی سێیەم دێ، دەڵێ: ئەوەندەت بەس نیە، ناو لە خۆت بنێی سەلەفیی {چونکە لە نێو سەلەفییانیشدا، سەلەفیی ئەلبانیی هەیە، بن بازیی هەیە، هی یەمەنیی هەیە، هی عێڕاقیی هەیە، سەلەفیی حیزبیی هەیە، هی ناحزبیی هەیە، هەرخوایان یەکە}، بۆیە دەبێ بڵێی: لە سەر مەنهەجی فلانکەس و فلانکەسم و ناوی شێخەکانی دێنێ!

قسەکەی زۆر جوانە بەڕاستیی، ئەوە هەرگیز تەواو نابێ، دەبێ مسوڵمانان وەك (ئەمیبا)[1] هەر خەریکی دابەش بوون و پەرتەوازە بوون بن.

کەواتە: چارەسەر هەر ئەوەیە، کە ئێمە ئەو ناوەی خوا لێی ناوین، هەر ئەو ناوە بەکاربێنین، ئێمە مسوڵمانین: ﴿ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴾، تۆ چیی؟ منیش مسوڵمانم، ئنجا هەیە مسوڵمانی باشە و، هەیە مسوڵمانی خراپ.

---

(١)) (ئەمیبا) ژیانداریکی یەك خانەیی (وحیدة الخلیة)یەو دەبێتە دووان و چوار و هەشت و ...هتد.

وەك خوا سبحانه وتعالى لە سوورەتی (فاطر)دا، دەفەرمویّ:

﴿ ثُمَّ أَوْرَثْنَا ٱلْكِتَٰبَ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۖ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ بِٱلْخَيْرَٰتِ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ﴿٣٢﴾ ﴾.

واتە: دوایی کتێبی خۆمان کردە میراتی ئەو کەسانەی هەڵمان بژاردبوون لە بەندەکانمان، هەیانە ستەمیان لە خۆی کردووە، هەیانە میانجییەو، هەیانە پێشکەوتۆتەوە لە چاکەکارییدا بە مۆڵەتی خوا.

دوایی دەگونجیّ پۆلێن بکرێن، بەڵام دەبیّ یەك ناو بەکار بهێندریّ، کە ناوی مسوڵمانەتییە، وەك خۆناساندن. ئەمما دوایی لە نێو بازنەی مسوڵمانەتییدا، ئەوە فڵان لایەنی ئیسلامییە، ئەوە فیسارە، ئەوە فڵان تەریقەتە، ئەوە فڵان مەزهەبە، ئەوە خەڵکی فڵان شارە، ئەوە فڵان هۆز و عەشیرەتە، هیچ کێشە نیە؟ گرنگ ئەوەیە دەمارگیریی بۆی نەبیّ و، نەیکاتە بناغەیەك دۆستایەتیی و دوژمانیەتیی لەسەر بکات، ئێمە وەك تەوژمی ئیسلامیی، ئایا هەرچی تەوژمی ئیسلامیی بیّ، هەمووی چاکە و، ئەوەی دەرەوەی تەوژمی ئیسلامیی خراپە؟! ئەگەر بڵێین: بەڵیّ، ئەوە ئەو دەمارگیرییەیە کە لێی دەترسێین و بێگومان هەڵەیە.

هەروەها لە بازنەیەکی بەرینتردا: ئایا هەرچی گوتی: مسوڵمانم، هەمووی چاکەو هەرچی سیفەتی باشە، لە مسوڵماناندا کۆبۆتەوەو، هەرچی سیفەتی خراپیشە، لە نامسوڵماناندا کۆبۆتەوە؟ بێگومان: نەخێر، ئەوەش وانیەو، هەیە نامسوڵمانیشە، بەڵام سیفەتی باشی هەن و، هەیە مسوڵمانیشە، بەڵام سیفەتی خراپی هەن، بەڵیّ مسوڵمان ئەگەر بەڕاستیی مسوڵمانی باش بیّ، هەموو سیفەتەکانی باش دەبن، بەڵام

مسوڵمانەکان هەموویان مسوڵمانی ڕاست و ساغ نین، چونکە هەرچی عەلمانیی و خەڵکی دیکەش هەیە، لە وڵاتی ئێمە و وڵاتانی دیکەشدا، ئەوانیش هەموویان لەسەر ئیسلام حیسابن، ئنجا ئایا دەبێ ئەوانە بکرێنە پێوەر بۆ مسوڵمانەتیی؟ نەخێر، چونکە ئیسلام لەسەریان قەرزار بۆتەوە!

زاراوەی (ئەهلی سوننەت و جەماعەت) و نازناوی سەلەفیی:

(عبدالله بن یوسف الجدیع) لە بارەی زاراوەی {ئەهلی سوننەت و جەماعەت}ەوە، کە ئایا لە چییەوە هاتووە، ئایا زاراوەیەکی شەرعییە، یان بیدعییە؟ هەروەها لەبارەی لەقەبی سەلەفییەتەوە، هەندێ قسەی دیکە دەکات، دەڵێ:

{ أ- حول نسبة (أهل السنة والجماعة):

ما أصل هذا التركيب؟ وهل هو مصطلح شرعي أم بِدعيٌّ؟ هذا التركيب لا يُعْرَفُ وروده في الكتاب والسنة، كاسمِ عَلَمٍ لطائفة من الناس، ويُروى في تفسير قوله تعالى ﴿ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ﴿١٠٦﴾ ﴾ آل عمران، (تبيضُّ وجوه أهل السنة، وتسودُّ وجوه أهل البِدَع)، وروي في حديث مرفوع وموقوف، ولايصحُّ، بل الأشبه أن يكون موضوعاً، ولو صحَّ، فليس فيه أنه أريد به لقبٌ لطائفةٍ مخصوصة، إنما عُنِيَ به عامة أهل الإسلام، الذين لم يزالوا على المتابعة للنبـيّ والبقاء مع جماعة المسلمين.

ب- حول لقب السلفية:

أصل هذا اللقب: النسبة إلى (السّلف)، ولم يُعْرَفْ في تأريخ المسلمين كلقبٍ تتميّز به طائفةٌ من الناس إلى عصرنا الحاضر، وإنما استعمل في كلام العلماء على غير سبيل النسبة، وأريد به منهاج الجماعة الأولى، واتِّباعها

العاصِم من التفرق، ويقصره كثير من العلماء على قرون الخيرية التي قال فيها النبـي (صلى الله عليه وسلم): {خَيْرُ أُمَّتِي الْقَرْنُ الَّذِينَ يَلُونِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ } أخرجه مسلم برقم (٢١٠)، وهي جيل الصحابة والتابعين، وأتباع التابعين.

مع أن لفظ (السلف) أعم في معناه من ذلك، لكنهم حين أرادوا به معنى مخصوصاً، قصروه عليه، ولا يفترق في معناه عن المعنى الذي استخدم له لفظ (الجماعة)، والإعتقاد والمنهج والهدْيُ الذي كانوا عليه، هو الحق الذي لا تُسْعَد الأمة إلاّ به، وهذا المعنى ليس من حق طائفة أوأخرى أن تستقلَّ به، إنه معنى ومضمون، وليس زَيّاً أو شكلاً، وأنت تَعْجِز أن تصنع من المعاني تماثيل، مهما تصوّرتها، ومن ثمَّ فَتَعْجِزُ أن تجعل ذلك المعنى العظيم قابلاً للتجسُّد في بدنك لتقول: (أنا سلفيٌّ)}![1].

واتە: ئەم زاراوەیە: (أهل السنة والجماعة) نە لەقورئان و نە لەسوننەتدا نەهاتوە[2]، ئەم تەرکیبە لە قورئان سوننەتدا نەهاتوە، وەك ناوێکی عەلەم بۆ کۆمەڵێك لە خەڵك کە پێی بناسرێن.

لەمانا لێدانەوەی قسەی خوای بەرزدا کە دەفەرموێ: ﴿ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ﴾ ئەمە گێڕدراوەتەوە، کە هەندێك دەیبەنەوە بۆ (إبن عباس) لە تەفسیرەکاندا، کە گوایە گوتوویەتی: {(تَبْيَضُّ وُجُوهٌ) أهل السنة، (وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ) أهل البدعة}، ڕووی ئەهلی

---

(١) هەمان سەرچاوە، ص ١١٤- ١١٩.

(٢) یەکێکتان نەڵێ: ئەوە نیە خوا دەفەرموێ: ﴿ سُنَّةَ ٱللَّهِ فِى ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلُ ﴾ الأحزاب: ٦٢، هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {عليكم بسنتي} واتە: (عليكم بطريقتي)، چونکە مەبەست لە هیچ کامیان، ئەم واتایە نیە.

سوننەت سپی و ڕۆشن دەبێ و، ئەوانەی ئەهلی بیدعەتن، ڕوویان ڕەش دەبێ، ئەم قسەیە هەم بە مەرفووعی گێڕدراوەتەوە، {(مرفوع) واتە: پاڵدراوەتە لای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)}، هەم بەمەوقووفی، {واتە: گەیەندراوەتە هاوەڵ و بەرز نەکراوەتەوە بۆ لای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)} بەڵام نە بەمەوقووفیی و نە بەمەرفووعیی، ڕاستە {واتە: نە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی، نە هاوەڵ}، بەڵکو زیاتر وا پێدەچێ هەڵبەستراو بێ[1]، ئنجا ئەگەر ڕاستیش بێ، بەڵگەی تێدا نیە لەسەر ئەوە کە ببێتە نازناو بۆ خەڵکێك کە پێوەی بناسرێن، کۆمەڵێکی دیارییکراو، بەڵکو بەگشتیی مەبەست پێی ئەهلی ئیسلام بووە، ئەوانەی کە بەدوای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کەوتوون و، لەگەڵ کۆمەڵی مسوڵماناندا ماونەوە.

{ئەوە بەنسبەت ئەهلی سوننەت و جەماعەتەوە، بۆیەش من لەسەرەتای کتێبی حەوتەم دا، قسەی ئیمام ئەحمەدو ژمارەیەك لە ئیمامەکانم هێنا کە دەڵێن: جەماوەری مسوڵمانان، ئەوانەن کە هیچ نازناوێکیان نیە، هەر مسوڵمان و تەواو، بەڵام ئەهلی بیدعەت ناویان لە خۆیان ناوە: شیعە و خەواریج و مورجیئە و قەدەرییە و ئەوانە، ئەمما زۆربەی مسوڵمانان ناوێکی دیکەیان لە خۆیان نەناوە}.

---

(١) هەرواشە، چونکە ئەهلی سوننەت و بیدعەت، کەی پەیدابوون؟ دوو سێ سەدە دوای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، ئەدی چۆن خوای پەروەردگار باسی ئەهلی بیدعەت دەکات لەوێدا؟! ئایەتەکە مەبەست پێی گشتییە، واتە: ئەو ڕۆژەی کە ئەهلی ئیمان ڕوویان سپیی و نوورانیی دەبێ و، ئەهلی کوفر ڕوویان ڕەش دەبێ، ئیدی بۆچی دەیبەیە سەر موعتەزیلەو مورجیئە و ئەوانە، خوای پەروەردگار باسی ئەو وردە بابەتانەی نەکردووە!!

بەنسبەت نازناوی سەلەفییەتەوە: بناغەی ئەم نازناوە، پاڵدانە بۆلای وشەی سەلەف، سەلەف یانی: پێشین، ئەوەی کە لەپێشەوە بووەو، لە مێژووی مسوڵماناندا هیچ کۆمەڵێك لە مسوڵمانان، هەتا ئەم سەردەمەی ئێمە، بەم نازناوە نەناسراوە. {بۆ زانیارییتان بزووتنەوەی وەهھابیی وەك دوایی باسی دەکەم، دەزانن ناویان چی بووە؟ (أهل التوحيد) بەڵام خەڵك پێی گوتوون: وەھھابیی، بۆخۆشیان نەیان گوتوە: سەلەفیی، بەس گوتوویانە: ئێمە لە سەر ڕێبازی سەلەفین، بەڵێ ئەم وشەیە بەکارھاتوە: لەسەر ڕێبازی سەلەفی باش (على منهاج السلف الصالح)، بەڵام کەس نەیگوتوە من سەلەفییم، لەوە عاقڵتر بوون، بێن خۆیان لەو هەموو مسوڵمانانە جیا بکەنەوەو بڵێن: بەس ئێمە بەدوای سەلەفی صالح کەوتووین، بۆچی خەڵکی دیکە بەدوای هەڵلای مام کوێخا کەوتوە؟! ئەدی ئێمە بەدوای سەلەفی صالح ناکەوین؟ ئەو سەلەفی صاڵحەت بۆچی لەسەر خۆت تاپۆکردوە، ئنجا تۆ تا چ ڕاددەیەك ڕاست دەکەی؟ ئنجا چۆن دەبێ ئینسان هێندە مەدحی خۆی بکا، بڵێ: هەر من دوای پێشینی چاك کەوتووم؟ بێگومان هیچ زانایەکی موعتەبەر و، عاقڵی پێشێ، شتی وای نەگوتوە، هی دواییش، ئەوە شتێکی دیکەیە!}[1].

ئنجا کە لەقسەی زانایاندا بەکارھاتوە، بۆ پاڵدران (نسبة) بەکار نەھاتوە {بۆ لای کۆمەڵێکی دیاریی کراو}، بەڵکو بەکارھێنراوە بۆ بەرنامەی کۆمەڵی یەکەم، {کۆمەڵی سەرەتای ئیسلام گوتوویانە: ئەوان پێشین بوون}، ئەوانەی کە بەدوای ئەو ڕێبازە کەوتوون، کە پارێزەر بووە لە پەرتەوازەیی، زۆریش لە زانایان ئەو نازناوەیان کورت

---

(١) ئەوەی نێوان کەوانەکان {} زیادەی خۆمە.

هەڵێناوە لەسەر {سێ} سەدە چاکەکان، کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: باشترینی ئۆممەتم ئەو سەدەیەن، کە لە دوای من دێن، دوایی، ئەوانی دوای ئەوان، پاشان ئەوانی دوای وان {کە بەپێی ئەوە جیلی هاوەڵان خوا لێیان ڕازی بێ و، شوێنکەوتووان (تابعین) و شوێنکەوتووانی شوێنکەوتووان، (أتباع التابعین) دەگرێتەوە}، هەرچەندە وشەی (سلف) مانایەکەی گشتییترە {ئێستا بەنسبەت ئێمەوە: جیلی پێش ئێمە، سەلەفی ئێمەن و، جیلی پێش وان، سەلەفی وان بوون}، بەڵام ئەگەر بە مانایەکی تایبەت بەکار بهێندرێ {واتە: ئەو سێ سەدەیە}، ئەو کاتە وشەی (سلف) لەگەڵ وشەی کۆمەڵ (جماعة) و ئەو ئیعتیقاد و ڕێبازو بەرنامەیەی لە سەری بوون، هەموویان یەك واتا دەگەیەنن، ئەویش ئەو هەقەیە کە: ئۆممەت تەنیا بەوە بەختەوەر دەبێ {واتە: ئەو ڕێباز و ڕێ و شوێنە، کە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) گرتوویەتە بەر، هاوەڵانیش بەدوایداو شوێن کەوتووان و شوێنکەوتووانیشیان بەدوایاندا، ئەو سێ سەدەیە}، ئەم مانایەش {واتە: گرتنی ڕێبازی پێشینی چاك} هیچ کۆمەڵێك لە مسوڵمانان بۆی نیە بڵێ: من پێی تایبەتمەندترم و بڵێ: ئەو ناوە تەنها بۆمن بەکاردێ، چونکە ئەوە مانایەکەو نێوەڕۆکێکە، نەك شێوە و دیمەنێك، ئنجا تۆ هەرچەندە هەوڵ بدەی، ناتوانی مانایەکان بکەی بەپەیکەرێك، یاخود بیانکەی بەپۆشاکێك و بەبەر خۆتیاندا بکەی، بۆیە ناگونجێ ئەو مانایە مەزنە لە خۆتدا بجەستێنی و بڵێی: من سەلەفییم. {واتە: من بەدوای پێشینی چاك کەوتووم}.

بەندەش ئەوەی دەخەمە پاڵ، دەڵێم:

١)- هەرکەسێك بڵێ: من سەلەفییم، بەو واتایە کە بەدوای پێشینی چاك دەکەوم، ئەوە مەدحی خۆی دەکات، خواش دەفەرموێ:

﴿ فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ٣٢ ﴾ النجم.

واتە: خۆتان پێ چاك نەبێ، خوا دەزانێ کێ پارێز لەخوا دەکات.

زانایانی ئەهلی سوننەت و جەماعەت دەڵێن: ئەگەر پێت گوترا: ئایا تۆ بڕواداری؟ دەبێ بڵێی: (إن شاء الله) ئەگەر خوا حەز بکات ئیماندارم، بەڵام ئەگەر پێت گوترا: ئایا تۆ مسوڵمانی؟ دەبێ بڵێی: بەڵێ، چونکە مسوڵمانەتیی: شایەتمانە، هێناوتە و، نوێژە، دەیکەی و، ڕۆژووی ڕەمەزانە، دەیگری و، زەکاتە، دەیدەی و، حەجە دەیکەی، بەڵام کە گوتت: بڕوادار (مؤمن)م یانی: لە لای خوا پەروەردگار بەهەشتم بۆ دانراوە، ئنجا ئایا ئەوە: ناکاتە مەدحی خۆکردن و، ناکاتە ئەوەی کە تۆ بانگەشەی غەیب دەکەی، کە خاتیمەت بەخێر دەبێ؟!

٢)- ئنجا بابای سەلەفیی کە دەڵێ: من لەسەر ڕێی سەلەفی صاڵحم! ئایا ڕاست دەکات؟! سەلەفی صاڵح هەڵوێستیان، ئەخلاقیان، هەڵسوکەوتیان، عیبادەتیان، تاعەتیان، تێگەشتنیان، برایەتییان لەگەڵ خەڵکدا چۆن بووە؟! پێشینی چاك خۆیان پاراستوە لەوەی کە مسوڵمانێك ببوغزێنن، یان مسوڵمانێك بەکەم تەماشا بکەن، بەڵام زۆر لەوانەی کە خۆیان ناو دەنێنن سەلەفیی، خۆیان بەزل دەگرن و بەچاوی کەمتر تەماشای خەڵکی دیکە دەکەن!

٣)-ئنجا وێڕای خۆ پەسندیی: ئەم جۆرە ناو لەخۆنانە، خۆ جیاکردنەوەشە لە مسوڵمانان.

بەڵام ئەگەر سبەینێ حیزبێکی سەلەفیی لەم هەرێمی کوردستانە لە عیراق، لەهەر جێیەکی دیکەی دنیادا، دروست بێ، ئەو کاتە هیچ گرفتی نیە، چونکە حزبێکی سیاسییە، بەڵام ئێستا کە دەڵێ: من سەلەفییم و وەك دینداریی و مسوڵمانەتییش دەیڵێ، نەك وەك کارو چالاکی حیزبیی و سیاسیی، یانی: تەنیا من شوێن سەلەفی صاڵح کەوتووم و، خەڵکی دیکە بەدوای سەلەفی صالح ناکەوێ!

بەڕێز گیان! دەگونجێ بەدوای سەلەفی صالح بکەوی و، ناوەکەش لە خۆت نەنێی، هەروەك دەشگونجێ ناویش لە خۆت بنێی و بەدواشیان نەکەوتبی، پاکەتێکی خوێ لە سەری بنووسە: هەنگوین، کە لێت تامکرد، هەر سوێر نیە؟! زانایان گوتوویانە: (العبرة بالمحتويات والمضامين، وليست بالأسماء والعناوين).

هەشتەم

خۆپاك و چاككردنی بەردەوام (تزكية النفس)

ئەمیش یەكی دیكەیە لە سیفەتەكانی {زۆربەی مسوڵمانان} كە هەمیشە لەگەڵ نەفسی خۆیاندا خەریكن و، لە شەڕی نەفسیان دڵنیانین.

با لەو بارەوە سەرنجی ئەم ئایەت و فەرموودانە بدەین:

١- خوا سبحانه وتعالی دەربارەی تەزكیەی نەفس، ئاوا دەفەرموێ:
﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا (٧) فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا (٨) قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا (٩) وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا (١٠)﴾الشمس.

واتە: سوێند بە نەفس و بەوەی كە هێناویەتە دی {یان پێكی هێناوەو ڕێكی خستوە}، خراپەكاریی و پارێزكاریی فێركردوە، بەدڵنیایی ئەو كەسەی كە نەفسی خۆی پاك و چاك كردوە، سەرفرازە، ئەو كەسەی نەفسی خۆی خستۆتە بن چڵك و چەپەڵ و زبڵی گوناح و تاوان، پەشێمانە.

٢- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) لە فەرمایشتێكدا دەفەرموێ:
{أَللهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا}
أخرجه مسلم برقم (٧٣).

واتە: ئەی خوایە! تەقوا بە نەفسم ببەخشە، تۆپاكی بكەو چاكی بكە، تۆ باشترین كەسێكی كە پاك و چاكی بكەی، تۆ سەرپەرشتیار و پشتیوانی نەفسەكەمی.

٣- هەروەها پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرمویّ: {اتَّقِ اللَّهِ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ} أخرجه الترمذي برقم (١٩٧٨)، وأحمد برقم (٢١٣٥٤).

واتە: لە هەرشوێنێك و لە هەرحاڵێكدا هەی، پارێز لە خوا بكەو، بەدوای خراپەدا چاكە بكە دەیسڕێتەوەو، بەڕەوشتی جوان مامەڵە لەگەڵ خەڵكدا بكە.

برا و خوشكە خۆشەویستەكان! {تەزكیەی نەفس} وەك پێشتر ئاماژەم پێدا: هەم لە كتێبی: {ڕێگای صاڵح بوون و بەرەو خواچوون} و، هەم لە كتێبی {گیانی ژیان} و، هەم لەو مەوسووعەیەشدا كە بەعەرەبیی نووسیومە[1]، ئەندازەیەكی باشم لەو بارەوە قسەكردوە، ئەو بابەتە بابەتێكی زۆر قووڵەو، بەڕاستی زۆر زۆریش شتێكی بنەڕەتییە، بۆ هەموو مسوڵمانێك، بەتایبەتیی بۆ ئێمەمانان كە دەمانەوێ ئیسلام ببووژێنینەوە، ڕێبازی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بگرین و، خەڵك بخەینە سەر ڕێبازی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، زۆر زۆر گرنگە ئاگامان لەخۆمان بێ، واتە: ئاگامان لەنەفسی خۆمان بێ، چونكە خوا سبحانه وتعالی نەفسی بەشەری وادروست كردوە، دەتوانێ زۆر زۆر بەرز بچێ، جگە لەپلەی پێغەمبەرایەتیی، كە بەخشراو (وهبي)یە و وەدەستهێنراو (كسبي) نیەو، بە موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) پێغەمبەرایەتیی كۆتایی پێ هاتوە، جگە لەوە، مرۆڤ هەموو شتێكی لە تواناداهەیە.

---

(١) بڕوانە: (الكتاب العاشر...) الطبعة الثانية، كە پوختەكەیمان لە بەشی دووەمی كتێبی شەشەمی ئەم مەوسووعەیەدا بەكوردیی هێناوە.

هەروەها بەرەو خواریش: مرۆڤ دەتوانێ زۆر زۆر شۆڕبێتەوەو زۆر خراپ بێ، تەنیا مرۆڤ ئەو توانایەی هەیە، زۆر جار ئەم وێنەیەم هێناوەتەوە: بەلای چاكەو بەرزییدا: فریشتە بەس دەتوانێ فریشتە بێ، بەلای خراپەو نزمییشدا: (حاشای مەقام) گوێدرێژ هەر دەتوانێ گوێدرێژ بێ، سەگ هەر دەتوانێ سەگ بێ، پشیلە هەر دەتوانێ پشیلەبێ، ئنجا هەرگیز سەگێكت دەست ناكەوێ مقابیلی هەزار سەگ بێ، ئەسپێك نیە بەرامبەری هەزار ئەسپ بێ، بەڵام ئایا مرۆڤ نیە بەرامبەری هەزار مرۆڤ؟ بگرە مرۆڤ هەیە یەك ئۆممەتە:

﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ ﴾ النحل.

هەروەها ئایا مرۆڤ نیە لەخراپەدا، بتوانێ بەقەدەر هەزار نەفەر خراپ بێ؟ با، مرۆڤی خراپ دەتوانێ لە زۆر دڕندان خراپتربێ، مرۆڤ دەتوانێ لەیەك كاتدا وەك سەگ بێ، سیفەتی خراپی سەگی تێدابێ، وەك گورگ بێ، وەك مەیموون بێ، وەك بەراز بێ، دەتوانێ كۆمەڵێك سیفەتی خراپی كە لە دڕندەكاندا بڵاوكراونەوە، لە خۆیدا كۆیان بكاتەوە.

هەروەك دەشتوانێ لە یەك كاتدا كۆمەڵێك سیفەتی زۆر بەرز و جوان كە هی فریشتانن، لە خۆیدا كۆیان بكاتەوە، بەچی؟ بە حەقیقەت هەربەوە لەگەڵ نەفسی خۆیدا خەریك بێ.

ئنجا وشەی (تزكیة) سێ واتایان دەگەیەنێ: هەم گەشە كردن و نەش و نما دەگەیەنێ، هەم بژار كردن و پاك بوون، هەم بە پێز بوون و چاك بوون (النمو، والطهارة، والصلاح)، (تزكیة) هەرسێكیان دەگرێتەوە[1]، بۆیەش من وشەی {پاكیی و چاكیی}یم، بۆ بەكار هێناوە.

---

(١)) المعجم الوسیط، لفظ: (زكی)، ص ٣٩٦.

نۆیـــەم

دنیا بەکەمگرتن و دواڕۆژ هەڵبژاردن
(الزهد في الدنيا وإيثار الآخرة)

ئەمیش سیفەتێکی دیکەی جەماوەری مسوڵمانانە، کە هەمیشە دنیایان بەکەم گرتوەو، دوا ڕۆژیان بەسەر دنیادا هەڵبژاردوە.

دنیا بەکەمگرتن یانی چی؟ زۆر کەس وشەی (زُهد)ی بەهەڵە لێکداوەتەوە، وەك لە هەندێك کتێباندا هاتوەو، مامۆستایان زۆرجار دەڵێن: (زهد): دنیا نەویستیی!! بەڵام لەئیسلامدا {دنیا نەویستیی} نیە، ناگونجێ دنیات نەوێ، بەڵام دەبێ دنیا بەکەم بگری، ئنجا ئایا: دنیا بەکەمگرتن، لە گەڵ هەژارییدا پێکەوەن؟ نا، دەگونجێ ئینسان زۆر دەوڵەمەند بێ و، دنیا بەکەمگر (زاهد) بێ و، دەشگونجێ زۆر هەژاربێ و دنیا پەرستیش بێ، بۆیە یەکێك لە زانایان پێناسەیەکی زۆر جوانی زوهد دەکات، دەڵێ: (ليس الزهد أن لا تملك شيئاً، وإنما الزّهد أن لا يملكك شيء) زوهد ئەوەنیە تۆ هیچت نەبێ، زوهد ئەوەیە هیچ شتێك تۆی نەبێ، زوهد ئەوەنیە تۆ خاوەنی هیچ شتێ نەبی، زوهد ئەوەیە هیچ شتێك خاوەنی تۆ نەبێ، تۆ نەبی بە کۆیلەی شتەکان، ئەگەرنا باشتت هەبێ، ئایا دەتوانین بڵێین: پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم) کە بەیەك جار هەزار (١٠٠٠) سەر مەڕی بەخشیوە، سەد (١٠٠) حوشتری بەخشیوە، دەتوانین بڵێین: زاهید نەبووە؟! بەڵکو ئەو سەروەری زاهیدان بووە، ئایا دەتوانین بڵێین: داود و سولەیمان سەلامی خوایان لێبێ، کە حوکمڕان بوون، زاهید نەبوون؟ نەخێر زاهید بوون،

بەڵێ زۆر دەوڵەمەند بوون، زۆر خاوەن ئیمکانیەت بوون، بەڵام دنیایان پێ کەم بووە، کەسی وا هەیە دنیای هەرنیە، بەڵام دنیای زۆر لەلا گەورەیە، هی واش هەیە دنیاشی زۆر هەیە، بەڵام لە لای بچووکە، ئەگەر دنیایەکەت لە گیرفانتدا بێ و نەیخەیە نێو دڵت، ئەوە مانای وایە ئەگەر زۆریش بێ، هەر لەلات بچووکە، بەڵام ئەگەر خستتە نێو دڵتەوە، ئەگەر زۆر کەمیشت هەبێ، دنیات هەر لەلا گەورەیە، بۆیە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە دوعایەکدا دەفەرموێ: {وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا، وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا} رواه الترمذي برقم (٣٥٠٢)، وحسن الألباني.

واتە: خوایە! دنیا مەکە بەگەورەترین خەفەتمان و، مەیکە بە ئەو پەڕی زانیارییمان.

یانی: عەقڵمان با تەنیا هەتا ئەوپەڕی سنووری دنیا بڕنەکا، با دنیا وەك خۆی ببینین.

بەڵام بێگومان دنیا نەویستیی لە ئیسلامدا نیە، دنیا نەویستیی واتە: تۆ دنیا ڕەفز بکەی و پشتی تێ بکەی، کە لە ئیسلامدا شتی وانیە، هەموو پێغەمبەران سەلامی خوایان لێبێ، هاتوون دنیا چاك بکەن، هاتوون دنیا ڕێك بخەن، کەواتە: دنیا زۆر گرنگە لەڕووە مەعنەوییەکەیەوە، ئەدی ئەو ئایەتانەی کە دەفەرموون:

﴿إِنَّمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ﴿٣٦﴾﴾ محمد.

﴿وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ﴿٣٢﴾﴾ الأنعام.

مەبەست پێیان چییە؟! ئەمە لەڕووە مادییەکەیەوە، بە بەراورد لەگەڵ ناز و نیعمەتی بەهەشتدا، دنیا هیچ نیە، دەبێ لێمان تێك نەچێ،

کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ إِصْبَعَهُ هَذِهِ فِي الْيَمِّ، فَلْيَنْظُرْ بِمَ تَرْجِعُ} أخرجه مسلم برقم (٥٥).

واتە: دنیا لە چاو دوا ڕۆژ، هەر وەك ئەوە وایە یەكێكتان ئەم پەنجەیەی بكا بەئاوی دەریادا، با تەماشا بكات، چی بە پەنجەوە هاتوە؟

ئەوەندە ئاوە تەڕەی كە بەپەنجەیەوە دێ، لەچاو ئاوی دەریادا چەندە، نازو نیعمەتی دنیاش، لەچاو نازو نیعمەتی بەهەشت، ئەوەندەیە.

واتە: وەك بەراورد لەگەڵ بەهەشتدا، دنیا كەم و كورتەو، لەڕووە ماددییەكەیەوە، دنیا كەم و كورتە، بەڵام لەڕووی مەعنەوییەوە، كە دەتوانی خوای تێدا لەخۆت ڕازی بكەی و، بەندایەتیی بۆ خوا بكەی و، دەتوانی شەریعەتی خوای تێدا جێبەجێ بكەی، لەو ڕووەوە: دنیا زۆر گرنگ و گەورەیە، لەبەر ئەوە ناگونجێ وشەی زوهد بە مانای {دنیا نەویستیی} بەكار بهێندرێ و، بەسیفەتێكی مسوڵمانان لەقەڵەم بدرێ و، ئەگەر بویسترێ وەك سیفەتی مسوڵمانان لە قەڵەم بدرێ، دەبێ بە: {دنیا بە كەمگرتن} لێك بدرێتەوەو، ئنجا ڕستەی:

﴿ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾ ﴾ يوسف.

واتە: یوسفیان بە نرخێكی ناتەواو چەند درەمێكی كەم فرۆشت و، لەو بارەیەوە لەبەكەمگران بوون.

هەر ئەو مانایەی ئێمەی هەڵمانبژارد بۆ (زهد) پشتڕاست دەكاتەوە، چونكە ئەوانەی یوسفیان سەلامی خوای لێبێ، وەك كۆیلەیەك فرۆشتوە، خوا خوایان بووە زوو لەكۆڵیان بێتەوە، بەر لەوەی خاوەنی پەیدابێ و لێیان وەربگرێتەوە، بۆیە بەنرخێكی كەم فرۆشتوویانە.

دەیـــەم

گرنگییدان بە کۆمەڵگاو، سوور بوون لەسەر دابینکردنی بەرژەوەندییەکانی

یەکی دیکە لە سیفەت و ئاکارە بەرزەکانی {جەماوەری مسوڵمانان} ئەوە بووە کە گرنگییان بە کۆمەڵگا و دەورو بەری خۆیان داوەو، سووربوون لەسەر ئەوەی بەرژەوەندییەکانی بۆ بێننە دی، بەرژەوەندیی (مصلحة)یش بریتیە لە: (دفع المضرة وجلب المنفعة) لابردنی زیان و وەدەست هێنانی سوود.

با لەو بارەوە سەرنجی ئەم ئایەت و فەرمایشتانە بدەین:

١- خوا سبحانە وتعالی لە سوورەتی (التوبة) ئایەتی (٧١)دا، ئاوا پێناسەی ئیمانداران دەکات:

﴿ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ﴾.

واتە: پیاوانی بڕوادارو ئافرەتانی بڕوادار، دۆست و پشتیوانی یەکدین، فەرمان بەشتی پەسند دەکەن و، ڕێگریی لە شتی ناپەسند دەکەن...

یانی: لەگەڵ دەوروبەری خۆیاندا، سەرگەرمی پاکسازیی وچاکسازیین.

٢- لە سوورەتی (آل عمران)دا، دەفەرموێ:

﴿ وَلۡتَكُن مِّنكُمۡ أُمَّةٞ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلۡخَيۡرِ وَيَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ (١٠٤) ﴾.

واتە: ئێوە کۆمەڵێك بن {یان با لە نێو ئێوەدا کۆمەڵێك هەبن} کە: بانگەواز دەکەن بۆ چاکە، فەرمان بە پەسند دەکەن و، ڕێگریی لە ناپەسند دەکەن و، هەر ئەوانەش سەرفرازن.

٣- پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ} أخرجه أحمد برقم (٤٤٩٥)، والبخاري برقم (٢٢٧٨)، ومسلم برقم (١٨٢٩)، وأبو داود برقم (٢٩٢٨)، والترمذي برقم (١٧٠٥)، وقال: حسن صحيح.

واتە: هەرکامێك لە ئێوە چاودێرەو، بەرپرسیاریشە بەرامبەر بە کۆمەڵگاو دەوروبەرەکەی خۆی.

٤- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {عَلَيْكُمْ بِالجَمَاعَةِ وَإِيَّاكُمْ وَالفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الوَاحِدِ، وَهُوَ مِنَ الاِثْنَيْنِ أَبْعَدُ، مَنْ أَرَادَ بُحْبُوحَةَ الجَنَّةِ فَلْيَلْزَمْ الجَمَاعَةَ} أخرجه الشافعي (٢٤٤/١)، والطيالسي برقم (٣١)، وأحمد برقم (١١٤)، والترمذي برقم (٢١٦٥) وقال: حسن صحيح غريب، وأبو يعلى برقم (١٤١)، وابن حبان برقم (٧٢٥٤)، والدارقطني في العلل برقم (١١١)، والحاكم برقم (٣٨٧) وقال: صحيح على شرط الشيخين. والبيهقي برقم (١٣٢٩٩)، قال الألباني: صحيح، وقال شعيب الأرنؤوط: صحيح رجاله ثقات رجال الشيخين.

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: لە گەڵ کۆمەڵ دابن {لەگەڵ کۆمەڵی مسوڵمانان، جەماوەری مسوڵمانان} و خۆتان

لە دابڕان و پەرتەوازەیی بپارێزن، شەیتان لەگەڵ یەك نەفەردا هەیەو لە دووان دوورترە، {واتە: ئەگەر کەسێك بەتەنێ بێ، شەیتان زیاتر زەفەری پێدەباو، ئەگەر دووان بن کەمتر} و هەرکەسێك نێوەڕاستی بەهەشتی دەوێ، با لەگەڵ کۆمەڵی مسوڵمانان و لەگەڵ ئاپۆرای مسوڵمانان دابێ {پەرپەدەو ڕیزپەڕ نەبێ و، خۆی لەوان جیانەکاتەوە}.

بیروڕای زانایەکی فەرموودەناس لەبارەی کۆبوونەوەی مسوڵمانان لە بازنەی حیزب و ڕێکخراوێکدا:

(عبدالله بن يوسف الجديع) دەربارەی کۆمەڵ بوونی مسوڵمانان و خۆ ڕێکخستنیان لە ڕێکخراوێدا، لەحزبێکدا، لە کۆمەڵێکدا، دەڵێ:

{الإجتماع مقصودٌ لذاته في دين الإسلام، وفي الوحدة تسليطٌ للشيطان على النفس، والعمل لإعادة بناء الصَّرح أو ترميمه يحتاج إلى مجموعات عمل، فالعمل لهذه الغاية على هذا المعنى مطلوبٌ من عامة أهل الإسلام، وحيث لاتوجد للمسلمين الجماعة الكبرى التي يندرج تحتها عامَّةُ المسلمين، ولاتوجد القيادة الواحدة، فلا بد من العمل على تحقيق ذالك...

فما كان من عمل في حركة إصلاحية، أو جماعة معيَّنةٍ، أو جمعية خيرية، أو منظمة، لتحقيق هذا الغرض فهو مطلوب بشرطين:

١- أن يكون منهاج تلك الحركة، قائماً على الكتاب والسنة، ومنهاج جماعة الأولى.

٢- وأن يَسْلَم من العصبيّة لتلك الحركة أو الجماعة، وذلك بحفظ الولاء والنصيحة لجميع المسلمين وسلامة الصّدر لهم، والحذر من سحر الرئاسة وحب الصَّدارة، فتلك آفة مفرِّقة أعظم تفريق...}[1].

---

(١) أضواء على حديث افتراق الأمة، ١٣١-١٣٢.

واتە: کۆبوونەوە ئامانجێکی ویستراوە لەخودی خۆیدا لەدینی ئیسلامداو، ئەگەر ئینسان بەتەنێ بێ، ئەوە شەیتان بەسەر خۆیدا زاڵ دەکات، بۆیە کارکردن بۆ بنیاتنانەوەی بینای ئیسلام، پێویستیی بەکۆمەڵێ خەڵك دەکات، کە کاری هەرەوەزیی بکەن، بۆیە کارکردن بۆ ئەم مەبەستەو بەم مانایە، لە کۆی مسوڵمانان داواکراوە { کۆی مسوڵمانان دەبێ کاربکەن بۆ هێنانەوەی ئیسلام }، ئنجا مادام ئێستا مسوڵمانان کۆمەڵە گەورەکەیان نیە، { ئۆممەت بەمانا سیاسییەکەی نیە، بەمانا فیکرییەکەی هەیە، بەڵام بەمانا سیاسییەکەی نیە، کە قەوارەیەکیان هەبێ: هەموو مسوڵمانان بێنە ژێر سایەیەوە}[1]، هەروەها یەك قیادەشیان نیە، بۆیە پێویستە کار بکرێ بۆ هێنانەدی ئەوە { کە هەم ئەو قەوارە سیاسییە دروست بکرێتەوەو، هەم مسوڵمانان بچنەوە ژێر سایەی یەك فەرمانددەیی}، ئنجا هەرکارێك بکرێ لە جووڵانەوەیەکی چاکسازیی، یان کۆمەڵێکی دیارییکراو، یاخود ڕێکخراوێکی خێرخوازیی، یاخود ڕێکخراوێکی سیاسیی، بۆ هێنانەدی ئەو ئامەنجە، ئەوە شتێکی داواکراوە لە ڕووی شەرعییەوە، بەڵام بەدوو مەرج:

١- بەرنامەی ئەو جموجۆڵە، ئەو کۆمەڵە، ئەو ڕێکخراوە، لەسەر بناغەی قورئان و سوننەت داندرابێ و، لەسەر بەرنامەی کۆمەڵی ئیسلامیی یەکەم { واتە: سەرەتای ئیسلام }.

٢- هەروەها ئەو خەڵکە سەلامەتیش بن لە دەمارگیریی {بۆ کۆمەڵ و حیزبەکەیان} ئەویش بەوە کە دۆستایەتیی خۆیان و، دڵسۆزیی خۆیان،

---

(١)) نێوان کەوانەکان { } زیادەی خۆمە.

بۆ هەموو مسوڵمانان بەرجەستە بکەن، دڵیشیان لەگەڵ هەموویاندا ساف و ساغ بێ و، خۆشیان بپارێزن لە جادووی سەرۆکایەتیی و خۆشویستنی لە پێشەوە بوون، چونکە ئەوە دەردێکە زۆر دەبێتە هۆی پەرتەوازەیی.

یـــازدەیـــەم

تەبایی و گونجاویی (الألفة والإنسجام)

{جەماوەری مسوڵمانان} هەمیشە ئەم سیفەتەیان لەخۆیاندا هێناوەتە دی، بە درێژایی مێژووو ئێستاش: ئەوانەی کە چاك بەڕێی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم) ڕۆیشتوون، تەبا و گونجاو بوون لەگەڵ خۆیاندا و، لەگەڵ دەورو بەریاندا.

با سەرنجی ئەم ئایەت و فەرموودانە بدەین لەو بارەوە:

١- خوا سبحانه وتعالی لە سوورەتی (الأنفال) ئایەتەکانی (٦٢و٦٣) دا، دەفەرموێ:

﴿ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَيَّدَكَ بِنَصۡرِهِۦ وَبِٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡۚ لَوۡ أَنفَقۡتَ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا مَّآ أَلَّفۡتَ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ أَلَّفَ بَيۡنَهُمۡۚ إِنَّهُۥ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ﴿٦٣﴾ ﴾.

واتە: خوا ئەو کەسەیە کە تۆی بەهێز کردوە (ئەی موحەممەد (صلی الله علیه وسلم)) بەهۆی یارمەتیی خۆی و، بەهۆی بڕواداارانەوەو، دڵی بەیەکەوە جۆش داون، کە ئەگەر هەرچی سەروەت و سامان لە دنیادا هەیە، بەخشیباتایە، بۆ ئەوەی دڵیان ئاوا پێکەوە گرێ بدەی، نەتدەتوانی دڵیان ئاوا پێکەوە گرێ بدەی، بەڵام خوا دڵی بەیەکەوە بەستوون {واتە: بەهۆی ئیمانەوە}، بێگومان خوا زاڵی کاربەجێیە.

٢- پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە فەرمایشتێكیدا، لەو بارەوە دەفەرموێ: {إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ: أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا، الْمُوَطَّئُونَ أَكْنَافًا، الَّذِينَ يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ، وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ: الْمَشَّاءُونَ بِالنَّمِيمَةِ، الْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ، الْمُلْتَمِسُونَ لِلْبُرَآءِ الْعَنَتَ (الْعَيْبَ)} أخرجه الطبراني في الأوسط برقم (٧٦٩٧)، وفي الصغير برقم (٨٣٥)، وقال الألباني حسن لغيره.

واتە: خۆشەویستترتان لەلای من: ڕەوشت جوانترینتانە، ئەوانەی كە شانیان نەرمە {(كَنَف) بەمانای شان دێ، یانی: لەگەڵ خەڵك خۆ بەرزناكەنەوە، خۆیان پێ لەوان زلتر نیە، نەرمن ئارامن، هێمنن}، ئەوانەی كە خەڵك لەگەڵ خۆدا دەگونجێنن و، لەگەڵ خەڵكیشدا دەگونجێن {كەسی وا هەیە دەتوانێ خەڵك لەگەڵ خۆی بگونجێنێ، بەڵام ناتوانێ لەگەڵ خەڵكیدا بگونجێ! دەبێ هەردووك سیفەتەكە هەبن}، هەروەها بوغزێندراوترتان لە لای من: ئەوانەن كە قسە لەبەینی خەڵكدا دێنن و دەبەن، ئەوانەی كە خۆشەویستان لێك دەكەن، ئەوانەی كە عەیب بۆ خەڵكی بێ عەیب دەدۆزنەوە.

٣- لە فەرمایشتێكی دیكەدا، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: {الْمُؤْمِنُ مُؤَلِّفٌ، وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ، وَلَا يُؤْلَفُ} رواه أحمد برقم (٩١٨٩)، والبيهقي في شعب الإيمان برقم (٧٦٥٨). قال شعيب الأرنؤوط: إسناده حسن.

واتە: ئیماندار گونجێنەرەوە، خێر لەكەسێكدا نیە، كە نەدەتوانێ خەڵك لەگەڵ خۆیدا بگونجێنێ و، نە دەتوانێ خۆی لەگەڵ خەڵكدا بگونجێنێ.

لێرەوەش دەڵێم: بەڕاستی ئینسانی ئیماندار، دەبێ تەباو گونجاو بێ، بەتایبەتیی هەر کۆمەڵێك لەنێو خۆداو، لەگەڵ خەڵکی دیکەشدا دەبێ هەروابن، مسوڵمان نابێ وەك داری چاك نەکراو وابێ، نابێ وەك بەردی سێ چوار سووچ وابێ، تەسبیحێك دەنکەکانی بۆچی پێکەوە ڕیز دەبن؟ چونکە هەموویان وەك یەکن، ئەو بینایانە کە دروست دەکرێن، چونکە بلۆکەکان، یان خشتەکان، بەیەك قاڵبن، بۆیە پێکەوە گونجاون، بەڵام ئەگەر هەریەکەیان ڕووی لەلایەك بێ، پێکەوە ناگونجێن!

براو خوشکەکانم! هەتا بۆتان دەکرێ، لەگەڵ ئەهلی ئیماندا گونجاو بن، با بەزەحمەت لەخۆکردنیش بێ، با بەچاو پۆشیی کردن لە هەندێ تایبەتمەندیی خۆشت بێ، جاری وایە تۆ دەچی بۆ شوێنێك لەگەڵ هاوەڵەکانتی، ئەوان کەیفیان لەجۆرە خواردنێکە، تۆش کەیفت لەجۆرە خواردنێکی دیکەیە، کەیفەکەی خۆت لابدە، مادام زۆربەیان حەزیان لەو جۆرە خواردنەیە، لەوەی ئەوان بخۆ، نەك هەریەکەتان بە میزاجی خۆی کار بکات، ئەوەش هەمووی بەچی دەکرێ؟ بەوە دەکرێ کە ئینسان کار لەسەر خۆی بکات و، خۆی والێ بکات بگونجێ.

٤- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەر لەوبارەوە دەفەرموێ: {أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ يَحْرُمُ عَلَى النَّارِ أَوْ بِمَنْ تَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ؟ تَحرُمُ عَلَى كُلِّ قَرِيبٍ هَيِّنٍ لَيِّنٍ سَهْلٍ} أخرجه الترمذي برقم (٢٤٨٨)، والطبراني برقم (١٠٥٦٢) و إبن حبان برقم (٤٧٠) وقال الألباني صحيح.

واتە: ئایا هەواڵتان پێ بدەم، کێ قەدەغەیە لەئاگر، یان کێ ئاگری لێ قەدەغەیە {ئاگری دۆزەخ}؟ ئاگری دۆزەخ قەدەغەیە لەسەر هەر کەسێکی: نیزیکی، ئارامی، نەرمی، ئاسان.

مسوڵمان دەبێ نیزیك بێ لەخەڵك، ئارام بێ، نەرم بێ، ئاسان بێ، ئنجا پێچەوانەی ئەوانە تەماشا بکە: خۆی دوور بگرێ، شڕ و دڕبێ، زبر و ڕەق بێ، قورس و بەزەحمەت بێ، ئەوە پێچەوانەکەیە.

دوازدەیەم

هەڵبژاردنی ئاسانیی لەبازنەی شەریعەتداو، خۆ و خەڵك سەغڵەت نەکردن

ئەمیش سیفەتێکی دیکەی گرنگی ئەهلی ئیمان و جەماوەری مسوڵمانانە، کە پێی ناسراون و، هەمیشە لەبازنەی شەریعەتدا کامەی ئاسانترە، ئەوە هەڵدەبژێرن، هەڵبەتە نەك تەنیا وەك شوێنکەوتنی مۆڵەت، بەڵام لای ئاسانیی بگیرێ باشە.

ئەمەش چەند ئایەتێکی قورئان و فەرمایشتێکی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لەو بارەوە:

١- خوا سبحانه و تعالی لە سوورەتی (البقرة)دا، دەفەرموێ: ﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ ﴿١٨٥﴾﴾. واتە: خوا ئاسانیی بۆتان دەوێ و زەحمەتی بۆتان ناوێ.

٢- لە سوورەتی (الحج)دا، خوا عز وجل دەفەرموێ: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى ٱلدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ﴿٧٨﴾﴾.

واتە: خوا لەدینی خۆیدا سەغڵەتی نەکردوون.

٣- دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: {مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ، إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِيهِ إِثْمٌ، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ} أخرجه البخاري برقم (٣٥٦٠) ومسلم برقم (٢٣٢٧).

دایکمان عائیشە کە زۆر شارەزا بووە لە ڕەوشت و ئاکاری پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) چونکە هیچ کەس هێندەی ژن مێردی خۆی ناناسێ، هەروەك هیچ کەسیش بەقەدەر مێرد، ژنی خۆی ناناسێ و شارەزای هەڵسو کەوتی نیە، ئنجا دایکمان عائیشە دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) هەرگیز سەرپشك نەکراوە لە نێوان دوو کاراندا، مەگەر ئاسانەکەی هەڵبژاردوە، ئەگەر گوناح نەبووبێ، ئەگەر گوناه بووبێ، لە هەموو کەس لێی دوورتر بووە.

٤- هەروەها پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: {يَسِّرُوا وَلا تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا، وَلاَ تُنَفِّرُوا} أخرجه البخاري برقم (٦٩)، ومسلم برقم (١٧٣٤)، وأحمد برقم (١٢٣٣٣)، وأبو داود برقم (٤٨٣٥).

واتە: ئاسانکەربن و وە زەحمەت خەر مەبن و، موژدەدەر بن و، سڵەمێنەرەوە مەبن.

کەچی هەندێك مسوڵمان هەن، ڕێك پێچەوانەی ئەوەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) کار دەکەن!! بۆ وێنە: ئافرەت ئەگەر بۆ خۆی مەترسیی هەبوو، لەوەی نەزەری حەرامی لێبکرێ، دەتوانێ نیقاب بکات و، دەشتوانێ نەیکات، بەڵام ئەوان دەڵێن: دەبێ هەر نیقاب بکات! هەروەها لە هەرشتێکی دیکەدا هەر لایەنە قورسەکەی دەگرن!

بەڕێز! ئەگەر میزاجت تێك نەچووبێ: بۆچی هەر بەدوای قورسەکاندا دەگەڕێی! نەخوا عز وجل وایفەرمووە، نە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) وایفەرمووە؟! ئەوەتا دایکمان عائیشە دەڵێ:

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) شتێك كە هەردووك لای بووبن، كامەی ئاسان بووە، ئەوەی هەڵبژاردوە، جاری وابووە بۆخۆی كامەی قورس بووە، ئەوەی كردوە، بەڵام بۆ خەڵك كامەی ئاسان بووە، ئەوەی هەڵبژاردوە.

سبحان الله! ئەو جۆرە كەسانەی كە هەمیشە خەڵك لەقوللەی قاف دەكێشن و، دەیانەوێ دایم سەغڵەتیان بكەن، كەچی بۆ خۆیان نەك هەر ئاسان هەڵدەبژێرن، بەڵكو تووشی حەڕامیش دەبن و، دەربەستیش نین! ئینسان دەبێ بۆ خۆی ئیش بە عەزیمەت بكات، بەڵام بۆ خەڵك ئاسانكاریی بكات، ئەگەر ڕاست دەكەی دینداری چاكی، بۆخۆت كامە عەزیمەتە، ئیش بەوە بكە، شەو نوێژ بكە، ڕۆژووی سوننەت چاك بگرە، خۆت لە هەموو شتێكی گوناهباركەرو عەیبداركەر بپارێزە، بەڵام خەڵك لە قوللەی قاف مەكێشەو سەغڵەتیان مەكە!

٥- لەو بارەوە با ئەم دەقەش بێنین: {عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ: {إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ مِنْ أَجْلِ فُلَانٍ، مِمَّا يُطِيلُ بِنَا}! فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) غَضِبَ فِي مَوْعِظَةٍ قَطُّ أَشَدَّ مِمَّا غَضِبَ يَوْمَئِذٍ فَقَالَ: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ مِنْكُمْ مُنَفِّرِينَ، فَأَيُّكُمْ أَمَّ النَّاسَ، فَلْيُوجِزْ فَإِنَّ مِنْ وَرَائِهِ الْكَبِيرَ، وَالضَّعِيفَ، وَذَا الْحَاجَةِ)} أخرجه البخاري برقم (٧٠٢) ومسلم برقم (٤٦٦).

ئەبوو مسعود دەڵێ: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! من لە نوێژی بەیانیی دوا دەكەوم، بەهۆی فلان كەسەوە {واتە: ئیمامێك بووە ئەو وەك لە ڕیوایەتی دیكەدا هاتوە، ناوی هێناوە، بەڵام لێرە ناویان نەبردوە،

بۆ ئەوەی نەبێتە غەیبەت}، لەبەر ئەوەی نوێژی بەیانیمان زۆر بۆ درێژ دەکاتەوە {هەڵبەتە لەم ڕۆژگارەدا، زۆربەی ئیمامەکان، نوێژەکان هەڵدەپرووزکێنن! بەڵام بۆ وێنە: ڕەنگە سوورەتی (بەقەرە)ی هەمووی لە نوێژی بەیانییدا خوێندبێ} دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئامۆژگاریی کردین، هیچ کاتێك نەمبینیوە لەکاتی ئامۆژگارییدا ئاوا تووڕە بووبێ، وەك ئەو ڕۆژە بینیم، دوایی فەرمووی: خەڵکینە! هەتانە خەڵك دەسڵەمێنیتەوەو دووری دەخاتەوە، هەر کامێك لەئێوە پێشنوێژیی بۆ خەڵك کرد، با نوێژەکەی بەکورتیی و پوختیی بکات، چونکە لە پشتیەوە پیاوی بەتەمەن هەیەو، هی کەم تەمەن هەیەو، هی خاوەن کاریش هەیە.

سێزدەیەم

ڕوو خۆشیی و زمان شیرینیی و نەرم و نیانیی

ئەمەش یەکی دیکەیە لە ڕەوشتەکانی ئەو مسوڵمانانەی کە بەدوای پێغەبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) کەوتوون و، بەدوای هاوەڵانی بەڕێز و خزمانی دڵسۆزی و خەلیفە ڕاشیدەکانی خوا لێیان ڕازی بێ، کەوتوون.

با لەو بارەوە ئەم دەقانە بکەینە جێی سەرنج و ڕامانمان:

١- خوا سبحانه وتعالی لە سووڕەتی (آل عمران) ئایەتی (١٥٩)دا، دەفەرموێ:

﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَ ﴿١٥٩﴾ ﴾.

واتە: (ئەی پێغەمبەر! (صلی الله علیه وسلم)) تۆ بەهۆی بەزەیی خواوە، بۆیان نەرم بووی (بۆ هاوەڵانت) و ئەگەر هاتبا و قسە ڕەق و دڵ ڕەق بووای، لە دەورت دەپرژان.

٢- لە سووڕەتی (البقرة) ئایەتی (٨٣)دا، خوا دەفەرموێ:

﴿ وَقُولُواْ لِلنَّاسِ حُسْنًا ﴿٨٣﴾ ﴾.

واتە: قسەی چاك لەگەڵ خەڵك بکەن.

٣- پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ} أخرجه البخاري برقم (٢٨٢٧)، ومسلم برقم (١١١).

واتە: قسەی خۆش خێرە و پاداشتی هەیە.

٤- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِطَعَّانٍ، وَلَا بِلَعَّانٍ، وَلَا الْفَاحِشِ الْبَذِيءِ}، أخرجه البخاري في الأدب المفرد برقم (٣١٢) وأحمد برقم (١٩٧٧)، والترمذي برقم (٣٨٣٩)، والترمذي برقم (١٩٧٧) والطبراني برقم (١٠٤٨٣)، وصححه الألباني.

واتە: ئیماندار تانەدەر و، لەعنەت کەر و، زمان شڕی جنێو فرۆش نیە.

براو خوشکانم! با هەتا بۆمان دەکرێ، هەموومان خۆمان ڕابێنین لەسەر قسەو وشەی جوان، تەعبیری بە نەزاکەت، دەبێ ئینسان خۆی بپارێزێ لە لەعنەت کردن و، زۆر خۆی بپارێزێ لە تانە لێدانی خەڵك، ئیماندار دەبێ دەم پاك بێ.

٥- دیسان پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەر لەو بارەوە دەفەرموێ: {إِنَّ الرِّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ} رواه مسلم برقم (٢٥٩٤).

واتە: نەرم و نیانیی لە هیچ شتێکدا نابێ، مەگەر جوانی دەکات و، لە هیچ شتێکیش دوور ناخرێتەوە، مەگەر ناشیرینی دەکات.

نەرم و نیانیی و هێدیی و مەندیی، ئەوە نیە تۆ ناحەق بۆ خەڵك بکەیە حەق و، حەقیان بۆ بکەی بەناحەق، نا! یان حەڵاڵیان بۆ حەرام بکەی و، حەرامیان بۆ حەڵاڵ بکەی! بەڵکو نەرم و نیانیی

ئەوەیە کە حەقیان پێ بڵێی، بەڵام بە شێوەیەکی جوان، هەڵەیەکیش کە لەسەرنی، بۆیان ڕوون بکەیەوە، بەڵام بەشێوەیەکی جوان، نەك بەشێوەیەکی سڵەمێنەرەوە.

٦- هەروەها پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: {لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا، وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ} رواه مسلم برقم (٢٦٢٦).

واتە: هیچ شتێك لە چاکە بەکەم مەگرە، ئەگەر ئەوەندەش بێ کە بەڕووی خۆشەوە بگەیە برایەکەی خۆت.

هەڵبەتە بۆ خوشکەکەی خۆشت هەروایە، بەڵام لێرەدا دیارە مەجلیس مەجلیسی پیاوان بووە، ئەوەتان لێ تێك نەچێ! زۆر لە فەرمایشتەکان کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) باسی پیاو دەکات، باسی برا دەکات، لەبەر ئەوەیە کە مەجلیسەکە مەجلیسی پیاوان بووە، ئەگەر نا جاری واش هەیە، باسی ئافرەتانیشی کردوە، کە کۆڕو مەجلیسەکە گشتیی بووە.

بەڵێ ڕوو خۆشیی و قسە خۆشیی و گەش و گۆڵیی لەگەڵ خەڵکدا، یەکێکە لەسیفەتە بنەڕەتییەکانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)و، ئێمەش کە شوێنکەوتووی ئەوین و، ئۆممەتی ئەوین، دەبێ وابین.

چواردەیەم

پۆشینی عەیب و عاری خەڵك و، مشوور لێ خواردنیان و جێبەجێ كردنی پێداویستییەكانیان

ئەم ئاكاری چوار دەیەم و كۆتاییە: دەگونجێ چەند ڕەوشت و خەسڵەتێكی بەرزو پەسند لە خۆیدا كۆبكاتەوەو، گرنگ ئەوەیە مسوڵمان دەبێ هەوڵ بدات عەیب و عاری خەڵك، نەك دەرنەخات، بەڵكو ئەگەر هەشیان بێ، بیپۆشێ، مادام حەقی خەڵكێكی دیكەی تێدا زایە نابێ و، مادام یاسایەك یان سزایەكی شەرعیی تێدا زایە نابێ، هەروەها هەوڵ بدات: مشووریان لێ بخواو، ئەگەر پێداویستییەكیان هەبوو، پێی جێبەجێ بكرێ، بۆیان جێبەجێ بكات.

با تەماشایەكی ئەم دەقە موبارەكانە بكەین:

١- خوا سبحانە وتعالی لە سوورەتی (الحج) ئایەتی (٧٧)دا، دەفەرموێ:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْۤ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۩ ٧٧﴾

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! ڕكووع بەرن و، سەجدە بەرن و، پەروەردگارتان بپەرستن و، چاكە بكەن، بەڵكو سەرفراز بن.

دیارە چاكە بكەن (وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ) هەموو جۆرەكانی سوود بەخەڵك گەیاندن، دەگرێتەوە.

٢- لەو بارەوە فەرمایشتی پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) زۆر زۆرن، یەکێك لەوانە دەفەرموێ: {الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لاَ يَظْلِمُهُ، وَلاَ يُسْلِمُهُ، مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ، كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً، فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ} أخرجه البخاري برقم (٤٤٢)، ومسلم برقم(٢٥٨٠).

واتە: مسوڵمان برای مسوڵمانە {هەروەك مسوڵمان خوشکی مسوڵمانە}، ستەمی لێ ناکات و تەسلیمیشی ناکات {نەبۆخۆی ستەمی لێدەکات، نە تەسلیمی زاڵمێکیشی دەکات، کە پشتی بەربدات: زاڵمەکە ستەمی لێ بکات}، هەرکەسێك پێویستیی برایەکی مسوڵمانی جێبەجێ بکات، خواش پێویستیی ئەو جێ بەجێ دەکات و، هەرکەسێك خەمێك لە مسوڵمانێك بڕەوێنێ، خوا خەمێك لە خەمەکانی ڕۆژی قیامەتی لێ دەڕەوێنێ و، هەر کەسێك مسوڵمانێك بپۆشێ، خوا لەڕۆژی دواییدا عەیبی دەپۆشێ.

چەند موژدەیەکی خۆشە! کەسمان نیە عەیبمان نەبێ، ئەگەر خوا عەیبمان بپۆشێ، بەوەی کە عەیبی مسوڵمان دەپۆشین، ئەوە نیعمەتێکی گەورەیە.

٣- لە فەرمایشتێکی دیکەدا، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: {حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ، قِيلَ مَا هُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ، إِذَا لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ، وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَشَمِّتْهُ، وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ، وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ} أخرجه مسلم برقم (٢١٦٢).

واتە: مافی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان، شەشن {لێرەدا باسی شەشیانی کردوە، لە شوێنی دیکەدا باسی پێنج دەکات، لە شوێنی دیکەدا باسی زیاتر دەکات، بە پێی مەقام پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) باسی کردوە، ئەگەرنا مافی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان زیاتریشە، بەڵام بەهەر حاڵ لێرەدا شەشی باس کردوون}.

گوترا: ئەی پێغەمبەری خوا کامانەن؟

فەرمووی:

١-ئەگەر پێی گەیشتی سڵاوی لێ بکە {هەوڵبدە تۆ دەست پێشخەربە}.

٢- ئەگەر بانگی کردی وەڵامی بدەوە {نەك هەر بۆ بانگێشت و نان خواردن، هەرکە بانگی کردی، ئیشێکی بەتۆ بوو، وەڵامی بدەوە بە پێی توانای خۆت}.

٣- ئەگەر ڕاوێژی پێ کردی، دڵسۆزیی بۆ بنوێنە {ئەگەر داوای ڕای تۆی کردو ڕاوێژی پێ کردی، چی بۆ ئەو دڵسۆزییە، ئەوەی پێشانبدە}.

٤- ئەگەر پژمی و ستایشی خوای کرد، تۆش بڵێ: (یرحمك الله). {ئەوە (تشمیت)ی پێ دەڵێن}.

٥- ئەگەر نەخۆش بوو سەردانی بکە.

٦- ئەگەر مردیش، شوێن جەنازەکەی بکەوە.

٤- کۆتا فەرمایشت کە لە پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) دەیهێنین لەو بارەوە، ئەم فەرموودەیە: {مَنْ لاَ يَرْحَمِ النَّاسَ، لاَ يَرْحَمْهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ} أخرجه البخاري برقم (٧٣٧٦)، ومسلم برقم (٢٣١٩).

واتە: هەرکەسێ بەزەیی بەخەڵکدا نەیەت، خواش بەزەیی پێیدا نایەت.

برا و خوشکە بەڕێزەکان!

لێرە کۆتاییمان هێنا بەکتێبی نۆیەمی ئەم مەوسووعەیە: {بەرەو باشتر تێگەیشتن و پێگەیشتن}.

ئنجا بەڕێزان! ئەم زانینە بۆ توانینە، دەبێ ئەم حاڵی بوونە، بکەینە حاڵ، خوا یارمەتییمان بدات، هەوڵ بدەین: هەرچی دەیزانین بیتوانین، هەرچی کە وەك هێڵە گشتییەکانی جەماوەری مسوڵمانان: بنەما فیکرییەکان، بنەما ئیمانیی و عەقیدەییەکان، بنەما ئاکاریی و ڕەوشتییەکانی زۆرینەی مسوڵمانانی شوێنکەوتووی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، خوێندوومانە و گوێ بیستی دەبین و دەیزانین، هەوڵبدەین جێبەجێی بکەین، خوا پشتیوان بێ، ئەوجار مانای وایە ئێمە لەسەر ئەم زانیارییەو بەم زانیارییە بەهرەمەندین، ئەگەرنا بەخوا هەرزانیارییەك کاری پێنەکەی، لەسەری قەرزدار دەبیەوە، هەر زانستێك کاری پێنەکرێ، بەرەکەتیشی نابێ، تەجرەبەی بکەن! مەسەلەیەك فێربە، وەرە فێری خەڵکی دیکەی بکە، لەمێشکتدا دەچەسپێ، بەڵام کە کارت پێ نەکردو، کارلێکت لەگەڵدا نەکرد، وردە وردە لە مێشکتدا نامێنێ و لە بیرت دەچێتەوە، خوا لەو کەسانەمان بگێڕێ کە هەرچی دەیزانین، کاری پێبکەین و، خۆمانی پێ لە خوا نزیك بخەینەوە، پێشێ خۆمانی پێ چاك بکەین، ئنجا کۆمەڵگا و دەورو بەرمانی پێ چاك بکەین.

نێوەڕۆک

پێشەکی و ڕێ خۆشکردن..٩

بەشی یەکەم: پێناسەی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند لە ڕوانگەی شارەزایانی زمان و زاراوەکانەوە..١٣

بەشی دووەم: گرنگیی و پێگە و پایەی ڕەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند... ٢٧

بەڵگەی یەکەم: باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرز و پەسندەکانی خوا ... ٣٠

بەڵگەی دووەم: باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرز و پەسندەکانی فریشتەکانی خوا..٣٣

بەڵگەی سێیەم: باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرزو پەسندەکانی پێغەمبەران (سەلامی خوایان لێبێ) ٣٥

بەڵگەی چوارەم: باسی مەدح و ستایشی سیفەتە بەرز و پەسندەکانی پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم)..٤٢

بەڵگەی پێنجەم: باسی مەدح و ستایشی چەند سیفەتێکی بەرزو پەسندی هاوەڵانی بەڕێزخوا لێیان ڕازی بێ ٤٧

بەڵگەی شەشەم: خوای پەروەردگار بەندە چاکەکانی خۆی بە ڕەوشتە جوان و پەسندەکان پێناسە دەکا..٥٠

بەڵگەی حەوتەم: چەند فەرموودەیەکی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)...٥٣

چ مسوڵمانێك لەنێو مسوڵماناندا باشترە؟..٥٦

بەڵگەی هەشتەم: ڕەوشت جوانیی دروشم و نیشانەی پارێزکاران (متقين) و چاکەکاران (محسنين)ە..٥٧

بەڵگەی نۆیەم: ڕەوشتی جوان و مەزنی پێغەمبەری خوا، بەڵگە و ئیسپاتی ڕاستییەتی.. ٥٨
بەڵگەی دەیەم: ڕەوشت جوانیی مایەی نیزیکیی و خۆشویسترانە لەلایەن خواو پێغەمبەرەوەو، نیشانەی چاکیی ئینسان و کامڵ بوونی ئیمانیشیەتی.. ٦٠
بەڵگەی یازدەم: ڕەوشت و خووی بەرز و پەسند، هاوتای تەقوایەو چاکترین هۆکاری چوونە بەهەشتە.. ٦٢
بەشی سێیەم: ئەنجام و بەرهەمی ئاکار و ڕەوشتی بەرزو پەسند....... ٦٥
بەرهەمی یەکەم: ئەدەب و ڕەوشتی بەرز و جوان، بەڵگە و نیشانەی ئیمانی تەواوە... ٦٨
بەرهەمی دووەم: وە دەستهێنانی ئامانج و مەبەستی نێررانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)... ٧٠
بەرهەمی سێیەم: هەمیشە لە خواپەرستیی و طاعەت دابوون و، قورس بوونی تا تەرازووی خێرو چاکە.. ٧٢
بەرهەمی چوارەم: ئەدەب و ڕەوشتی ڕەندو پەسند، ئەوەیە کە بابای ڕەوشت بەرز، سەرجەم یاساو بەها بەرزەکانی ئیسلام لە خۆیدا بەرجەستە دەکات.. ٧٣
بەرهەمی پێنجەم: خوا لەگەڵ بوون و بە بەهەشت شاد بوون........... ٧٥
بەرهەمی شەشەم: خووو ڕەوشتی جوان و پەسندی مسوڵمانان، دەبێتە مایەی تۆکمەیی و پتەویی کۆمەڵ و کۆمەڵگایان ٧٧
بەرهەمی حەوتەم: مرۆڤی ڕەوشت و خوو جوان، بەختەوەرو ئاسوودەیەو، نەعەیبداری لای خەڵك و، نە گوناحباری لای خوایە...................... ٧٩
بەشی چوارەم: چۆن ڕەوشت و ئاکاری جوان دەزانین و وەدەست دەهێنین؟... ٨٣

دەستپێك ٨٥
ئەو ڕێگایانەی ڕەوشت و ئاكاری بەرز و پەسندیان پێ وەدەست دێ.٨٨
ڕێگای یەكەم: كارلێك كردن لەگەڵ كتێبی خوادا: بە خوێندنەوەو تێگەیشتن و جێبەجێ كردن، (التَعامُلُ مَعَ كِتابِ اللهِ تَعالى: تِلاوَةً، وفَهْماً، وَتَطْبيقاً).٨٨
ڕێگای دووەم: شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) و خۆ ڕازاندنەوە بە ڕەوشت و ئاكارە بەرزو جوانەكانی ٩٥
ڕێگای سێیەم: كردنە سەرمەشقی ئەو كەسانەی كە لەسەر ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ڕۆیشتوون، چ لە هاوەڵانی بەڕێزی، چ لە زانایان و پێشەوایانمان ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێبێ............ ١٠٠
ڕێگای چوارەم: هاوەڵایەتیی كردن و نزیكیی كردنی چاكان ١٠١
ڕێگای پێنجەم: پەند وەرگرتن لە هەڵان.......................................١٠٤
ڕێگەی شەشەم: پەند وەرگرتن لە هەڵەی خەڵكی...........................١٠٦
ڕێگای حەوتەم: لەگەڵ خۆدا تێكۆشان ١٠٨
ڕێگای هەشتەم: پاراستنی تەمەن و ئەندامەكان و سامان و زانست، لە شتی بێ هوودەو پووچ و خراپ...١١٢
ڕێگای نۆیەم: لێپرسینەوە لەگەڵ خۆدا كردن و، بەسەر هەڵەو پەلان دا ڕانەبوردن ١١٤
ڕێگای دەیەم: مامۆستایەكی زاناو بەسۆز، یان دۆست و برادەرێكی دانا و دڵسۆز ١١٧
بەشی پێنجەم: بازنە و بوارەكانی ڕەوشتی بەرز و پەسند...................١١٩
دەستپێك ١٢١
بازنەی یەكەم: پەیوەندیی لەگەڵ خوادا.......................................١٢٣

بازنەی دووەم: پەیوەندیی لەگەڵ خۆتدا..................................١٢٤
بازنەی سێیەم: پەیوەندیی لەگەڵ خەڵك دا..................................١٢٥
بەشی شەشەم: سەرژمێرێكی خێرای سێ جۆرە سەرەكییەكانی، ڕەوشت و ئاكاری بەرزو پەسند..................................١٢٩
بازنەی یەكەم: ڕەوشتە بنەڕەتییەكان..................................١٣١
بازنەی دووەم: ئاكارە مەعنەوییەكان..................................١٣٣
بازنەی سێیەم: ڕەوشتە كۆمەڵایەتییەكان..................................١٣٧
بەشی حەوتەم: چواردە (١٤) ڕەوشتی بنەڕەتیی جەماوەری مسوڵمانان... ١٤٣
بـــەرایی..................................١٤٥

یەكەم: جەماوەری مسوڵمانانی شوێنكەوتووی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و هاوەڵان و بنەماڵە و خەلیفەكانی: باشترینی خەڵكن بۆ كۆمەڵگاو دەورو بەریان..................................١٤٨

دووەم: دانانی ڕەوشتی بەرز و ئاكاری پەسند، بەبەشێك لەدینداریی و بەرهەمی ئیمان..................................١٥١
سێیەم: فەرمان بەپەسندو ڕێگریی لە ناپەسند..................................١٥٤
چوارەم: فەرمانبەریی بۆ حوكمڕانان لە سنووری پەسند (معروف)داو، دڵسۆزیی و هاوكاریی بۆ نواندنیان..................................١٥٨
پێنجەم: بەڕێز و سۆز و بەزەیی و خۆشەویستییەوە، پێكەوە مامەڵە كردن ١٦١
شەشەم: تەنیا لایەنگیریی كردنی حەق و ڕاستیی و دادگەریی..........١٦٥
حەوتەم: خۆپاراستن لە شانازیی كردن بەهەر ناوو نیشانێكەوە، جگە لە ئیسلام و مسوڵمانەتیی..................................١٦٨
زاراوەی (ئەهلی سوننەت و جەماعەت) و نازناوی سەلەفیی:..........١٨١

هەشتەم: خۆپاك و چاككردنی بەردەوام (تزكية النفس) ۱۷۸
نۆیـــــەم: دنیا بەكەمگرتن و دواڕۆژ هەڵبژاردن (الزهد في الدنيا وإيثار الآخرة) ۱۹۱
دەیـــــەم: گرنگییدان بە كۆمـــەڵگاو، ســـوور بوون لەسەر دابینكردنی بەرژەوەندییەكانی ۱۹۵
یـــازدەیـــەم : تەبایی و گونجاویی (الألفة والإنسجام) ۲۰۰
دوازدەیەم: هەڵبژاردنی ئاسانیی لەبازنەی شەریعەتداو، خۆ و خەڵك سەغڵەت نەكردن ۲۰٤
سێزدەیەم : ڕوو خۆشیی و زمان شیرینیی و نەرم و نیانیی..............۲۰۸
چواردەیەم: پۆشینی عەیب و عاری خەڵك و، مشوور لێ خواردنیان و جێبەجێ كردنی پێداویستییەكانیان...۲۱۱

ڕەوشت بەرزیی
دروشمی سەرەکیی جەماوەری مسوڵمانان

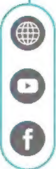
بە دریژایی میژووی بەشەر، یەکێك لە کێشە هەرە گەورە بە دەگمەن چارەسەرکراوەکانی، بریتی بووە لە دوانەتیی (إزدواجیة)ی مرۆڤەکان بە گشتیی و، بە تایبەت چینی حوکمڕان و بڕیار بە دەستی کۆمەڵگایەکان، لە نێوان: قسە و کردەوە، یان وتار و ڕەفتاریانداو، گەلێك قسە و وتاری باشیان لێ بیستراون، بەڵام بەزۆریی کردەوەو ڕەفتاری دزێو و ناقۆڵایان لێ بینراون و، پەندەکانی:

1- دوورکوژی نیزیك خەسار،
2- ڕواڵەت جوانی نێوەڕۆك وێران،
3- بە حەڵوا حەڵوا دەم شیرین نابێ،
بەسەر حاڵەتەکەیان دا چەسپاون.

بۆیەش ئێمە لەم کتێبەدا، لە حەوت بەشاندا، هەوڵدەدەین بۆ زیاتر ناساندنی ڕێبازی ڕاستو ڕوونی جەماوەری مسوڵمانانی، درێژە پێدەری ڕێبازی پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد (صلى الله عليه وسلم)، دوای ئەوەی باسی هەر کام:

(بنەما گشتییەکانیان) و (تایبەتمەندییە فیکریی‌و ئیمانییەکانیان)مان کردن، باسی:

{ڕەوشتبەرزیی}یشیان بکەین، وەك دروشمی زەق‌و سەرەکیی پێ ناسرانیان.

www.alibapir.net
/alibapir1
/alibapir

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە
هەولێر - شەقامی ٣٠مەتری تەنیشت منارەی چۆلی
/TafseerOffice
+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com